

Stemmene fra grasrota?

*En analyse av lokale listers etablering,
omfang og varighet i lokalpolitikken.*

Andrea Mandt

Masteroppgave i statsvitenskap
Institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2011

Stemmene fra grasrota?

En analyse av lokale listers etablering, omfang og varighet i lokalpolitikken.

“Politikk er å ville” (Olof Palme)

© Andrea Mandt

2011

Stemmene fra grasrota? En analyse av lokale listers etablering, omfang og varighet i lokalpolitikken.

Andrea Mandt

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Oslokopisten

Forord

Da var det siste av oppgavens 34890 ord veid og et foreløpig punktum kan settes for mine 5 lærerike år ved Institutt for statsvitenskap. Gjennom hele studieløpet har jeg hatt en glødende interesse for representasjon og politiske partier. Lokale lister utgjør i denne sammenhengen et spennende unntak. Å kunne gå så i dybden innen feltet som denne oppgaven tillater har derfor vært et privilegium. Samtidig har prosessen vært krevende, mye på grunn av den tidkrevende metodiske tilnærmingen som ble valgt. Men jeg kom i mål og det er flere som skal takkes for at det.

Størst takk skal min veileder Hanne Marthe Narud ha. Det var hun som foreslo tema som vokste til denne oppgaven. Hun har vært en inspirator og har fulgt prosjektet med interesse. Gjennom hele prosessen har hun kommet med kloke råd og konstruktive tilbakemeldinger.

Denne oppgaven er en del av prosjektet “Political parties and democracy: Decline or Change?”. Å være en del av et forskningsfelleskap har fungert som drivkraft og motivasjon. Jeg vil derfor rette en stor takk til prosjektgruppa med Rune Karlsen som primus motor. Prosjektseminarer har gitt meg inspirasjon og mulighet for å sparre med noen av de fremste innen feltet. Karlsen ledet også et designseminar som var veldig nyttig i oppstartsfasen.

Fellesnevneren for tiden som masterstudent har vært et flott sosialt miljø. Fra min leseplass på rom 946 har jeg følt meg som en del av en større helhet ved instituttet. Faste lunsjer, kaffepauser og trivelige folk er fin avkobling når det stormer. Familie og venner har også vært en trygg frihavn. Uten dere hadde jeg aldri landet dette prosjektet.

Til den tidkrevende jobben med korrekturlesing har jeg vært heldig å ha kyndig hjelp i Susanne og Reidar Mandt. Takk for at dere tok dere tid til dette.

Sist men ikke minst: Tusen takk til alle informanter som tok seg tid til meg og alle mine spørsmål uten noen form for kompensasjon. Jeg hadde hyggelige dager i både Hamar og Larvik og kommer gjerne tilbake. En takk rettes også til min test-informant.

Andrea Mandt

Oslo, 19.5.2011

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
1.1 Uunngåelige partier?.....	1
1.2 Underproblemstillinger og introduksjon til tidligere forskning	3
1.2.1 Misnøye med partiene	4
1.2.2 Ulik varighet.....	6
1.3 Kjært barn har mange navn	7
1.4 Oppgavens videre struktur.....	8
1.5 Oppsummering	10
2 Representasjon i ulike former	11
2.1 Partipolisering og fremveksten av en ny type lokal liste.....	12
2.1.1 Dype røtter på lokalt nivå?	13
2.1.2 Ikke kun et periferifenomen	14
2.1.3 Enkeltsaker: En utløsende faktor.....	15
2.2 Partienes stilling i politikken	16
2.2.1 Mikronivåendringer: Individet i sentrum	17
2.2.2 Mesonivåendringer: Kandidatfokus	20
2.3 Institusjonelle rammer	20
2.3.1 Sak og person fremfor ideologi og parti.....	20
2.3.2 Valgloven og partistøtte regulerer terskelen	23
2.4 Oppsummering	24
3 Betraktninger rundt forskningsopplegg og metode	25
3.1 Om bruk av valgdata.....	25
3.2 Valg av kommuner	26
3.3 Kvalitativt intervju.....	28
3.3.1 Valg av informanter	29
3.3.2 Gjennomføring av intervjuene	30
3.3.3 Behandling av data	32
3.3.4 En sosial prosess.....	33
3.4 Oppsummering	34

4	En kartlegging av lokale lister.....	35
4.1	Omfang og utstrekning	36
4.2	Hva skjuler seg bak navnet?	40
4.3	Et ordførermaskineri.....	42
4.4	Varighet	43
4.5	Oppsummering	43
5	Larvik og Hamar: Likt utgangspunkt, ulikt utfall	45
5.1	Politiske omgivelser	45
5.1.1	Hamar	45
5.1.2	Larvik	47
5.2	Etablering av lokale lister	49
5.2.1	I utakt med velgerne på enkeltsaker	49
5.2.2	Misnøye med de politiske partiene.....	50
5.3	Kontrast i levetid	56
5.3.1	Måloppnåelse og entusiasme.....	57
5.3.2	Et politisk parti i forkledning?	59
5.3.3	Dobbel organisasjon	61
5.3.4	Viktigheten av profilerte ledere.....	62
5.4	Oppsummering	63
6	Diskusjon og avslutning: Et lokalt betinget fenomen?.....	65
6.1	Oppsummering av oppgavens hovedfunn.	66
6.1.1	Omfang.....	66
6.1.2	Etablering	66
6.1.3	Varighet.....	68
6.2	Kan vi si noe mer generelt om landets lister?.....	68
6.2.1	Etablering	69
6.2.2	Varigheten til landets lister	73
6.3	Etablering i forhold til de teoretiske perspektivene.....	76
6.3.1	Lokale forhold som utslagsgivende faktor	76
6.4	Noen konkluderende bemerkninger.....	80
	Litteraturliste	83

Vedlegg	90
---------------	----

Oversikt over tabeller

Tabell 1.1: Årsaker til at lokale lister ble etablert (prosentandel som svarer «veldig viktig») ..	5
Tabell 1.2: Lokale listers varighet (prosent)	6
Tabell 2.1: Representasjonsfokus. Prosent (Rangering i parentes).....	19
Tabell 4.1: Antall lister etter landsdel (Antall kommuner med lokal liste i parentes)	36
Tabell 4.2: Andel av kommunene i fylket med mulighet til å stemme på en eller flere lokale lister (prosent)	37
Tabell 4.3: Prosentandel av listene som stilte til valg som ikke ble representert (ikke inkludert Oslo).....	39
Tabell 4.4: Antall lister med stedsnavn annet enn kommunenavnet til navn.....	41
Tabell 5.1: Valgresultat i Hamar for perioden 1999-2007 (prosent).....	46
Tabell 5.2: Valgresultat i Larvik for perioden 1999-2007 (prosent).....	48

1. Innledning

1.1 Unngåelige partier?

”Parties are inevitable. No one has shown how representative government could be worked without them” (Bryce i Dalton og Wattenberg 2000:3).

Denne oppgaven handler om hvorfor lokale lister oppstår utenfor de tradisjonelle politiske partiene i lokalpolitikken. For mange er politisk representasjon ensbetydende med politiske partier. Uten partier som Høyre, Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet har flere problemer med å se for seg hvordan det representative demokratiet kan virke. Allikevel ser vi at representasjon foregår utenfor denne tradisjonelle rammen. Det er ikke noe krav å være et politisk parti for å stille liste til valg i Norge. Lokale lister har lange historiske røtter og de politiske partiene kom relativt sent på banen. Siden inntoget har partiene rukket å bli dominerende, også på den lokalpolitiske arena. Lokale lister er et unntak fra dette bildet og fortsetter å etableres. Til tross for nedgang i oppslutning og dårlig tilrettelegging har de vist seg å være overlevelsedyktige.

Følgende hovedproblemstilling skal besvares i oppgaven: *Hvorfor etableres lokale lister? Og hvor omfattende og varig er fenomenet?* Hovedproblemstillingens tre elementer nærmer jeg meg med en studie av to presiserende underproblemstillinger. Hovedvekten i oppgaven vil ligge på etablering. Det er her den teoretiske diskusjonen står. Omfang og varighet vil belyses mer empirisk. Vedrørende varighet skyldes dette manglende teoretisk grunnlag, og diskusjonen vil derfor ha et deduktivt preg.

Det er i tilstanden til partiene jeg forventer å finne deler av forklaringen på hvorfor lokale lister etableres. Oppgavens referanseramme tar derfor utgangspunkt i postulatet om partienes forfall (se for eksempel Dalton og Wattenberg 2000a, Mair og Van Biezen 2001, Strøm og Svåsand 1997a). Misnøye med de eksisterende politiske partiene kan skape grobunn og næring for en lokal liste å vokse fram. I flere land har det kommet indikasjoner på at partienes funksjon som representativ institusjon er svekket. Evnen til å mobilisere og engasjere velgerne er redusert, færre bruker stemmeretten og færre identifiserer seg med et parti. På bakgrunn av økende volatilitet ser vi at velgernes partiloyalitet og partitilknytning har gått tilbake. Kort oppsummert har velgerne begynt å velge (Narud og Valen 2007:333). Denne

oppgaven vil vise at dette påvirker hvorvidt lokale lister oppstår eller ikke. Samtidig kan ikke partienes tilstand være eneforklaringen ettersom lokale lister ikke oppstår i alle kommuner. Man kan snu problemstillingen på hodet og spørre hvorfor etableres ikke lokale lister. Den protesten som lokale lister fanger opp i noen kommuner, kan fanges opp av andre aktører¹ i andre kommuner. Dette illustrerer viktigheten av at lokale forhold i den enkelte kommune må tas med i betraktningen.

Ved å benytte denne litteraturen som bakteppe og samtidig løfte blikket kan man gjøre interessante vurderinger rundt hva lokale lister tilfører lokaldemokratiet.

Faced with the failings of parties, democracy is encouraged to go beyond parties. Faced with the failings of parties, we find ourselves reaching for some notion of democracy without the demos (Mair 2006:31)

Som Mair påpeker, er det grunn til å spørre seg hvor demokratiet er på vei når de politiske partiene feiler. Et kjent sitat fra Schattschneider (i Narud og Valen 2007:41) fremhever at demokratiet er helt avhengig av partiene, og så lenge demokratiet overlever vil partiene også gjøre det. Et spennende aspekt i denne sammenhengen er at valgdeltakelsen er høyere i kommuner hvor lokale lister stiller til valg. Dette er en indikasjon på at de lokale listene engasjerer velgerne og evner å mobilisere. Et viktig poeng i en tid hvor lokaldemokratiet sliter i motbakke hva oppmøte på valgdagen angår (Aars og Ringkjøb 2005:177).

For en stor del av Norges befolkning er lokale lister en del av deres politiske hverdagsliv. Oppgavens formål er å gi en bedre forståelse av et fenomen som i faglitteraturen ikke er viet mye oppmerksomhet. Isolert sett er de lokale listene marginale størrelser, men sammen utgjør de en relativt stor andel av stemmene. Etter valget i 2007 hadde lokale lister flere ordførere enn partier som Fremskrittspartiet, Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti (Bergh og Bjørklund 2009:148). Det eksisterer ikke en systematisk og helhetlig gjennomgang av utviklingen på 2000-tallet. Derfor vet vi lite om den geografiske spredningen til lokale lister og hvor omfattende fenomenet er per dags dato. Lokalvalgene i 1999, 2003 og 2007 utgjør derfor et fruktbart utgangspunkt. Nyhetsbildet kaster stadig lys over avstand mellom folkemeningen og partiene. Monstermaster i Hardanger og nedleggelse av enheter ved lokalsykehusene er nylige betente eksempler på en slik utakt mellom Arbeiderpartiet sentralt og dets lokallag. Kollektiv utmelding av partiet har vært aktuelt og opprettelse av en lokal

¹ For eksempel får Fremskrittspartiet mange såkalte «protest stemmer».

liste har vært nevnt. Med blikket rettet mot et nytt lokalvalg i 2011 er det særlig interessant å forstå og kartlegge hvorfor representasjon oppstår på utsiden av partivesenet.

For å få den viktigste brikken på plass vil jeg i denne innledningen starte med å meisle ut oppgavens underproblemstillinger og kort introdusere eksisterende forskning på feltet. Videre vil jeg vurdere bruken av begrepet «lokal liste» og tydeliggjøre hva en lokal liste er i en begrepsavklaring. Her vil politiske partier fungere som antonym og kontrast. Til slutt vil jeg gi et omriss av oppgavens videre oppbygging.

1.2 Underproblemstillinger og introduksjon til tidligere forskning

I norsk kontekst er det særlig Aars og Ringkjøb (2005, 2007, 2008) som har undersøkt lokale lister. De spør om man gjennom lokale listers tilstedeværelse kan se tegn til en reversering av partipoliseringen på lokalt nivå. Ved hjelp av tidsseriedata undersøker de både tilbuds- og etterspørselssiden. Det er tilbudssiden som vil vies oppmerksomhet i min oppgave. I deres undersøkelser viser de politiske partiene ikke noen tegn til tilbakegang, snarere tvert i mot (Aars og Ringkjøb 2005). En studie av det siste kommunevalget viser at politiske partier fortsatt stiller lister i stadig flere kommuner (Bergh og Bjørklund 2009). Samtidig fortsetter lokale lister å utgjøre en signifikant faktor ved lokalvalg (Aars og Ringkjøb 2005). Det er ikke enighet om hvorfor en lokal liste blir etablert.

Lokale lister organiseres så godt som alltid rundt enkeltsaker, eller et begrenset antall enkeltsaker. Disse sakene forankres ikke i en helhetlig ideologi for samfunnsutviklingen. Fravær av et helhetlig og detaljert politisk program gjør det vanskelig å oppnå partidisciplin utenfor den enkeltsak, eller det knippe av enkeltsaker som listen er organisert rundt. Lav partidisciplin gir i sin tur et dårlig utgangspunkt for samordning av synspunkter i folkevalgte organer (NOU 2004:25).

Sitatet over er hentet fra partifinansieringsutvalgets² rapport og viser det «offisielle» synet på hva en lokal liste er. Flere studier viser at denne oppfatningen er noe unyansert. Torbjørn Arstein (1997) kartlegger lokale listers utvikling fra 1945 til 1995. Kort fortalt deler han fremveksten av listene inn i to regimer. Før 1970 er lokale lister et uttrykk for regionale

²Partifinansieringsutvalget hadde blant annet som mandat å “kartlegge de norske partienes finanser, undersøke partifinansieringen i andre land, foreslå regler for offentlig og privat finansiering av partiene, samt foreslå regler som kan sikre åpenhet om partienes finanser” (NOU 2004:25).

særtrekk med brodd mot parti og politikk. Etter 1970 er lokale lister en indikasjon på at politiske partier ikke makter å ta opp i seg lokale spørsmål og formidle lokalt engasjement. Lokale lister fremstår her som «lokale mobiliseringsagenter» (Arstein 1997:129). Mona Strand (2000) tar utgangspunkt i Arsteins funn og gjennomfører intervjuer med listekandidater fra to lokale lister i Hedmark. Formålet er å avdekke motivasjonen bak deltakelsen. Hun konkluderer med at grunnene er komplekse, sammensatte og strekker seg utover de geografiske motsetningene Arstein skisserer. I kontrast til hva partifinansieringsutvalget antyder er ikke enkeltsaker alene tilstrekkelig for å forklare hvorfor lokale lister oppstår, mener Strand.

For å gi et svar på oppgavens problemstilling vil jeg starte bredt med en kartlegging av fenomenet. Jeg vil så ta med meg funn fra kartleggingen og gå i dybden gjennom å se nærmere på de to kommunene Hamar og Larvik. Datagrunnlaget for selve analysen vil være intervjuer med listetopper hos lokale lister og de største politiske partiene i kommunene. Strand (2000) benytter også intervju som datainnsamlingsmetode, men har ikke snakket med de politiske partiene om deres synspunkter på en lokal listes nærvær i kommunen. Oppgaven min går derfor bredere ut og belyser fenomenet fra flere ståsteder.

1.2.1 Misnøye med partiene

I en survey³ har Aars og Ringkjøb (2008:220-221) spurt medlemmer i landets lokale lister om hva som var årsaken(e) til at listen ble etablert. De ble bedt om å vurdere 5 ulike grunner på en skala fra 1-5, hvorav 1 står for lite viktig og 5 veldig viktig. Tabell 1.1 viser hvor mange prosent av respondentene som vurderte årsaken som meget viktig for listens etablering. Vi ser at hele 75 prosent anså misnøye med de politiske partiene og behovet for å introdusere nye ideer som veldig viktige årsaker til at listen ble startet. Respondentene blir også bedt om å rangere de ulike årsakene. 31 prosent av respondentene trakk frem misnøye med de politiske partiene som den viktigste forklaringen. Å promotere en spesiell sak var den årsaken som fikk nest høyest rangering. 18 prosent av respondentene mente dette var den viktigste grunnen til at listen ble etablert. Det kan tyde på at introduksjon av nye ideer blir sett i sammenheng med

³ Spørreskjemaene ble sendt ut til de fem øverste kandidatene på listen i 2005. Svarraten var på 44 prosent (Aars og Ringkjøb 2008:213).

misnøye med de etablerte partiene ettersom en så stor andel anser det som en svært viktig årsak til etablering, men ikke som den viktigste årsaken (Aars og Ringkjøb 2007:5).

Tabell 1.1: Årsaker til at lokale lister ble etablert (prosentandel som svarer «veldig viktig»)

Årsak til etablering	Veldig viktig	N
Misnøye med de politiske partiene	75	388
Introdusere nye ideer	75	379
Gjøre en innsats for lokalsamfunnet	53	376
Promotere en spesiell sak	45	379
Promotere interessene til en spesifikk gruppe	31	377
Løsrive seg fra et etablert parti	24	379

(Kilde: Aars og Ringkjøb 2008:221) [min oversettelse]

Uansett styrker funnene fra undersøkelsen min antakelse om at mye av forklaringen er å finne hos de politiske partiene i landets kommuner.

Politikk er ferskvare. Game løsninger kan virke ødeleggende på nye problemstillinger. Larvikslista har ingen prestisje knyttet til gammel ideologi eller gamle maktstrukturer i kommunen. Vi tar kun ett hensyn: Hensynet til larvikssamfunnets beste (Larvikslista 2007).

Sitatet over er et eksempel fra Larvikslistas program som understøtter tendensen fra tabell 1.1. De ser den gamle ideologien partiene fremmer som et hinder for larviksamfunnets beste og et hinder for fremveksten av nye ideer.

En klar svakhet ved en slik survey er at det kan være andre årsaker til at en liste blir etablert enn de fem alternativene som oppgis av forskerne. Oppgaven min vil kontrollere for dette ettersom den i hovedsak baserer seg på data fra intervjuer som benytter åpne spørsmål. Man unngår derfor at respondentene føler press til å plassere seg i en bås. Dette er en fordel ved mitt design og gjør at min oppgave vil kunne supplere denne oversikten på en god måte. Surveyen sier heller ikke hva slags misnøye det er snakk om. For å forstå hvorfor lokale lister oppstår er det nødvendig å få dypere innsikt i *hva* det er ved partivesenet som er utslagsgivende for etableringen. Oppgaven vil derfor besvare følgende underproblemstilling: *Hvilke trekk ved de politiske partiene bidrar til at lokale lister etableres?* Som tabell 1.1 antyder så eksisterer det mange ulike årsaker til hvorfor slike former for representasjon oppstår. Oppgaven vil gå bredt ut og utlede mulige forklaringer i kapittel 2.

1.2.2 Ulik varighet

I forlengelsen av fokuset på hvorfor lokale lister oppstår og fenomenets omfang, vil oppgaven se nærmere på de ulike listenes varighet. Noen lokale lister er døgnfluer og forsvinner etter kort tid, mens andre blir sittende med ordførervervet i flere perioder. Kunnskap om denne kontrasten gjør at man med større sikkerhet kan predikere videre utvikling for lokale lister. Lokale lister beskyldes for ikke å kunne ansvarliggjøres ved valg nettopp på grunn av kort levetid⁴. Hvis denne påstanden stemmer vil en velger kun gi sin stemme til en lokal liste basert på hva listen ønsker å oppnå og ikke basert på hva listen har gjort (Aars og Ringkjøb 2007:6). Aars og Ringkjøb (2008:223) kartlegger, som tabell 1.2 viser, levetiden til og med 2003-valget i sin studie.

Tabell 1.2: Lokale listers varighet (prosent)

Hvor mange år har den lokale listen eksistert?	Prosent (N=301)
5 valg eller mer (mer enn 16 år)	15
4 valg (12-15 år)	15
3 valg (11-8 år)	17
2 valg (7-4 år)	23
1 valg (mindre enn 3 år)	30

Kilde: Aars og Ringkjøb 2008:223 [min oversettelse]

Hele 30 prosent av listene hadde eksistert i mer enn 12 år, noe som vitner om at lokale lister ikke nødvendigvis er døgnfluer. Å kun spille på noen få saker over en så lang tidsperiode virker lite sannsynlig, noe som svekker partifinansieringsutvalgets påstand presentert i avsnitt 1.2. Samtidig viser tabell 1.2 at 30 prosent av listene har eksistert i mindre enn 3 år. Tallene avslører lite om *hvorfor* det er slike kontraster blant listene. Oppgaven søker derfor å svare på følgende underproblemstilling: *Hvorfor er noen lokale lister mer varige enn andre?* Her eksisterer det lite tidligere forskning å bygge videre på. Jeg presiserer igjen at diskusjonen av varighet derfor vil være av induktiv karakter, hvor jeg går fra det spesielle til det generelle.

⁴ Denne kritikken kan rettes mot både lokale lister og politiske partier. Politiske partier av mindre størrelse sliter i flere kommuner med å rekruttere nok kandidater til å stille liste og faller ut av kommunestyret etter kort tid (Aars og Ringkjøb 2007:7).

1.3 Kjært barn har mange navn

Flere begreper benyttes om lokale lister. Før oppgaven kan fortsette er det viktig å få på plass en definisjon av hva en lokal liste er og diskutere hvilken betegnelse som er mest hensiktsmessig å benytte. «Bygdelister» er mye brukt på folkemunne uten at dette er særlig dekkende. Denne typen representasjon er ikke bare forbeholdt bygda og oppgaven vil vise at lokale lister per dags dato er vel så vanlig i byer og sentrale strøk. «Protestlister» er et annet begrep som benyttes i litteraturen. Dette kan være dekkende for noen lister som oppstår som en protest til en bestemt sak, men har de først blitt valgt inn i kommunestyret må de ta stilling til alle saker som skal opp til avstemning. Begrepet blir derfor noe misvisende (Strand 2000:13). Arstein (1997) bruker begrepet «territorielle valglister». Dette kan gi assosiasjoner til lister som ikke har basis i hele kommunen, såkalte «grendelister», og blir dermed lite presist (Strand 2000:14). På bakgrunn av dette synes «lokal liste» som et mer treffende begrep. Det ekskluderer ikke lister som for eksempel oppstår i byer og er ikke ladet med mulige feiltolkninger. Jeg velger å benytte dette begrepet videre i oppgaven som en fellesbetegnelse på flere typer lokale lister.

Ettersom lokale lister er så heterogene er det ikke utviklet et klart rammeverk for å definere dem. Definisjonsproblemene kan knyttes opp til problemene med å definere et politisk parti (Aars og Ringkjøb 2005:167). For å finne en operasjonaliserbar definisjon på lokale lister er det hensiktsmessig å ta utgangspunkt i hva lokale lister ikke er, nemlig et politisk parti. Til tross for at mange lokale lister er opptatt av å etablere seg som «ikke politiske» og «ikke partier», mener flere at de kan sees på som en funksjonell ekvivalens til nettopp politiske partier (Holtmann 2008:11). Noen grunnleggende forskjeller eksisterer allikevel.

Pedahzur og Brichta (2000:57) har utviklet et rammeverk for å skille mellom ulike typer politiske partier ut fra deres ambisjoner. De finner seks ulike motivasjoner, hvorav to er relevante for denne oppgaven. Den første typen er nasjonale partier med mål om å trenge gjennom på lokalt nivå. Eksempler på dette er politiske partiers tilstedeværelse i lokalpolitikken. Den andre typen er ikke-parti lister, som er uten ambisjoner om å entre den regionale eller nasjonale scene. Lokale lister har, som navnet tilsier, lokal forankring og ingen dekningsgrad utover kommunen hvor de stiller til valg. Forskjellen mellom de to typene er altså deres ambisjoner som politiske organisasjoner.

Alan Ware (1996:4) fremhever fire punkter som kjennetegner et politisk parti. For det første må politiske partier dekke hele landet, eller i det minste store deler av det. Som også Pedahzur og Brichta peker på, skiller lokale lister seg klart fra politiske partier her. For det andre må et parti være formelt organisert for å påvirke offentlig politikk, typisk gjennom deltakelse i offentlige valg. Her finner vi en parallell til lokale lister som også velger denne veien for å påvirke politikk. For det tredje mener Ware at politiske partier må eksistere over en lengre tidsperiode. Her ser vi at lokale lister skiller seg fra politiske partier ettersom de ikke har eksistert like lenge. Noen lokale lister er kortvarige, men det finnes også eksempler på lokale lister med lengre levetid. By- og Bygdelista på Hamar, som denne oppgaven ser nærmere på, ble opprettet i 1991. Til slutt mener Ware at politiske partier må søke å representere noe mer enn en enkeltsak eller en smal interesse. Også her skiller flere lokale lister seg fra politiske partier. De mangler ofte et overordnet ideologisk reisverk og har en konkret sak som utløsende årsak til etablering (Strand 2000).

Jeg ønsker en definisjon som favner bredt og tar utgangspunkt i noen absolutte minimumskriterier. Med dette unngår man å dempe kompleksiteten som ligger i de lokale listene og utelukke noen på galt grunnlag. På grunn av ulik levetid og sakskompleksitet blant lokale lister utelater jeg derfor kriterier som omhandler dette fra min definisjon. Lokale lister kan derfor sees på som ”*candidate lists presented in local elections, not taking part in national elections, and not attached to any national party*” (Aars og Ringkjøb 2005:168). Definisjonen danner et fruktbart utgangspunkt for oppgaven, og fungerer som en klar avgrensing av fenomenet. Ved å legge en slik definisjon til grunn vil felleslister⁵ ikke tas med i undersøkelsen ettersom de ikke er uavhengige fra politiske partier.

1.4 Oppgavens videre struktur

Jeg har i innledningen gjort rede for oppgavens tema og problemstillinger med utgangspunkt i tidligere forskning. Begrepet «lokale lister» har også blitt drøftet og presisert. Kapittel 2 lanserer mulige forklaringer på at lokale lister etableres ved hjelp av teori og en utdyping av tidligere forskning. Lokale lister rent historisk vies noe oppmerksomhet gjennom å se på partipolisering av lokalpolitikken. Jeg går nærmere inn på de ulike delene av partienes forfall postulatet med vekt på samfunnsendringer på mikro- og mesonivå.

⁵ Med fellesliste menes det her når to eller flere politiske partier stiller liste sammen i en valgkrets.

Makronivåendringer av betydning vil bli presentert i en egen del om institusjonelle forklaringer.

Oppgavens tredje kapittel tar for seg metodiske aspekter ved forskningsdesignet. Kvalitativt intervju utgjør som nevnt hoveddatakilden, men jeg starter med å gjennomgå kartleggingsstudien ettersom den danner grunnlaget for intervjuguiden benyttet i intervjuene. Videre tar jeg for meg valg av hvilke kommuner oppgaven skal gå i dybden på og hvor mye man kan trekke ut fra de to kommunene utover kommunenes grenser. I dette kapitlet vies det naturlig mye plass til betraktninger rundt det kvalitative intervjuet. Jeg starter med å vise hvordan jeg har gått frem. Reliabilitet og validitetsspørsmål er en rød tråd gjennom hele kapitlet, og hvordan jeg har sikret meg best mulig data er i fokus.

Kapittel 4 presenterer resultater fra kartleggingsstudien. Jeg vil innledningsvis utlede noen empiriske spørsmål basert på de teoretiske perspektivene presentert i kapittel 2, som skal besvares i dette kapitlet. Disse empiriske spørsmålene vil bidra til å kaste lys over elementene i hovedproblemstillingen. Kapitlet starter med å vise omfanget av lokale lister fra 1999 til 2011. Jeg kartlegger i hvor mange prosent av landets kommuner befolkningen har mulighet til å stemme på lokale lister og ser på hvordan dette har utviklet seg over tid. Utviklingen i antall ordførere som kommer fra lokale lister, samt utviklingen av ulike typer lokale lister kommenteres. Jeg undersøker om det tegner seg noen mønstre ut fra oversikten og knytter tendenser opp til tidligere forskning gjennomgått i kapittel 2. Ut fra denne oversikten trekker jeg ut aspekter som intervjuene og dybdestudien vil gi nærmere svar på, særlig når det kommer til årsaksforklaringer.

I kapittel 5 og 6 presenterer jeg funn fra intervjuene og diskuterer dem. I kapittel 5 starter jeg med å tegne de to kommunenes politiske profil. Videre gjennomgår jeg fellestrekk og ulikheter, både innad og mellom de ulike kommunene. Oppgavens sjette kapittel starter med en oppsummering av funnene fra kapittel 4 og 5. Jeg ser så om man kan trekke ut resultater fra studien av Hamar og Larvik til andre lokale lister. Her supplerer jeg med eksempler hentet fra ulike lokale listers hjemmesider og partiprogram. Jeg diskuterer så gyldigheten til de teoretiske perspektivene presentert i kapittel 2 ut fra oppgavens funn. Kapittel 6 runder også av oppgaven og munner ut i noen konkluderende bemerkninger. Jeg setter her funnene fra undersøkelsen inn i en bredere kontekst gjennom å trekke linjer til noen generelle betraktninger om lokaldemokratiet.

1.5 Oppsummering

Kort oppsummert er målet med oppgaven å finne ut av hvorfor lokale lister oppstår, samt hvor varig og omfattende fenomenet er. Tidligere forskning peker på trekk ved de politiske partiene som viktige forklaringsfaktorer på hvorfor lokale lister etableres. Jeg ønsker å si noe mer om *hvilke* trekk ved partiene som kan være utslagsgivende. *Hvorfor* lokale lister har ulik varighet vil også være et fokus i oppgaven. Innledningen rundes av med et sitat fra den innsamlete intervjudataen som på mange måter går rett til oppgavens kjerne og essens.

Det er ikke noen tvil om at vi beriker demokratiet. Vi blir jo på en måte stemmer fra det sivile samfunnet som disse medlemspartiene i dag ikke fanger opp og bringer inn i politikken. Disse partiene stivner, står stille og får ikke skikkelig med alt det nye. Pluss at de stivner i makt, ikke sant. Det er mye makt ute og går (Informant Larvikslista, Larvik).

2 Representasjon i ulike former

For å forstå hvorfor lokale lister oppstår i noen kommuner vil jeg i dette kapittelet systematisk gjennomgå mulige forklaringer. De ulike forklaringene vil forankres i tidligere forskning og teori der det lar seg gjøre. Ettersom varighet og omfang er empiriske elementer av oppgavens hovedproblemstilling vil de ikke vektlegges i dette kapittelet.

Jeg vil starte med en kort historisk gjennomgang av lokale lister. Som pekt på i innledningen har tidligere forskning skilt mellom minst to regimer av lokale lister. Forskere har også konkludert med at en kombinasjon av forklaringsfaktorer er mest beskrivende for etableringen av flere av landets lister. På 1960-tallet utledet Rokkan forklaringer på hvorfor og hvor i landet lokale lister vil oppstå ut fra en sentrum-periferi-logikk. Han mente lokale lister vil fortsette å etableres der partivesenet ikke har fått feste, som en motkultur mot sentrum. Etableres lokale lister fortsatt fordi partiene ikke klarer å ta opp i seg lokale spørsmål på en tilfredsstillende måte?

Videre vil jeg vurdere mulige forklaringer ut fra partienes stilling i lokalpolitikken. Dette gjennom å se på samfunnsendringer og hvordan disse har påvirket partiene. Oppstår lokale lister fordi partiene er i endring som medlemsorganisasjoner? Kan det tenkes at listene oppstår som en reaksjon på manglende folkelig involvering i beslutningsprosessen? Her er det interessant å trekke på momenter fra representasjonslitteraturen om representasjonsfokus. En annen utvikling er at velgerne i større grad har begynt å velge. Folk passer ikke nødvendigvis inn i «pakkeløsningen» partiene tilbyr. Etableres de lokale listene på grunn av økt individualisering i samfunnet? Samtlige spørsmål vil reises i dette kapittelet og forankres i teori.

Jeg vil også vie plass til å gjennomgå institusjonelle forklaringer. Kommuneenheten i seg selv, partifinansiering og endringer i valgloven kan påvirke omfanget, varigheten og etableringen av lokale lister. Er lokalpolitikken av slik karakter at partiskillelinjer er mindre relevante og det er nødvendig med en mer pragmatisk tilnærming gjennom en lokal liste? Her er det interessant å ta utgangspunkt i teori om partienes relevans og vurdere lokale lister sitt koalisjons- og utpressingspotensiale, i tråd med typologien til Sartori (1990). Antall ordførere fra lokale lister kan være en indikator på deres ettertraktethet som samarbeidspartnere.

Det teoretiske rammeverket presentert i dette kapittelet vil gi de videre kapitlene struktur og fungere som en rød tråd.

2.1 Partipolitisering og fremveksten av en ny type lokal liste

Lokale lister blir av Hjellum (1967:48) omtalt som et overgangsstadium i partipolitiseringsprosessen. Han predikerer at de vil være en saga blott når de politiske partiene får fotfeste i lokalpolitikken. Prosessen er ifølge Hjellum irreversibel og det siste steget i nasjonsbyggingen. Partienes inntog vil endre lokalpolitikkenes dynamikk, både hvilke saker som prioriteres og hva velgerne vektlegger når de trekker til valgurnene. Hjellum mener at partiidentifikasjon vil bli en helt avgjørende faktor for stemmegivning, noe som fører til at de lokale sakene skyves i bakgrunnen. Arbeiderpartiet var gjerne pådriveren til partipolitiseringen. Flere steder ble lokale lister dannet som en motreaksjon (Bergh og Bjørklund 2009:147). Partipolitiseringen gjorde at lokale lister ble sett på som levninger etter et gammelt system hvor personlige nettverk var fremtredende og hvor man i stor grad baserte seg på støtte fra mindre lokalsamfunn innenfor den større kommuneenheten (Aars og Ringkjøb 2007:1). Dette stod i stor kontrast til Duverges begrep «massepartiet», et fenomen som vokste frem på 1900-tallet. Kjennetegn var brede massebevegelser som oppstod utenfor parlamentet med base i lokallagene. Gjennom å være et talerør for en samfunnsgruppe, utgjorde massepartiet en del av et større fellesskap rundt denne gruppen (Heidar og Saglie 2002:45).

I Rokkans modeller ble lokale lister knyttet opp til konflikter langs den territorielle-kulturelle akse som et forsvar av det lokale mot dominansen til sentrum (se blant annet Rokkan 1966). Motsetninger mellom sentrum og periferi kom etterhvert i skyggen av klassekonflikter og ble på mange måter sekundært ettersom konflikter knyttet til markedet var uavhengig av region. Et banesår ble påført de lokale listene da vi gikk fra flertallsvalg på personer til forholdstalls- og listevalg på partier (Bjørklund 1999:124-125). Personlige nettverk ble da mindre viktig for å oppnå politisk innflytelse, samtidig som det å ha en sterk organisasjon i ryggen ble mer avgjørende for å bli valgt.

2.1.1 Dype røtter på lokalt nivå?

Utviklingen av lokale lister viser at de i etterkrigstiden oppstod nettopp på grunn av sentrum-periferi motsetninger. Særlig i den «nasjonale periferi» som omfatter Sørlandet, Vestlandet og Nord-Norge. Flere steder evnet ikke partivesenet å feste seg skikkelig før langt ut på 1960-tallet (Rokkan 1966:254). Det er også her de lokale listene av det gamle regimet har holdt lengst stand (Bergh og Bjørklund 2009:147). Dette kan tolkes som tegn på at partivesenet ikke evnet å forvalte utkantens behov på en tilfredsstillende måte. Er dette et mønster vi fortsatt ser tegn til i dag? Fra flere hold er det hevdet at partiene ikke lenger er like godt koblet sammen med grasrota som i massepartiets glansdager (se blant annet Mair 2006).

Political parties and local politics are uneasy bedfellows. Since parties tend to focus on nationally based cleavages, they frequently draw attention away from genuinely local affairs. Furthermore local political issues are often incompatible with party cleavages (Aars og Ringkjøb 2007:1).

Med partipoliseringen har det skjedd en diffusjon av nasjonalt etablerte skillelinjer ned til lokalt nivå (Aars og Ringkjøb 2005:164). Lokallagenes aktivitet blir påvirket og farget av partiet sentralt. En standard innvending til de politiske partienes aktivitet i lokalpolitikken er at partiprogrammene generelt lar de lokale spørsmålene stå uløst. Målet er å implementere mest mulig av det nasjonale partiets politikk på det lokale nivået. Dette til tross for at de lokale partiprogrammene er forsøk på å tilpasse de nasjonale partiprogrammene til lokale forhold (Aars og Ringkjøb 2007:2, 20). Manglende føling med lokale behov kan skape en misnøye blant medlemmene og befolkningen som kan få uttrykk i en lokal liste.

Det er imidlertid flere forhold som taler for at de etablerte politiske partiene også er tilstede og lydhøre for hvilke lokale saker som opptar grasrota. De politiske partiene i Norge er relativt desentraliserte med flernivåstruktur og dermed koblet til det lokale nivået.

Nominasjoner foregår på lokalt og regionalt nivå, og lokal tilhørighet sees på som en viktig verdi. Erfaring fra lokallag eller organisasjoner er nærmest en forutsetning for å bli vurdert som toppkandidat på listen. Hensynet til gjenvalg er også viktig og gjør at kandidatene ikke kan være helt frikoblet fra lokale saker.

Participation in local politics potentially paves the way for involvement at higher levels of government. In this respect local party recruitment is important in mediating between different levels of government. Recruitment of party candidates at the local level is thus not genuinely local (Aars og Ringkjøb 2007:12).

Som sitatet fremhever så foregår det en dynamikk mellom nasjonal- og lokal partipolitikk. Ettersom lokale lister ikke kan tilby sine listekandidater en vei til høyere politiske nivåer er det rimelig å anta at de vil være motivert av lokale og ikke nasjonale forhold. På den måten vil de være mer tilkoblet det lokale nivået enn noen partipolitikere med ambisjoner om en videre politisk karriere (Aars og Ringkjøb 2007:12).

Jeg har en forventning om at lokale lister oppstår fordi politiske partier ikke evner å fange opp bevegelser på lokalplan på en tilfredsstillende måte. Dette kan føres tilbake til at partiene er i endring som massebevegelser, noe oppgaven vil gå nærmere inn på i avsnitt 2.2. Nyere forskning viser, i motsetning til tidligere teori, at tendensen med partier uten særlig lokalforankring er ikke bare forbeholdt periferien men synlig over hele landet. I Aars og Ringkjøbs (2005:171) analyser av tilbudssiden av lokale lister frem til 2003 ser de en økning i tilbudet i store kommuner. Det vil si kommuner med mer enn 10 000 innbyggere. I små kommuner er det ingen økning. Dette er et interessant funn ettersom tidligere forskning har pekt på at velgerne oppfatter de politiske partiene som mer relevante i nettopp de større kommunene. I de små kommunene er det personer som først og fremst har vært viktig for velgerens partivalg (Saglie 2002:187). Aars og Ringkjøb (2005:171) tolker dette som et tegn på misnøye med hvordan partiene fungerer i byer og større kommuner.

2.1.2 Ikke kun et periferifenomen

Tilbakegangen i lokale lister har ikke vært entydig (Bergh og Bjørklund 2009:147). Et klart skille ble synlig etter valget i 1971, hvor lokale lister i mye større grad enn tidligere dukket opp over hele landet. Dette sammenfalt med en økning i antall etter en lang periode med nedgang. De nye lokale listene representerte ikke noen motkultur i periferien rettet mot sentrum, slik Rokkan hadde tolket det tidligere. Hovedtyngden i økningen var å finne i mer sentrale strøk som Trøndelag, Østlandet og Oslofjordregionen (Bäck mfl. 2005:346). Henry Valen (1972:274) kommenterer økningen⁶ i antall lokale lister og mener det er snakk om en ny type liste som er for desentralisering av beslutningsmyndighet, kvinnefrigjøring og motstand mot forurensning. Dette er tydelige eksempler på hva Ingelhart (1977) karakteriserer

⁶ Denne økningen har i ettertid vist seg å skyldes at man ikke har skilt såkalte «ville kandidater» fra lokale lister i valgstatistikken ved dette valget. «Vill kandidater» var en ordning hvor man kunne legge til hvem som helst på listen, noe man gikk bort fra i 1974. Aars og Ringkjøb (2005:170) utelukker derfor lister med mindre enn 10 stemmer ved dette valget, og finner likevel en økning. Dog ikke like stor som Valen påpeker.

som postmaterielle verdier, såkalt «new politics». Aars og Ringkjøb (2005:170) tolker økningen som en forsinket reaksjon på kommunesammenslåingsreformene på 1960-tallet. Det oppstod flere nye lister som kun appellerte til deler av kommunen, ofte identisk med de gamle kommunegrensene (Aars og Ringkjøb 2008:222). Det er naturlig å tenke seg at desentralisering av beslutningsmyndighet vil være sentralt for en slik liste. Tidligere forskning viser at slike grendelister har hatt en nedadgående utvikling på 1990-tallet (Bjørklund 1999, Aars og Ringkjøb 2005). I tråd med dette og at motsetninger mellom sentrum og periferi kommer stadig mer i skyggen av andre skillelinjer, forventer jeg å finne en fortsatt nedadgående tendens for grendelister i perioden jeg skal undersøke.

2.1.3 Enkeltsaker: En utløsende faktor

Lokale lister av nyere dato er i stor grad et uttrykk for reaksjoner på beslutninger bestemt i lokale sakssammenhenger (Bäck mfl. 2005:345). Bjørklund (1999) merker seg også at en annen type liste har dukket opp i lokalpolitikken i de senere årene, kjent som protestlista, enkeltsakslista eller aksjonslista.

Den er av en annen type enn den typiske upolitiske bygdelista som har som frontfigur en av lokalsamfunnets kjente størrelser som vanskelig lar seg plassere i rikspolitiske båser. Protestlistene, derimot, mobiliserer med utgangspunkt i en enkelt sak, mens upolitiske bygdelister snarere er en protest mot et system, et angrep på de rikspolitiske partienes dominans (Bjørklund 1999:124).

Den historiske gjennomgangen peker på at man kan skille mellom minst to typer lokale lister, gamle og nye. Mens nye lister tar utgangspunkt i en enkeltsak, dreier gamle lister seg om avstand til partienes dominans. Aars og Ringkjøb (2005:175) skiller mellom tre typer lokale lister: 1) Lister som dekker deler av kommunen, 2) Lister som dekker hele kommunen og 3) Ensakslistene eller aksjonslistene. Denne inndelingen sammenfaller godt med gjennomgangen frem til nå. Fra 1975 (i hvert fall) har tyngdepunktet av lokale lister vært lister som dekker hele kommunen. Denne tendensen har også blitt tydeligere. Ensakslistene har ikke blitt dominerende enda de er en nyere type lokal liste (Bergh og Bjørklund 2009:147).

Etter å ha sett nærmere på folks motivasjon til å stå på en lokal liste konkluderer Strand (2000:95-96) med at et «både og»-syn er en mer fruktbar tilnærming enn et «enten eller»-syn, som er presentert over i form av gamle og nye lister. Både flere enkeltsaker og en oppfatning om de politiske partiene som mindre relevante viste seg å være utslagsgivende i hennes

studie. Denne nyanseringen står ikke i konflikt til den tredelte inndelingen til Aars og Ringkjøb.

Inntrykket fra intervjuene er at forholdet mellom de to motivasjonsfaktorene knyttet til engasjement i de lokale listene, «enkeltsaker» og «anti-partipolitikk», best kan beskrives som et samspill, hvor motivasjon knyttet til enkeltsaker fungerer som en «katalysator» for et lokalpolitisk engasjement på siden av de politiske partiene (Strand 2000:97).

Strand peker her på at enkeltsaker kan være en utløsende faktor etter misnøye rettet mot de politiske partiene har vært vedvarende over en lang periode (Strand 2000:6). Med påstanden om misnøye som utgangspunkt er tilstanden til partiene særlig interessant å gå nærmere inn på.

2.2 Partienes stilling i politikken

Amerikanske forskere ropte på 1970-tallet varsku og kom med formuleringer som ”*the party is over*”⁷. Denne famøse frasen ble møtt med antitesen “*the party’s just begun*”⁸.

Helsetilstanden til politiske partier er omdiskutert. I boka *Parties without Partisans* (2000a) identifiseres flere tegn på de politiske partiers minkende rolle i å forme det politiske liv (Dalton og Wattenberg 2000b:3). Peter Mair (2006:12-13) oppsummerer partienes tilstand godt når han peker på at partiene lekker i begge ender. Altså både internt og eksternt. For det første feiler de som nevnt i kapasiteten til å engasjere den ordinære borger. Velgerne trekker seg kort fortalt unna politisk involvering. Færre stemmer, det eksisterer mindre konsistens i partivalg og for stadig flere velgere råder det ingen forpliktelse til partiet verken i form av identifikasjon eller medlemskap. Samtidig peker Mair på at også partiene trekker seg unna. Fra å være en folkelig bevegelse, beveger de seg mot å bli en statlig organisasjon á la Katz og Mairs (1995) «kartellparti». Partiet kan ikke lenger på en tilfredsstillende måte tjene som en base for aktiviteter og status til deres egne ledere. Deres ambisjoner rettes mot eksterne offentlige institusjoner og deres ressurser trekkes i økende grad fra samme sted. Tilbaketrekkingen er gjensidig. Det er ofte en liten kjerne av medlemmer som dukker opp på medlemsmøtene og dette påvirker politikken som utøves. Endringene gjør at partiet som et politisk verksted er en mindre treffende betegnelse i dag enn tidligere.

⁷ Tittel på David Broders bok fra 1972

⁸ Deler av tittelen på Larry Sabatos bok fra 1988, *The party’s just begun: Shaping political parties for America’s future*.

Mair moderer allikevel sin egen påstand: Lekkasje skjer i form av små drypp fremfor en flod (Mair 2006:21). Heidar og Saglie (2002:36) spør seg om det heller er snakk om endring og tilpassing fremfor svekkelse. Fremdeles strides forskerne om hvor gjennomtrengende og vidtdekkende denne prosessen er (Dalton og Wattenberg 2000b:4). Mair (2006:13) mener at bevisene ofte er spredt, noe som vanskeliggjør muligheten for å male et helhetlig bilde. Bevisene blir omdiskuterte ettersom elementene ofte sees isolert fra hverandre. Når man kun ser på ett aspekt ved ett land er bildet lett å utfordre (Dalton og Wattenberg 2000b:4). Satt inn i en større sammenheng kan selv en liten endring på en meningsmåling være en tendens verdt å merke seg. Til tross for gjensidig motstridende rapporter om partienes tilstand er konsistensen i trendene slående, de går på tvers av land (Mair 2006:14).

Hva kan så forklare disse endringene man ser hos partiene? Årsaker til at partiene endrer seg er et godt utgangspunkt for å lansere mulige forklaringer på hvorfor lokale lister fortsetter å etableres. Dalton og Wattenberg (2000b:11) deler forklaringer på endringene inn i tre: Mikro-, meso- og makronivåendringer. Endringer på mikronivå innebærer endring på individnivå. Med mesonivåendringer menes det endringer mellom individer, mens med makronivåendringer er det endringer på systemnivå som står i fokus. Grunnet relevans for problemstillingen er det de to første som vil vektlegges i denne oppgaven. Selv om jeg også vil gjøre rede for de institusjonelle rammene som er av betydning i avsnitt 2.3

2.2.1 Mikronivåendringer: Individet i sentrum

Individualisering og selvforsynte velgere

Stadig flere velgere har blitt selvforsynte i politikken. Med dette menes det at velgerne i mindre grad lar vane og tilhørighet styre hva de stemmer på. Økte politiske og kognitive resurser kan skyldes et økt utdanningsnivå i samfunnet. Dette gir nye vilkår og muligheter for lokalt engasjement. Sannsynligheten for at partibånd holder deg tilbake fra å stemme på en lokal liste blir stadig mindre, i samsvar med svekket partiidentifikasjon. Når slike bånd er av mindre betydning vil det kunne senke terskelen for å opprette en liste ettersom det har åpnet seg et ledig rom i politikken.

Flere peker på individualiseringen i samfunnet som hovedårsak til partienes problemer. I tråd med at velgerne har blitt mer selvforsynte, ønsker flere å engasjere seg i enkeltsaker og

dermed unngå den pakkelsesløsningen som tilbys av de politiske partiene (Heidar og Saglie 2002:61). Dette samsvarer også med nedgangen i partiidentifikasjon. Å gjette folks karakteristikk ut fra stemmeseddelen er ikke lenger en enkel sak. Om du tilhører arbeiderklassen eller er medlem av kirken spiller mindre rolle enn tidligere for hva du stemmer. Enkelt saker er ofte avgjørende for folks engasjement i lokalsamfunnet. Lokale lister kan for noen representere et mer spiselig alternativ. Ikke alle klarer å plassere eget politisk syn i ideologiske båser, og finner interessante aspekter hos flere politiske partier. Mange lokale lister fungerer som et konglomerat av ulike politiske retninger og kan derfor være et naturlig valg. En mulig forklaring på hvorfor lokale lister oppstår kan derfor være at de som danner listen ikke finner seg til rette i de politiske partienes pakkelsesløsning og heller skreddersyr en egen liste etter individuelle preferanser. Det synes rimelig å forvente at det vil legges særlig vekt på noen få enkelt saker og at ideologi vil være fraværende.

Velgeren i fokus for representasjon

Vi kan også se en endring ved at nye postmaterielle verdier har gjort seg gjeldende og går på tvers av tradisjonelle partitilknytninger. Ingelhart (1977) peker på at det har vært et skifte fra materialistiske verdier hvor økonomi og trygghet vektlegges, til fordel for et nytt sett av postmaterialistiske verdier som vektlegger autonomi og selvutfoldelse. Med dette menes det retten til å ta egne valg og det å kunne utfolde seg fritt, for eksempel gjennom deltakelse i mer ad hoc- og aksjonspregete aktiviteter. De nye verdiene har et deltakende aspekt ved seg som gjør mer direkte demokrati å foretrekke. Med direkte demokrati menes det her at folket direkte har mulighet til å være med å påvirke beslutninger. Dette til forskjell fra det representative demokratiet hvor makt overføres fra folket til et sett med folkevalgte. Altså at man påvirker beslutningene indirekte. Delegeringen skjer gjennom allmenne valg, og ansvarliggjøring er en del av delegeringen (Narud og Valen 2007:14). En forventning til min studie er at lokale lister i stor grad vil vektlegge demokratiske aspekter ved egen eksistens og etableres på grunn av det de oppfatter som mangelfull folkelig deltakelse i lokalpolitikken. En lokal liste har på mange måter en mer direkte link til folket på grunn av sin flate struktur og oppgaven vil vise at flere lokale lister fremstiller seg som mer demokratiske enn politiske partier. For en velger som setter autonomi høyt kan en lokal liste være mer forenelig med dette idealet fremfor partipolitikkens hierarkiske og strukturerte natur. Lokale lister kan altså finne grobunn og vinne oppslutning blant velgerne ved å fremstille seg som

lokaldemokratiets- og den enkelte velgers forkjemper. Her kan representasjonsfokus være en nyttig indikator.

Representasjonsfokus er et viktig anliggende i representasjonslitteraturen. Når ulike typer representasjon skal typologiseres benyttes ofte begrepsparet «stil» og «fokus». Stil tar utgangspunkt i om representanten ser på seg selv som en bundet delegat eller en fri forvalter. Fokus går ut på om det er hensynet til valgdistriktet, nasjonen eller partiet som rår når avgjørelser tas (Narud og Valen 2007:44). Tabell 2.1 viser tall fra Aars og Ringkjøbs (2007:19) studie hvor de har sammenfattet tre surveyundersøkelser til en tabell som viser hvilket representasjonsfokus respondenter fra lokale lister, politiske partier og vanlige velgere mener er viktigst.

Tabell 2.1: Representasjonsfokus. Prosent (Rangering i parentes)

	Lokal liste	Politisk parti	Velgere
Partiets- eller listens program	30 (2)	44 (1)	20 (3)
Egne tilhengere og velgere	15 (4)	22 (2)	21 (2)
Oppfatningene til velgerne	33 (1)	16 (3.5)	48 (1)
Egen overbevisning	21 (3)	16 (3.5)	5 (4)
Vet ikke	2	2	6
Totalt	101	100	100
N (=100%)	382	1053	1997

(Kilde: Aars og Ringkjøb 2007:19) [Min oversettelse]

Tabell 2.1 viser at meningene til velgerne generelt er viktigere for en lokal liste enn for et politisk parti. Gjennom etableringen av en lokal liste blir altså representasjonsfokuset i større grad rettet mot den enkelte velger. Dette blir av en stor andel av velgerne oppfattet som det viktigste fokuset en representant bør ha. For respondentene fra et politisk parti er det viktigste representasjonsfokuset partiets program. Dette er naturlig ettersom det er det som danner grunnlaget for mandatet de har fått fra velgerne. De opptrer derfor i større grad som bunnede delegater enn lokale lister som i større grad oppfatter seg som friere. Det er interessant at fokuset på partiprogram kun rangeres som tredje viktigst av velgerne, mens det rangeres som nummer 1 og 2 for henholdsvis politiske partier og lokale lister. Lokale lister er sånn sett nærmere det velgeren mener er «riktig» representasjonsfokus. Imidlertid mener nesten 30 prosent av kandidatene fra en lokal liste at partiprogrammet er et viktig referansepunkt. Selv

om kandidatene fra de politiske partiene er sterkere orientert mot partiprogrammet er også kandidatene fra en lokal liste bevisst på dette.

Ut fra surveyen synes det rimelig å anta at listekandidater er friere i sitt mandat til å rette fokuset mot velgeren og valgdistriktet enn de mer bunnede partiene. Dette vil oppgaven undersøke nærmere ved å se om Hamar og Larvik faller inn under tendensen fra denne surveyundersøkelsen. Hvis det er slik kan det tolkes som at det har vært et behov for en sterkere kobling til lokalsamfunnet, og at listen etableres for i større grad fange opp hva grasrota er opptatt av. De lokale listene Strand (2000:80) undersøker ønsker å få flest mulig av kommunens innbyggere med på avgjørelsene som skal tas i kommunestyrene og arrangerer møter som er åpne for alle. Slike aktiviteter vil være et tegn på at den lokale listen har velgeren i fokus.

2.2.2 Mesonivåendringer: Kandidatfokus

Ny teknologi har blant annet ført til fremvekst av massemedia og revolusjon i informasjonsteknologi (Strøm og Svåsand 1997b:16). Modernisering av samfunnet setter nye rammer og premisser som partiene opererer innenfor. På bakgrunn av dette har det skjedd et skifte i sentrale aktørers rolle. Massemedia har gått fra å være en passiv kanal tett knyttet opp til partiledelsen til å bli en selvstendig arena og aktør som setter agendaen (Østbye 1997:215, 224). Media har ikke ansvar for hvilke prioriteringer de foretar og kan fokusere på en sak av gangen. Dette gjør langtidspanlegging vanskelig for de politiske partiene og åpner for at interessegrupper, ensaks-organisasjoner og populistiske bevegelser blir mer fremtredende (Østbye 1997:227). Utviklingen har skapt en scene hvor lokale lister kan skinne og opptre på lik linje som partiene. Fokus har skiftet fra parti og organisasjon til de ulike kandidatene gjennom en personifisering av politikken. At fokuset er på kandidater kan være en fordel for en lokal liste som ikke har samme organisasjon i ryggen som et politisk parti.

2.3 Institusjonelle rammer

2.3.1 Sak og person fremfor ideologi og parti

Partistandpunkt betyr lite i mange saker som behandles i kommunestyret. Det kommer dels av at konfliktlinjene går på tvers av partiene og dels av at enstemmige beslutninger er veldig

vanlig i kommunestyrene (Bäck mfl. 2005:352). Skare (1999:88) argumenterer for at partiene objektivt sett er mindre relevante i lokalpolitikken. Kombinasjonen av partienes minkende rolle som politiske verksted og institusjonelle faktorer ved kommuneenheten gjør at det på lokalt nivå blir en form for dobbel reduksjon i påvirkning.

In terms of policy-making, very little is generated from the local party organization. Instead it is local government itself that produces the agenda for local councilors and parties, not least the voluminous professional administrations that have accompanied the growth of welfare delivered by local government. The sheer volume of tasks handed over to local government makes much of the political agenda (Aars og Ringkjøb 2007:22)

Sitatet fremhever at kommunestyrets saksliste ofte styrer den politiske retningen til et lokalt parti. Man tar i stor grad stilling til de sakene som dukker opp. Satt på spissen kan man si at det er lokalpolitikken som holder liv i de lokale partiene når de ikke lenger i like stor grad fungerer som pådrivere til den politiske prosessen, men et påheng (Bäck mfl. 2005:360). Befolkningens forhold til kommuneinstitusjonen bærer preg av en brukerorientering i forhold til kommunes virke. Kommunen sees først og fremst på som en tjenesteyter og ikke nødvendigvis en politisk arena (Pettersen og Rose 1997:113).

Velgernes partipreferanser er først og fremst knyttet til partiene på nasjonalt nivå. Flere ser på lokalvalg som en konkurranse mellom nasjonale partier (Aars og Ringkjøb 2007:1). Lokalpolitikken har imidlertid andre betingelser enn rikspolitikken. Et institusjonelt argument går ut på at den lokale politikken utføres innenfor et begrenset institusjonelt arrangement, noe som kan tilsløre motsetninger partiene i mellom (Skare 1999:88). I en undersøkelse av lokalpolitikkenes konfliktstruktur finner Ringkjøb at partiene ansees som viktige i såkalte hjertesaker (Bäck mfl. 2005:360). Privatisering er for eksempel en hjertesak for Høyre. Hjertesakene er ofte mindre viktige spørsmål lokalt. Det er ikke alltid lett å se forskjeller mellom lokale partier i saker som er frikoblet hjertesakene. Partiene blir derfor i liten grad et verktøy for å forenkle og klargjøre de lokale konfliktstrukturene (Bäck mfl. 2005:361). I følge et politisk sosiologisk argument vil lokale skillelinjer skjære inn i partiene fremfor å gå i mellom. Dette kan være problematisk, både for velgeren og for partiene, ettersom partiene ofte vil ha problemer med å ta stilling til mange av de spørsmålene som opptar lokalsamfunnet. I verste fall kan de oppleves som mindre relevante og partivalg vil kunne virke meningsløst for noen velgere. Lavere valgdeltakelse og rekrutteringsproblemer som flere partier opplever lokalt kan være indikasjoner på dette. Punktene som er gjennomgått gjør at mange oppfatter kommunen som en mer komplisert politisk arena enn resten av landet

(Skare 1999:82, Bäck mfl. 2005:361). Hvis partiene oppleves som mindre relevante kan dette forklare et ledig rom i det politiske landskapet hvor lokale lister kan vokse frem.

Personvalget vil ofte tre inn i lokalpolitikken. Strand (2000:72) peker på at partienes vektlegging av forskjeller og motsetninger oppleves som fremmed i lokalpolitikken. Det er saker og personer som er det sentrale ikke ideologi og partipolitikk, i tråd med mesonivåendringene nevnt over. For å ta et eksempel fra Hamar, sier By- og Bygdelistas Christel Meyer følgende: *“Alvorlig talt. I Hamar må samarbeid være viktigere enn partipolitikk”* (By- og Bygdelista 2011a). Påstanden om at lokalpolitikk er noe annet enn partipolitikk er sammenfallende med Meyers utsagn. Lokale problemer kan trenge løsninger som ikke ligger i partienes ideologi. Man kan si at partienes problem i kommunen på mange måter er de lokale listenes styrke (Bäck mfl. 2005:362). Behovet for en mer pragmatisk tilnærming enn det de ideologisk bunnede politiske partiene kan tilby er til stede og er en mulig årsak til at en lokal liste etableres. Jeg forventer derfor at lokale lister har en mer pragmatisk holdning til politikken og at de fremhever denne kontrasten mellom dem selv og et politisk parti som viktig. Samarbeid vil i så måte være et sentralt trekk ved listene.

Flere motstridende syn råder om lokale listers nærvær i kommunenes politiske landskap. Et syn er at lokale lister er attraktive koalisjonspartnere i kommunen grunnet deres fleksibilitet og pragmatisme. En mer negativt ladet påstand er at lokale lister representerer en stabil desentraliserende kraft som skaper uforutsigbarhet (Aars og Ringkjøb 2005:178). Uten en ideologi vet du aldri hvilken vei vinden blåser. Et verktøy for å vurdere hvor relevante lokale lister er å samarbeide med finner vi i den klassiske partitypologien til Sartori (1990). Her vurderes det om partiene besitter koalisjonspotensiale eller utpressingspotensiale. Lokale lister kan bli veldig relevante i lokalpolitikken til tross for liten størrelse på grunn av det Sartori (1990:320-321) klassifiserer som koalisjonspotensiale. De kan for eksempel være nyttige brikker i forhandlingene om flertallet i kommunestyret hvis det viser seg at de er mer pragmatiske ettersom de kan samarbeide mer uavhengig av de tradisjonelle skillelinjene. En indikasjon på dette vil være antall ordførere og varaordførere fra lokale lister. Lokale lister kan også tenkes i besitte utpressingspotensiale hvis de ikke tas med i koalisjonen gjennom at de påvirker taktikken i konkurransen mellom de etablerte partiene og særlig hvis de påvirker retningen (Sartori 1990:321).

2.3.2 Valgloven og partistøtte regulerer terskelen

Videre kan institusjonelle faktorer som partistøtte og terskelen for representasjon gjennom valgloven være med å påvirke omfang, varighet og etablering. Eksogene faktorer blir derfor viktig å ta med i diskusjonen. Kriteriene for at en liste kan stille til valg har vært under stadig endring. I 2003 ble valgloven på nytt revidert. Dette førte til at kravene ble strengere, og at terskelen for representasjon ble tilsvarende høyere.

Ved kommunestyrevalg skal listeforslaget være underskrevet av et antall personer med stemmerett i kommunen som tilsvarer 2 prosent av antall stemmeberettigede innbyggere ved siste kommunestyrevalg. Listeforslaget skal likevel som et minimum være underskrevet av like mange stemmeberettigede personer i kommunen som det skal velges medlemmer til kommunestyret. Underskrift fra 300 personer er i alle tilfeller tilstrekkelig (Valgloven § 6-3).

Tidligere var det tilstrekkelig med underskrifter lik antallet representanter i kommunestyret. For å illustrere forskjellen ville man i en kommune med 8000 innbyggere og 45 plasser i kommunestyret med den gamle loven trenge 45 underskrifter, mens man trenger 160 underskrifter med den nye. Det er lettere for nasjonalt registrerte partier å stille liste ettersom det kun avhenger av om de rekrutterer nok kandidater (Aars og Ringkjøb 2005:167). Ut fra disse endringene forventer jeg å se en nedgang i omfanget av lokale lister fra valget i 1999 til valget i 2003 da den nye loven var trådt i kraft.

Lokale lister har ikke rett til stemmestøtte slik som partiene har. Politiske partier får i praksis finansiell støtte for hver stemme de oppnår i lokalvalg (NOU 2004:23). I en artikkel i Aftenposten fremmer flere ledere av lokale lister at de ønsker statsstøtte på lik linje med de politiske partiene. Slik ordningen er nå får de kun en tredjedel av hva de politiske partiene får. (Aftenposten 2007). Det å drive en organisasjon og særlig det å gjennomføre en vellykket valgkamp er kostbart. Lokale lister vil derfor i større grad enn de politiske partiene være avhengig av enkeltpersoners dugnadsinnsats. Dette kan påvirke varigheten til en lokal liste og om det i det hele tatt er ressurser til å etablere en slik liste.

Som denne gjennomgangen har vist har partiene finansielt og organisatorisk mer ressurser enn noen gang. Dette til tross for endringer i partiet som en medlemsorganisasjon. Det tilrettelegges ikke for lokale lister på samme måte som for partiene.

2.4 Oppsummering

Tidligere forskning på lokale lister viser at vi kan skille mellom minst tre varianter:

Grendelister som henvender seg til deler av kommunen, bredere lister som henvender seg til hele kommunen og ensakslisters. Strand (2000) sin studie viser samtidig at flere elementer som både enkeltsak og mer generell misnøye kan være tilstede i en og samme liste, slik at det ikke alltid er like fruktbart å operere med vanntette skott.

Forklaringer på lokale listers omfang, varighet og hvorfor de oppstår finner vi både i partipolitiseringsprosessen og partienes tilstand. Samtidig legger de institusjonelle rammene føringer. Kort oppsummert viser det store bildet at lokale partier styrker sin posisjon på den parlamentariske arena samtidig som de mister noe av fotfeste på den elektorale arena (Aars og Ringkjøb 2005:163). Gjennom analyser av valgresultater og intervjuer med lokalpolitikere i kommuner med en lokal liste vil denne oppgaven undersøke gyldigheten til de teoretiske perspektivene presentert i dette kapittelet.

3 Betraktninger rundt forskningsopplegg og metode

Mens det teoretiske rammeverket reist i forrige kapittel tar for seg *hva* som skal undersøkes går jeg i dette kapitlet nærmere inn på *hvordan* oppgavens problemstillinger skal løses. Fokuset i hele kapitlet er på hva jeg har gjort og hvordan jeg har løst mulige reliabilitets og validesproblemer knyttet til de metodiske veivalgene. Data generert gjennom kvalitative intervjuer danner hovedgrunnlaget for denne oppgaven. Ettersom dataene har kommet til gjennom en sosial prosess drøftes feilkilder knyttet til dette. Jeg vektlegger hva jeg har gjort for å hindre forekomsten av slike feil.

Denne metodiske gjennomgangen vil starte med hvordan jeg har gått frem for å kartlegge lokale lister ettersom disse resultatene er med å danne grunnlaget for intervjuguiden benyttet i intervjuene. Jeg vil så kort kommentere valg av kommuner og hva man kan si om lokale lister på landsbasis ut fra dette. Resten av kapitlet vil stå i det kvalitative intervjuets tegn.

3.1 Om bruk av valgdata

Før jeg går i dybden i de to kommunene i kapittel 5 ønsker jeg å si noe om bredden i tilbudssiden av lokale lister på landsbasis. Gjennom å starte med kartleggingen, gav det meg en god oversikt over regionale så vel som nasjonale trekk. Funn ble benyttet som bakteppe i utarbeidelsen av intervjuguiden til oppgavens kvalitative intervjuer.

Ved å benytte resultater fra kommunevalg kaster jeg lys over lokale listers omfang, etablering og varighet over tid. Dette gjør jeg gjennom å besvare noen empiriske spørsmål som utledes i kapittel 4. Jeg ser på hvilke lister som stilte til valg ved kommunevalgene i 1999, 2003 og 2007. Både antall lister og om listene har eksistert i alle tre perioder blir belyst. Ut fra disse tallene viser jeg i hvor mange prosent av landets kommuner velgerne har mulighet til å stemme på lokale lister. Endring over tid og om det eksisterer mønstre i denne formen for representasjon blir trukket frem. Jeg ser også på antall ordførere og varaordførere fra lokale lister. Valgdata er tilgjengelig på Statistisk Sentralbyrås (SSB)⁹ nettsider. Her er

⁹ SSB er ikke ansvarlig for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort i oppgaven.

oppslutningen til lister som faller under kategorien «andre» spesifisert i egne tabeller. I disse tabellene deles det så inn i tre underkategorier; lokale lister, felleslister og andre lister.

Lokale lister (LL) omfatter lister som henvender seg til deler av kommunen, og lister med et generelt navn. (...) Felleslister (FL) mellom to eller flere registrerte partier er gruppert som felleslister. Gruppen Andre lister (AL) omfatter vesentlig lister med et registrert politisk parti og en uregistrert gruppe, samt lister som stilte i flere kommuner eller med navn som viser politiske syn (Norges offisielle statistikk 1996:11).

En slik inndeling sammenfaller med min definisjon av en lokal liste presentert i kapittel 1.3. Jeg anser det derfor som uproblematisk å benytte SSBs underkategorier som utgangspunkt for bearbeiding av data. Ut fra deres klassifiseringer har jeg skilt ut lister merket «lokal liste», og laget en egen tabell som viser hvilke kommuner lokale lister stilte i de tre aktuelle valgene.

«Andre» kategorien er en potpurri av ulike lister. For å hindre følgefeil, som kan oppstå hvis SSB klassifiserer inkonsekvent i forhold til en felles forståelse av hva en lokal liste er, har jeg nøye sjekket at det er sammenfall i kategoriseringen gjennom de tre valgene. Særlig ved 2003-valget var det inkonsekvent bruk av de tre kategoriene i SSBs tabell i forhold til tabellene fra 1999 og 2007. Kystpartiet ble for eksempel flere i kommuner klassifisert som en lokal liste. Dette er feil ettersom de stiller liste i flere kommuner og har en landsdekkende organisasjon. Disse feilene har ført til at antall lokale lister fra 2003 er rapportert kunstig høyt, og disse feilene har spredt seg til flere steder. SSB har nå rettet opp feilene og jeg benytter meg av tabellene som ble rettet 8.2.2011 for å få direkte sammenlignbare resultater.

En annen utfordring ved materialet dukker opp når varigheten til de lokale listene skal vurderes. Navnebytter er relativt vanlig for slike lister, og mange lister har byttet navn eller gjort små justeringer i navnet i løpet av de tre siste valgene. For å kunne si om det dreier seg om samme liste har jeg, der det har vært mulig, benyttet meg av hjemmesidene til listene. Hvis listen ikke har hatt en hjemmeside har jeg kontaktet lederen av listen, primært per e-post eller telefon, og forhørt meg om det er samme liste. Det dreier seg om 41 lister. Med dette i orden viser jeg hvor stor andel av listene som er representert gjennom hele tiåret og hvor mange lister som har hatt en døgnfluetilværelse og forsvunnet etter kort tid.

3.2 Valg av kommuner

For å få bedre innsikt i funnene fra den landsdekkende kartleggingen benytter jeg et casestudium som forskningsdesign. I følge Gerring (2007:37) innebærer et casestudium at

man fokuserer på et lite antall tilfeller for å få innsikt i kausalforhold på tvers av en større populasjon av tilfeller. Fordelen med et casestudium for min problemstilling er at man får dybdekunnskap og «tykke data» om noen av de mange lokale listene. Ved å komme tett inn på handlingens innside kan jeg få en bedre forståelse av aktørene i lokalpolitikken og deres intensjoner. Jeg ønsker å kunne si noe mer om kausalmekanismene¹⁰ bak hvorfor en lokal liste oppstår enn den mer overordnede karleggingen kan gi meg av informasjon. Her har casestudiet et overlegent fortrinn (Gerring 2007:51).

Ettersom lokale lister er viet lite oppmerksomhet i tidligere forskning vil denne studien ta en eksplorerende form. Jeg har valgt å se nærmere på kommunene Hamar og Larvik. Det er ikke tilfeldig at valget falt på nettopp disse kommunene. I begge kommuner har en lokal listes tilstedeværelse påvirket politikken i perioden oppgaven fokuserer på. By- og Bygdelista har vært en del av partifloraen på Hamar siden 1991. Velgerne har hatt mulighet til å stille listen til ansvar gjennom stemmeseddelen. Oppslutningen de seneste kommunevalgene har vært stor og økende. Einar Busterud har innehatt ordførervervet i tre perioder for By- og Bygdelista. Larvikslista kom inn med et brak i Larvikspolitikken i 2003, kapret over 20 prosent av stemmene og gjorde et solid innhogg i plassene i kommunestyresalen. Ved dette valget var Larvikslista den lokale listen i Norge som fikk størst oppslutning målt i antall stemmer. Etter valget i 2007 ble listens oppslutning halvert og dermed også størrelsen på kommunestyregruppa. Listen går en usikker fremtid i møte og stiller ikke liste til valget i 2011.

Ved å sammenligne By- og Bygdelista, en stabil liste som har eksistert over en lengre periode, med Larvikslista som har hatt en kortere levetid, kan man i tillegg til å si noe om hvorfor lokale lister etableres, også peke på noen årsaker til hvorfor lokale lister har ulik holdbarhetsdato. Bak valget av kommuner ligger tanken om et «most similar system design». Med dette mener jeg at casene er like på omtrent alle uavhengige variabler og ulike på avhengig variabel som i dette tilfellet er varighet av en lokal liste (George og Bennett 2005:50). Her er det en diskusjonssak hvor like de er på uavhengig variabel. Begge er middels store byer som har måttet tenke nytt når det kommer til næringslivsutvikling. Begge

¹⁰ Begrepet kan dissekeres i to deler. Gerring skisserer en minimal definisjon av kausalitet: *“causes may be said to refer to events or conditions that raise the probability of some outcome occurring”* (Gerring 2005:169). Med mekanisme menes det noe som kobler ting sammen. Checkel (2008:2) definerer mekanismer som et sett av hypoteser som kan være forklaringer på et sosialt fenomen. Forklaringen kommer i form av interaksjon.

kommunene har hatt lange perioder med Arbeiderpartistyre¹¹. I Hamar var denne rekken uavbrutt i 67 år før By- og Bygdelista overtok ordførerkontoret i 1999. I Larvik styrte Arbeiderpartiet fra 1945 frem til kommunesammenslåingen i 1988. Siden den gang har det vekselvis vært ordførere fra Høyre, Arbeiderpartiet og Senterpartiet. Siden 1999 har Høyre bekledd ordførerposten. De to kommunene er allikevel noe ulike ettersom de ligger i ulike fylker. Samtidig har begge fylkene til felles at de ligger i pendleavstand til hovedstadsområdet, noe som byr på både utfordringer og muligheter. Det at listene kommer fra to ulike fylker gjør at man kan unngå eventuelle skjevheter. Hvis begge listene var fra samme fylke kan man risikere å peke på regionale særtrekk som kun er gyldig for det aktuelle fylket. Man vil da vanskelig kunne trekke ut momenter og teste på flere case.

Ved å se på Larvik og Hamar ønsker jeg altså å kaste lys over en større populasjon som består av lokale lister i Norge. Det problematiske med å benytte et casestudium i denne oppgaven er at lokale lister er et veldig heterogent fenomen. Dette kan gjøre det problematisk å generalisere til et større univers av enheter. Her kommer N=1 problematikken inn, hvor casestudiets begrensede muligheter til generalisering blir vektlagt. Får vi egentlig vite noe om lokale lister på landsbasis ved å se på Larvik og Hamar? Casestudiet som forskningsdesign har klare fortrinn når det gjelder begrepsvaliditet og indrevaliditet. Men en svakhet når det gjelder ytrevaliditet. Lijphart (1971:686) peker på liten n og mange variabler slik at man ikke får kontrollert for variablene på samme måte som ved en statistisk studie. Det vil være en avveining mellom å vite mye om noen få enheter, eller å vite mindre om flere. På grunn av studiens eksplorerende form er ikke siktemålet i denne oppgaven generalisering. Jeg ønsker å diskutere om noen av resultatene kan benyttes på andre case og testes på et større datamateriale ved en senere anledning.

3.3 Kvalitativt intervju

Undersøkelsen av lokale lister i Hamar og Larvik er utformet etter kvalitativt forskningsdesign gjennom å bruke intervjudata fra listekandidater og kandidater fra kommunenes ulike partier. Med litteratur presentert tidligere i oppgaven og funnene fra kartleggingen som bakteppe er det mulig å avlede flere konkrete spørsmål. Jeg har derfor foretatt intervju med nøkkelinformanter i de to kommunene. Med nøkkelinformanter mener

¹¹ For en mer utfyllende presentasjon av de to kommunenes politiske omgivelser, se avsnitt 5.1

jeg personer som antas å ha særlig god innsikt og oversikt på området. Personene er ressurssterke men trenger ikke nødvendigvis å være eliteaktører (Andersen 2006:279).

3.3.1 Valg av informanter

Utvalget mitt bestod i alt av 13 informanter. I Hamar intervjuet jeg fire fra By- og Bygdelista, to fra Hamar Arbeiderparti og én fra Hamar Høyre. I Larvik snakket jeg med tre fra Larvikslista, én fra Larvik Høyre, én fra Larvik Arbeiderparti og én fra Larvik Fremskrittsparti. Alle som fikk forespørsel om å delta i studien svarte ja. På denne måten unngikk jeg utvalgsskjevhet som resultat av systematisk frafall og ikke respons. Jeg har ønsket å snakke med personer som sitter på mest mulig informasjon. I utvelgelsesprosessen har jeg ansett dette hensynet som mer tungtveiende enn å få til et sannsynlighetsutvalg. På et eksplorerende stadium som dette kan man risikere å gå glipp av verdifull informasjon basert på tilfeldigheter. Jeg har derfor grundig valgt mine informanter for å unngå å bruke tid på såkalt «listefyll» som ikke har noen inngående kjennskap til tematikken i oppgaven. Mine informanter er enten lederen, ordfører kandidaten eller gruppelederen ettersom de innehar mye kunnskap om den lokale listen. Jeg har også snakket med gruppelederen eller ordføreren fra de største partiene i kommunene. Utvalget bestod i tillegg av to som nå er kommunestyremedlemmer, men som tidligere har vært ordfører kandidater. For å få et mest mulig nyansert bilde har det vært viktig også å inkludere informanter fra de politiske partiene.

Det har ikke vært nødvendig å intervju tidligere listekandidater som var med da listen startet. I Larvikslista hadde alle jeg snakket med vært med siden oppstarten og de jeg snakket med fra de politiske partiene hadde vært representert i kommunestyret så lenge at de personlig hadde opplevd Larvikslistas inntog i politikken. I Hamar har By- og Bygdelista eksistert lenge, slik at de som er aktive i dag ikke nødvendigvis er de som var aktive da listen startet opp. Jeg har både intervjuet folk som hadde vært med fra starten og folk som har blitt med senere. Inntrykket jeg sitter igjen med er at selv de som har blitt med i By- og Bygdelista fra 2000-tallet hadde mye kunnskap om historikken rundt listen og hadde vært med lenge nok til at jeg anser dette som uproblematisk. Det samme gjelder informanter fra de politiske partiene med kortere fartstid i kommunestyret.

3.3.2 Gjennomføring av intervjuene

The best interviewer is not the one who writes the best questions. Rather, excellent interviewers are excellent conversationalists. They make interviews seem like a good talk between friends (Berry 2002:679).

Informantene ble kontaktet per epost hvor hensikten med studien og hvorfor jeg ønsket å snakke med nettopp dem, ble presentert. Tid og sted for intervjuene ble avtalt etter når det passet best for informanten innenfor et avgrenset tidsrom. I Hamar ble intervjuene gjennomført i perioden mellom 27.1.2011 og 1.2.2011, og i Larvik mellom 10.2.2011 og 11.2.2011. Selve intervjuet ble foretatt på informantens kontor, i rådhusets grupperom og andre egnede steder som respondentene selv valgte. Hvert intervju tok mellom 38 minutter og 83 minutter. Ettersom del 1 i min intervjuguide beregnet på de lokale listene var noe lenger enn del 2 beregnet på de politiske partiene, tok naturlig nok intervjuene med informantene fra de lokale listene noe lengre tid.

Diktafon ble benyttet i samtlige intervjuer, i tillegg til at jeg tok notater underveis. Ingen av respondentene hadde noen motforestillinger mot at dette ble brukt og opptakene ble slettet umiddelbart etter transkribering. En diktafon kan skape en viss ufrihet i samtalen, men gjør samtidig at man ikke går glipp av viktig informasjon og gode formuleringer (Bryman 2004:330). Jeg opplevde at det var lettere å følge med på hva respondenten faktisk sa og kunne dermed komme med de rette oppfølgingsspørsmålene. Ved at jeg var mer til stede i samtalen kunne den flyte fritt og naturlig, noe jeg mener veier opp for eventuell ufrihet på grunn av diktafonen.

Intervjuene tok en semi-strukturert form. I et semi-strukturert intervju har man en liste med temaer som skal dekkes gjennom en intervjuguide. Samtidig har informantene mye frihet. Flexibiliteten var avgjørende for at nettopp denne formen for intervju ble valgt. Det åpnet for bruk av oppfølgingsspørsmål underveis der nye og interessante forhold dukket opp. Samtidig var det viktig å ha et rammeverk for å kunne sammenligne materialet lettere i ettertid. Både innad og på tvers av kommunene. Andersen (2006:279) peker på at i sammenheng med ressurssterke personer kan det være hensiktsmessig å gå bort fra idealet om en passiv lyttende forsker hvor det er respondentens respons som styrer samtalen. En mer bevisst og aktiv forskerrolle vil kunne gi uttelling i form av økt validitet og reliabilitet gjennom analytisk kontroll. Her er det mulig å prøve ut egne forutsetninger. I løpet av intervjuet forholdt jeg meg aktiv og benyttet såkalt «prompting». Dette kan gi mer dybde til samtalen ved at respondenten

må utdype, eller føre samtalen på rett spor igjen hvis respondenten sporer av (Berry 2002:681). Jeg ba flere steder om utdyping og eksempler, men også stillhet viste seg å være et effektivt verktøy for å få respondenten til å fortelle mer. Samtidig blir det viktig å ikke overstyre, «fiske» for mye eller lede svar i en bestemt retning. Som Andersen (2006:287) så fint formulerer det; *”Intervjuet er som en dans der forsker fører, men informanten er ballets dronning”*.

Jeg har vært bevisst på å benytte de forkunnskapene jeg har gjennom tidligere forskning på fenomenet. I forkant av intervjuene la jeg ned mye arbeid i forberedelsene. Jeg leste meg opp på informantene og hvilke saker som hadde vært viktige i kommunestyret i perioden. Lokalavisene og kommunale handlingsplaner har vært viktige bakgrunnskilder i dette arbeidet. På den måten ble minst mulig tid under selve intervjuet brukt til å forklare ting som allerede forelå skiftelig. Jeg opplevde også at en viss kunnskap om informantens posisjon og det politiske landskapet gav meg nyttige briller å analysere svarene deres med. Særlig der en sak eller informant åpenbart har vært kontroversiell. Ved gjennomføring av et intervju er hva man allerede vet, like viktig som hva man ønsker å finne ut. Det avgjør hvilke spørsmål som stilles og hvordan de blir stilt (Leech 2002:665). Jeg har vært veldig bevisst på hvordan jeg fremstår. Det er viktig at informantene ikke utelater poenger fordi de antar at jeg allerede vet det. Jeg har forsøkt å virke profesjonell og generelt kunnskapsrik, men mindre kunnskapsrik enn informanten på temaet intervjuet skal omhandle (Leech 2003:665-666).

Et kjennetegn ved semi-strukturerte intervjuer er bruk av åpne spørsmål. For mitt forskningsspørsmål er dette en fordel ettersom det gir informanten en mulighet for å organisere svarene etter eget rammeverk.

Open-ended questions have the virtue of allowing the subjects to tell the interviewer what's relevant and important rather than being restricted by the researchers' preconceived notions about what is important (Berry 2002:681).

Eliter foretrekker å artikulere deres syn og forklare hvorfor de tenker som de gjør og kan oppleve lukkede spørsmål som en tvangstrøye (Aberbach og Rockman 2002:674). Åpne spørsmål er derfor en fordel i en eksplorerende studie som denne. Ulempen er selvsagt at det gjør koding¹² og analyse vanskeligere. Dette er et problem som hefter ved mange casestudier basert på “tykke” data som er analysert etter eget hode. Transparens er viktig når det er

¹² Bruk av koding i bearbeidelsen av intervjudata vil belyses nærmere i avsnitt 3.3.3

mangel på standardisering. For å sikre studiens etterprøvnbarhet, reliabilitet, har jeg vært nøye med dokumentasjon. Intervjuguiden og en liste over hvem jeg har intervjuet er vedlagt. Som det fremgår av intervjuguiden er deler av materialet ikke benyttet i oppgaven. Dels kommer dette av at svar er benyttet som bakgrunnsinformasjon eller at spørsmålet har falt litt utenfor oppgavens anliggende. For å øke transparens har jeg også vært konsekvent og tydelig på hvordan materialet er kodet. Fordelene ved åpne spørsmål veier mye tyngre enn ulempene for mitt prosjekt.

I utarbeidelsen av intervjuguiden er det i tillegg til spørsmålenes åpne karakter også viktig med spørsmålsrekkefølgen. Det ble noe variasjon i intervjuene etter hva slags erfaring informantene hadde, men de sentrale spørsmålene skissert i intervjuguiden fungerte allikevel som en rød tråd i samtlige intervjuer. Intervjuguiden min er delt inn i to bolker med spørsmål. Første del går i hovedsak ut på hvorfor lokale lister oppstår og varighet, mens andre del tar for seg hvordan og på hvilken måte lokale lister skiller seg fra politiske partier. Jeg startet intervjuene med bakgrunnsspørsmål om informantens rolle i listen/partiet, via hvorfor listen ble etablert, til vanskeligere spørsmål om for eksempel partidisciplin og viktigheten av enkeltpersoner. Tanken bak har vært å skape en naturlig bevegelse seg fra det mindre truende til det mer truende for at informanten skal føle seg komfortabel og åpne seg (Leech 2002:666).

I forkant av intervjuene gjennomførte jeg et testintervju av en tidligere leder av en lokal liste som nå er medlem i et politisk parti. Dette var med på å kvalitetssikre min intervjuguide og gjorde at jeg fikk luket ut noen dårlig formulerte spørsmål som kunne ha ført til feil og misforståelser. Testintervjuet gjorde meg mer trygg i rollen som intervjuer, noe jeg mener var med på å heve kvaliteten på intervjuene som ble gjennomført.

3.3.3 Behandling av data

Alle intervjuopptakene ble transkribert umiddelbart etter at de var gjennomført. Jeg har valgt å gjengi intervjuene ordrett med den konsekvens at språket til tider er noe muntlig. Faren for å miste noe av essensen eller tillegge noen noe de egentlig ikke har sagt har jeg vurdert som mer tungtveiende enn å få mer «velformulerte» sitater. Informantene som har ønsket det har mottatt en kopi av det transkriberte intervjuet i ettertid og har kunnet klargjøre der de har sett det nødvendig. Alle sitater gjengitt i oppgaven er klarert med informantene på forhånd. En

liste over samtlige informanters navn og stilling ligger vedlagt oppgaven. I teksten oppgir jeg kun om informanten er fra et politisk parti eller en lokal liste samt kommune. En del av informantene vil lett kunne gjenkjennes når utvalget fra noen partier kun består av en informant. Jeg har valgt å anonymisere informantens navn og partitilknytning ettersom det ikke er relevant for problemstillingen hvem det er som har kommet med opplysningene.

Når det gjelder koding og analyse av intervjudataene har jeg omorganisert svarene fra intervjuene. Svarene ble inndelt etter overordnede temaer og ikke ut fra spørsmål i intervjuguiden. På den måten har jeg forsøkt å oppdage nye mønstre samt likheter og forskjeller på tvers av spørsmålene. Dette er i tråd med hva Strauss og Corbin (1998:101) kaller åpen koding, hvor konsepter og deres dimensjoner blir oppdaget i data. Jeg anser dette som essensielt i en eksplorerende studie.

3.3.4 En sosial prosess

Ettersom intervjudata blir produsert gjennom en sosial prosess er det en rekke mulige feilkilder man må ha i bakhodet, både når man gjennomfører intervjuet og når man bearbeider data. Det er naturlig at informanter i noen sammenhenger ønsker å holde tilbake informasjon eller pynte på sannheten. De kan ha en egen agenda, være skeptiske eller manipulerende. Intervjuobjektene er verken forpliktet til å være objektive eller ærlige (Berry 2002:680). Informantene jeg har snakket med kan ha motiver som ligner overstående beskrivelser, det er derfor viktig å ha et bevisst forhold til slike feilkilder og ha mange nok informanter for at dataene skal være pålitelige. Flere informanter er med å minske sannsynligheten for feil og skjevheter. Igjen blir dette en avveining mellom bredde og dybde. Intervju er en veldig tidkrevende metode. Dette har lagt naturlige begrensninger på hvor mange jeg har kapasitet til å snakke med. Gjennom grundig å velge intervjuobjekter har jeg forsøkt å veie opp for at utvalget ikke er større.

En annen mulig feilkilde er at informasjon fordreies underbevisst ettersom tid og kompleksitet kan påvirke hva man husker. Rasjonalisering og at man utfyller mangelfulle minnebilder er vanlige mekanismer (Andersen 2006:282-293). Dette understreker viktigheten av å gjøre hjemmeleksen sin. Gjennom å lese meg opp på forhånd kunne jeg stille meg mer kritisk til informasjonen som ble gitt, noe som igjen gav bedre data. En mulig felle ved at jeg kan mye om informantene på forhånd er forutinntatthet. Dette kan komme til uttrykk i form av ledende

spørsmål. Her var testintervjuet til stor hjelp, og noen formuleringer ble justert etter dette for å hindre at jeg ledet svar i en viss retning. Spørsmålene ble mer balanserte. Jeg har også under intervjuene forsøkt å kontrollere at jeg har forstått det som har blitt sagt på en riktig måte. Dette har jeg gjort gjennom å ha korte oppsummeringer av hva informanten har sagt før jeg har gått videre til neste spørsmål. Informanten kan da korrigere meg hvis jeg har forstått noe feil og kontrollerer på den måten saksfremstillingen.

3.4 Oppsummering

Dette kapitlet har fokusert på hvordan jeg skal løse oppgavens problemstillinger. Gjennom å kombinere en overordnet kartlegging med dybdestudier av lokale lister i to kommuner ønsker jeg å se om noen resultater fra Hamar og Larvik kan overføres til andre kommuner. Det kvalitative intervjuet har sin styrke i at man får «tykke data» om årsakssammenhenger, men har også flere feilkilder knyttet til at dataen produseres gjennom en sosial prosess. Dette kapitlet har vist hvordan jeg har gått frem for å minske forekomsten av slike feil. Med det metodiske apparatet på plass er det mulig å svare på oppgavens problemstillinger.

4 En kartlegging av lokale lister

Formålet med kartleggingen er å kaste lys over samtlige tre elementer av oppgavens hovedproblemstilling, både etablering, omfang og varighet. Som et ledd i dette vil jeg derfor i denne innledningen utlede noen empiriske spørsmål som kartleggingen vil gi svar på og knytte dem opp til de ulike delene av hovedproblemstillingen.

For å si noe om lokale listers omfang vil dette kapittelet besvare følgende empiriske spørsmål: Hvor mange lokale lister har stilt til valg mellom 1999 og 2007? I hvor mange prosent av kommunene har velgerne mulighet til å stemme på en lokal liste og hvordan har dette utviklet seg over tid? Hvor stor andel av listene oppnådde representasjon? Og hva kjennetegner de listene som ikke fikk dette? Gjennom å besvare disse spørsmålene får man en oversikt over lokale listers omfang på 2000-tallet.

Jeg kommer i dette kapittelet også inn på etableringsgrunnlaget til landets lokale lister. Ut fra gjennomgangen av lokale listers omfang er et sentralt empirisk spørsmål som reiser seg om det tegner det seg noen geografiske mønstre i hvor en lokal liste er etablert? Tidligere studier har konstatert at lokale lister ikke lenger er et fenomen kun forbeholdt periferien. Det er interessant å se om dette fortsatt er tilfelle. I den sammenhengen er omfanget av grendelister en sentral indikator. Har grendelister fortsatt en nedadgående utvikling? Jeg gjennomgår så navnene til landets lister. Kan navnet bidra til å avsløre hvorfor de ulike lokale listene er etablert? Kan man ut fra navnene si noe om omfanget av de tre ulike typene lister som Aars og Ringkjøb påpeker? En grunn til at en lokal liste etableres er behov for samarbeid i kommunestyret på tvers av ideologi for å løse lokale spørsmål. Som nevnt i kapittel 2 er antall ordførere fra lokale lister en mulig indikasjon på at lokale lister er pragmatiske og attraktive samarbeidspartnere i kommunen. Hvor mange ordførere og varaordførere har lokale lister i mellom 1999 og 2007? Og hvor mange av ordførerne innehar vervet i hele perioden?

Varighet er hovedproblemstillingens siste element og vil belyses gjennom følgende empiriske spørsmål: Hvor mange prosent av listene har eksistert i henholdsvis ett, to eller tre av valgene studien dekker? Her er det interessant å se om tendensene presentert i avsnitt 1.2.2 fortsatt står seg når man i tillegg ser på valgresultatet fra 2007.

Funnene fra denne kartleggingen vil underveis kobles på de teoretiske perspektivene gjennomgått kapittel 2, men vil diskuteres grundigere i oppgavens avsluttende kapittel. Da vil de overordnende tendensene belyst i dette kapittelet sees i sammenheng med resultatene fra Hamar og Larvik.

4.1 Omfang og utstrekning

Utviklingen i antallet lokale lister som stilte til valg fra 1999 til 2007 viser en svakt nedadgående trend. Som tabell 4.1 viser stilte 216 lister til valg i 1999, 184 til valg i 2003 og 163 til valg i 2007. Nedgangen kan delvis forklares av institusjonelle faktorer. Som gjennomgått i kapittel 2 ble de nye reglene i valgloven innført i forkant av valget i 2003 og skapte en høyere terskel for representasjon. Antall underskrifter som krevdes for å stille liste ble hevet betraktelig og gjorde nok at flere av de lokale listene med få representanter inne i kommunestyret revurderte å stille i 2003. Man kan spekulere i om den nye underskriftsbarrieren kan virke preventivt på lokalt engasjement som kunne ha munnet ut i en lokal liste hvis terskelen hadde vært lavere.

Tabell 4.1: Antall lister etter landsdel¹³ (Antall kommuner med lokal liste i parentes)

Landsdel	1999	2003	2007
Østlandet	59 (56)	50 (46)	50 (47)
Sørlandet	8 (7)	9 (8)	8 (7)
Vestlandet	61 (47)	53 (41)	40 (35)
Trøndelag	20 (18)	20 (18)	19 (16)
Nord-Norge	68 (44)	55 (39)	46 (36)
Totalt	216	184	163

(Kilde: Statistisk Sentralbyrå 1999, 2011a, 2011b)

Differansen mellom antall lokale lister og antall kommuner de eksisterer i viser at det er flere lister per kommune i Nord-Norge og Vestlandet enn for eksempel på Østlandet. Differansen er allikevel nedadgående også her. Man kan spørre seg om det kan være en nedgang i antall

¹³ Her benyttes landsdelsinndelingen. Til Østlandet regnes fylkene Oslo, Akershus, Buskerud, Oppland, Telemark Vestfold, Østfold og Hedmark. De to Agder-fylkene utgjør Sørlandet. Vestlandet består av de fire fylkene Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal. Trøndelag består av Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag. Nord-Norge består av Nordland, Troms og Finnmark.

lokale lister fordi det allerede er etablert en lokal liste i kommunen slik at det blir en form for kaskadeeffekt. Protestelementet er allerede tappet i kommunen gjennom en annen liste. Som kapittelet vil vise, var det i halvparten av tilfellene hvor lokale lister ikke oppnådde representasjon allerede etablert en lokal liste i kommunen.

Tabell 4.1 viser også at, til tross for at Østlandet er overlegent når det kommer til befolkningstall, så har både Nord-Norge og Vestlandet flere lokale lister i 1999. Dette sammenfaller med mønstret Rokkan (1966) tegner om at lokale lister er mer vanlig i den «nasjonale periferi». I 2003 har Nord-Norge og Vestlandet fortsatt flere lister, men forskjellene er nå mindre. I 2007 er Østlandet den landsdelen i Norge med flest lokale lister. Hva kan denne utviklingen skyldes? Her kan misnøye med de politiske partiene være en mulig forklaringsfaktor ettersom de tradisjonelt har stått veldig sterkt i dette området.

Samtidig er det klart at antall kommuner er ulikt i landets fylker. Flere kommuner gir flere muligheter for å danne en lokal liste. Nettopp Nord-Norge og Vestlandet har mange små kommuner. Et bedre mål på tilbudet av lokale lister er å se på de lokale listenes dekningsgrad. I hvor mange prosent av kommunene har velgerne muligheten til å stemme på en lokal liste? Her er det interessant å starte med foreliggende studier for å få med utviklingen og de lange linjene. Bjørklund (1999:128) gir en oversikt over dekningsgraden til lokale lister frem til der min studie tar fatt. Fra 1970-tallet var utviklingen nedadstigende. 38.9 prosent hadde muligheten til å stemme på en lokal liste ved valget i 1971, og ved neste valg i 1975 var andelen sunket til 35.9 prosent. Den synkende tendensen fortsatte med 29.8 prosent ved 1983-valget og 30.9 prosent ved valget i 1987. På 1990-tallet fikk lokale lister en liten oppsving. 34.4 prosent av velgerne kunne stemme på en lokal liste ved 1991-valget og 37.5 i 1995-valget. Resultatet for mine tre valg er fremstilt i tabell 4.2.

Tabell 4.2: Andel av kommunene i fylket med mulighet til å stemme på en eller flere lokale lister (prosent)

Fylke	1999	2003	2007	Endring fra 1999 til 2007
Østfold	22	17	11	-11
Akershus	45	32	23	-23
Oslo	0	100	100	100
Hedmark	45	36	41	-5
Oppland	58	42	46	-12
Buskerud	38	33	29	-10

Vestfold	20	36	50	30
Telemark	33	22	28	-5
Aust-Agder	20	20	27	7
Vest-Agder	27	33	20	-7
Rogaland	42	26	23	-19
Hordaland	62	48	39	-22
Sogn og Fjordane	19	19	19	0
Møre og Romsdal	26	34	31	4
Sør-Trøndelag	44	44	40	-4
Nord-Trøndelag	29	29	25	-4
Nordland	40	49	50	10
Troms	60	40	32	-28
Finnmark	36	37	35	-1
Totalt	36	37	35	-1
Totalt (uten Oslo)	38	33	33	-6

(Kilde: Statistisk Sentralbyrå 1999, 2011a, 2011b)

Det må legges til at det her ikke tas høyde for at noen kommuner, som påpekt i tabell 4.1, har flere lokale lister. På landsbasis, sett bort fra Oslo, hadde 38 prosent mulighet til å stemme på en lokal liste i 1999. Etter valget i 2003 og den nye valgloven var andelen nede i 33 prosent. Det ble liggende stabilt på samme nivå også etter 2007-valget til tross for at antallet lister gikk ned i perioden. Kontrasten mellom nedgangen i antallet lister og stabiliteten i hvor mange prosent av kommunene velgerne har mulighet til å stemme på en lokal liste kan være et tegn på at det er nedgang i kommuner hvor det allerede eksisterer en lokal liste. Utviklingen fra 1970-tallet til det seneste kommunevalget viser at tilbudet av lokale lister har vært relativt stabilt med variasjoner som har gått i bølger innenfor et 10 prosents intervall.

Vi ser at i 2007 kan over 50 prosent av velgerne i Nordland og Vestfold stemme på en lokal liste. Vestfold har hatt den største økningen i tilbudet av lokale lister på hele 30 prosentpoeng fra 1999 til 2007. Vi finner den største nedgangen fra 1999 til 2007 i Troms, Akershus og Hordaland hvor det har vært en ganske kraftig reduksjon.

Lokale lister er tidligere rapportert som veldig suksessrike når det kommer til å skaffe seg representasjon. Der en lokal liste har stilt til valg er det få som ikke har fått representanter inn i kommunestyret på 2000-tallet. Som tabell 4.3 viser ble mellom 94 og 96 prosent av lokale

lister som stilte til valg i perioden representert. Oslo er utelatt fra tabellen ettersom det er en fylkeskommune og det dermed skaper noe skjeve resultater. I Oslo har lokale lister aldri klatret over representasjonsterskelen. Vi ser at det er vanskelig å bli valgt inn i Vest-Agder, hvor en fjerdedel av de lokale listene som stilte til valg i 2007 ikke ble valgt inn. Det kan ikke forklares ut fra landsdel ettersom alle lokale lister som stilte til valg ble representert i Aust-Agder. Akershus er også et fylke som er vanskeligere å bli representert i. Dette kan komme av at partiene har et solid grep om lokalpolitikken i dette fylket.

Tabell 4.3: Prosentandel av listene som stilte til valg som ikke ble representert (ikke inkludert Oslo)

Fylke	1999	2003	2007
Østfold	0	0	0
Akershus	9	14	20
Hedmark	0	0	0
Oppland	13	0	0
Buskerud	0	0	0
Vestfold	0	0	14
Telemark	14	0	0
Aust-Agder	0	0	0
Vest-Agder	20	17	25
Rogaland	20	0	0
Hordaland	7	17	6
Sogn og Fjordane	0	0	0
Møre og Romsdal	17	0	0
Sør-Trøndelag	0	0	8
Nord-Trøndelag	0	0	14
Nordland	4	0	7
Troms	4	6	0
Finnmark	6	18	0
Totalt	6	4	5
% representasjon	94	96	95

(Kilde: Statistisk Sentralbyrå 1999, 2011a, 2011b)

En gjennomgang av kommunene hvor lister ikke ble valgt inn viser noen felles kjennetegn. I omtrent halvparten av tilfellene stilte en annen lokal liste også til valg i kommunen. Dette kan

ha gjort at plassen i lokalpolitikken for en lokal liste allerede var opptatt. I omtrent halvparten av tilfellene dreier det seg også om landets største byer. Oslo, Bergen, Stavanger, Kristiansand og Tromsø er byer hvor lokale lister har forsøkt å få innpass, men har feilet. Dette kan henge sammen med Rokkans sentrum-periferi hypotese og at partiene står sterkt i byene. Her er Trondheim og Ålesund unntak hvor lokale lister har oppnådd representasjon. Det er tydelig at de to poengene kun kan være deler av forklaringen ettersom det ikke dekker alle tilfellene av ikke-representasjon.

4.2 Hva skjuler seg bak navnet?

De fleste av navnene på landets lokale lister røper lite om hva listene står for eller hvorfor de har oppstått. Det er ulike varianter av formen «Bygdelista», «Tverrpolitisk liste», «Samarbeidslista» eller «Upolitisk liste» som går igjen. Disse navnene gir allikevel noen klare signaler. Assosiasjoner kan trekkes til både pragmatisme og fraværende ideologi.

To klare unntak skilte seg ut fra overstående mønster i gjennomgangen av listenes navn. Det eksisterer for det første flere eksempler på typiske ensakslister. De såkalte «bomlistene» i Vestfold, hvor navn som «Kommunestyrevalglisten i Re mot bomring» og «Nøtterøylisten mot bomring» overlater lite til fantasien når man skal spekulere i årsaker til at disse listene oppstod. Et annet interessant eksempel fra Vestfold er «Hortenpartiet» som i 1999 stilte liste i Borre kommune¹⁴ for å få endret kommunenavnet tilbake til Horten. Dette ble en realitet i 2001 og listen forsvant naturlig nok før valget i 2003. Listen «Flertallsvalg» gikk i 1999 til valg på å bevare flertallsvalgordningen i Modalen. Modalen gikk som siste kommune i landet over til en proporsjonal valgordning fra og med valget i 2003, og listen forsvant med det. Vi ser også noen lister som «Ungdomslista i Tysfjord» som har stilt til valg i Tysfjord kommune fra 2003 og «Kvinnepartilista» som stilte til valg i Bergen i 1999, som åpenbart ble etablert for å demme opp for skjevhet i representasjonen i kommunestyret. Dette er typiske eksempler på hva Bjørklund (1999:124) klassifiserer som en ensaksliste eller protestliste, hvor man mobiliserer med utgangspunkt i en enkeltsak. Listen forsvinner ofte når saken er avgjort. Slike lister er i tråd med partifinansieringsutvalgets definisjon og mangler ofte et helhetlig program for politikken.

¹⁴ Kommunene Horten og Borre ble slått sammen og fikk navnet Borre etter innstilling fra kommunestyret. Vedtaket møtte store protester og ble endret til Horten etter en lokal folkeavstemning.

Det andre unntaket er såkalte «grendelister» som henvender seg til en del av kommunen eller en valgkrets. Her har jeg sett på lister med navn som henvender seg til et stedsnavn ulikt fra navnet på kommunen. Det å kun ta utgangspunkt i listens navn er ikke noen perfekt operasjonalisering av grendelister. Lokale lister uten direkte referanse til en del av kommunen i navnet kan allikevel være bærer av sub-lokale særinteresser. Et eksempel på dette ser vi i Hægebostad, en kommune i Vest-Agder, hvor to lokale lister appellerer til ulike deler av kommunen til tross for mer generelle navn som Samarbeidslista og Tverrpolitisk liste. Førstnevnte har utspring nord i kommunen, mens sist nevnte kommer fra sør i kommunen (NRK 2007a). Det er ikke kjent om dette er utbredt. For å kunne avdekke de lokale listenes natur må man lese deres valgprogram, noe denne studien ikke åpner for rent tidsmessig. Jeg mener allikevel det kan argumenteres for at ved å bruke mer generelle navn åpnes det opp for en mindre distinkt geografisk avgrensning av velgermasse og appell, slik at det fortsatt gir mening å bruke operasjonaliseringen av grendelister slik det her er gjort. Samtidig må det tas med i betraktningen at antallet er noe høyere enn angitt.

Tabell 4.4 viser at grendelister er i tilbakegang hvis man ser på landet som helhet. Samtidig ser vi at de fortsatt er en bestanddel av partifloraen i noen kommuner.

Tabell 4.4: Antall lister med stedsnavn annet enn kommunenavnet til navn

Landsdel	1999	2003	2007
Østlandet	2	3	1
Sørlandet	1	1	1
Vestlandet	7	9	5
Trøndelag	3	4	3
Nord-Norge	21	13	12
Totalt	34	30	22

(Kilde: Statistisk sentralbyrå 1999, 2011a, 2011b)

Grendelistene er nok det nærmeste man kommer de «gamle» lokale listene og det Rokkan beskriver som lister som fungerer som en skanse mot sentrums dominans. Deler av kommunen ser det som nødvendig å verne om egne sub-lokale interesser. Et eksempel er «Bygdelista for øvre del av Audnedal kommune». Etter en strid mellom de to sentrene i kommunen Konsmo og Byremo ble denne listen etablert før valget i 1991, med sin styrke i Byremo. Striden stammer fra kommunesammenslåing av de to kommunene Grindheim og

Kornsmo som ble til Audnedal på 1960-tallet. Dette har som allerede nevnt blitt pekt på som typisk av Aars og Ringkjøb. Det er interessant hvordan hendelser langt tilbake i tid påvirker retningen til kommunens politikk 50 år senere. Mange mener allikevel at listen har overlevd seg selv fordi det i dag ikke er mange av kommunens innbyggere som er opptatt av den gamle striden. Samtidig trekkes det frem at den lokale listen har virket politisk stabiliserende i Audnedal (NRK 2007c).

Ut fra mønsteret som tegner seg i tabellen ser vi at dette først og fremst er et fenomen som er utbredt i landets tre nordligste fylker. Dette kan henge sammen med at partivesenet slo rot senere her enn i mer lokale strøk, slik at tradisjonen for å danne mer sub-lokale lister står sterkere ved lag. Basert på data om innbyggertallet i de 36 kommunene som har hatt eller har grendelister (Statistisk Sentralbyrå 2011c), viser det seg at kun 7 av kommunene har mer enn 10 000 innbyggere. 80 prosent av grendelistene dukket altså opp i kommuner med mindre enn 10 000 innbyggere. Dette sammenfaller med at partiene oppleves som mer relevante av velgerne i store kommuner, som Saglie (2002) har påpekt tidligere i oppgaven. I Nord-Norge oppstod slike lister utelukkende i små kommuner. Tar man ut denne landsdelen ut fra beregningen blir bildet noe mer utydelig da grendelister i 61 prosent av tilfellene oppstår i små kommuner.

4.3 Et ordførermaskineri

Gjennomgangen av ordførere fra lokale lister viser en interessant motsetning: Til tross for at antallet lokale lister er minkende, så skjer det på samme tid en svak økning og stagnasjon i antall ordførere fra slike lister. Etter valget i 1999 viser en oversikt at lokale lister hadde ordførere i 24 kommuner (Statistisk Sentralbyrå 2000). Ved valget i 2003 og 2007 hadde antallet økt til 25 ordførere (Statistisk Sentralbyrå 2004, 2008). Ved å sammenligne de tre valgresultatene ser vi at 41 prosent av listene beholdt ordførervervet over to perioder. 14 prosent har innehatt ordførervervet i hele perioden studien ser på. Det gjelder kommunene Hamar, Søndre Land, Vestre-Slidre, Flå, Øygarden, Orkdal, Agdenes, Vevelstad og Beiarn. Her må det legges til at det å se på en periode isolert ikke tar høyde for at noen kan ha innehatt vervene i periodene før studien ser på, slik at antallet med mer enn en periode kan være høyere enn oppgitt.

Lokale lister innehar også flere varaordførerverv. Noen ganger i kombinasjon med ordførerposten, men også i samarbeid med ulike politiske partier¹⁵. I perioden studien ser på har antallet riktig nok vært noe nedadgående. Fra å ha varaordfører i 30 kommuner etter valget i 1999, i 29 kommuner etter valget i 2003 og i 20 kommuner etter valget i 2007 (Statistisk Sentralbyrå 2000, 2004, 2008).

4.4 Varighet

Som tabell 1.2 viste innledningsvis så har lokale lister ulik grad av varighet og døgnfluekarakteristikken er ikke alltid like treffende. Aars og Ringkjøbs (2008) studie inkluderer ikke 2007- valget og er basert på selvrapporing gjennom en survey, slik at det er interessant å se om resultatene fra denne kartleggingen sammenfaller med deres studie. En optelling av hvor mange av listene som har eksistert i alle tre valg studien min ser på viser at det dreier seg om 32.3 prosent av listene. 19.9 prosent av listene har eksistert i to valg, mens 47.7 prosent av listene har eksistert i ett valg. Igjen blir tallene blir noe misvisende på grunn av at de tre valgene sees på isolert. Listene som stilte for første gang i 2007 er ikke nødvendigvis døgnfluer ettersom de enda ikke har hatt mulighet til å stille til valg for andre gang. Det kan også være at lister har eksistert i en periode før 1999, men gitt seg etter dette valget eller neste. Min optelling tar ikke høyde for dette. Tallene gir allikevel en god indikasjon på hvor mange av listene som har vart hele perioden igjennom. Slått sammen har cirka halvparten av listene eksistert i mer enn ett valg. Det er kun noen få tilfeller hvor lister har forsvunnet etter et valg for så å gjøre «comeback» først to valg etterpå. Resultatene fra denne studien samsvarer relativt godt med funnene til Aars og Ringkjøb. Det er en noe større prosentandel her som har eksistert ved ett valg. Dette kan skyldes operasjoniseringssvakheten ved at jeg kun ser på tre valg isolert. Gjennomgangen viser, til tross for denne svakheten, at å kalle lokale lister for døgnfluer fortsatt kan være misvisende.

4.5 Oppsummering

Analysene valgresultatene for valgene i 1999, 2003 og 2007 har vist at særlig fire poenger er slående:

¹⁵ Noen steder forekommer også en deling av ordfører og varaordførerposten mellom to ulike lokale lister. Som for eksempel i Utsira kommune (Statistisk Sentralbyrå 2011c).

- 1) Antallet lokale lister er nedadgående. Samtidig har andelen av kommunene hvor velgerne kan stemme på en lokal liste holdt seg relativt stabil.
- 2) Lokale lister er attraktive samarbeidspartnere og det er ingen nedgang i antall ordførere fra lokale lister i perioden. Fortsatt er lokale lister vellykkede i å skaffe seg representasjon i de kommunene de stiller til valg.
- 3) Etter valget i 2007 er det flest lokale lister på Østlandet. Denne utviklingen er parallell med en fortsatt reduksjon i omfanget av grendelister.
- 4) Lokale listers varighet er tidligere dokumentert som varierende, noe denne kartleggingen også viser. Et flertall av listene varer fortsatt mer enn ett valg når resultatet fra 2007-valget legges til i vurderingen.

Tyngdepunktet i hvor lokale lister er etablert har flyttet seg fra Nord-Norge og Vestlandet, til Østlandet. Denne utviklingen er interessant ettersom lokale lister historisk er sett på som en levning fra før partienes tid, mens partivesenet nettopp på Østlandet har stått særlig sterkt. Utviklingen kan tyde på at lokale lister etableres som en reaksjon på trekk ved de politiske partiene. Dette vil studien av Hamar og Larvik kunne gi et nærmere svar på.

5 Larvik og Hamar: Likt utgangspunkt, ulikt utfall

Forrige kapittel belyste utviklingen i omfanget av lokale lister i Norge på 2000-tallet. Dette elementet av hovedproblemstillingen lar jeg ligge inntil videre for så å ta det opp igjen i neste kapittel. Jeg vil nå fokusere på de to andre bestanddelene i oppgavens hovedproblemstilling, henholdsvis etablering og varighet. Til nå har jeg vært inne på noen overordnede tendenser i kartleggingen. Ved å se nærmere på de to kommunene Larvik og Hamar vil jeg her gå dypere inn på årsaksforklaringer. For å finne ut hvorfor en lokal liste etableres vil jeg se etter tegn på de ulike teoretiske perspektivene presentert i kapittel 2. Manglende evne til å fange opp hva befolkningen er opptatt av, misnøye med partiene, lukkede miljøer, behov for medvirkning, samarbeid og mer representasjonsfokus rettet mot velgeren står sentralt i dette kapittelet. Fremstillingen av varighet er som nevnt deduktivt i formen og vil derfor utelukkende ta utgangspunkt i empiri fra Larvik og Hamar.

Kapittelet følger en naturlig struktur etter oppgavens to underproblemstillinger. De to kommunene vil vurderes opp mot hverandre for å få frem eventuelle likhetstrekk og forskjeller på en best mulig måte. For å få en mest mulig balansert fremstilling vil intervjudataen suppleres med kommentarer fra de to kommunenes lokalaviser der jeg anser det som nødvendig. Dette kapittelet har som mål å systematisere og gjengi inntrykkene fra intervjuene, mens neste kapittel vil tolke og diskutere resultatene. Før jeg går løs på intervjumaterialet vil jeg kort presentere de to kommunenes politiske bilde på 2000-tallet. I Hamar vil jeg også komme inn på den politiske situasjonen på tidspunktet listen ble etablert. Det er viktig å få frem de lokale omstendighetene ettersom dette kan være en medvirkende årsak til etablering og varighet i kombinasjon med forventningene nevnt i kapittel 2.

5.1 Politiske omgivelser

5.1.1 Hamar

Historisk har Arbeiderpartiet stått særlig sterkt i Hedmark, og Hamar har ikke vært noe unntak. Frem til 1999 hadde Arbeiderpartiet styrt sammenhengende på Hamar siden

mellomkrigstiden. Etter valget i 2007 har flertallet av kommunene i dette fylket fortsatt ordførere fra Arbeiderpartiet. Kartleggingen viser at dette fylket også har mange lokale lister. I 13 av 22 kommuner har det eksistert en lokal liste i tidsrommet oppgaven ser på. Ved valget i 2007 hadde velgere i 41 prosent av kommunene mulighet til å stemme på en lokal liste. Dette gjør Hedmark til et av de fylkene med hyppigst forekomst av lokale lister.

I 1991 ble det drevet igjennom en kommunesammenslåing mellom Hamar kommune og Vang kommune. Bruvik-utvalget ble nedsatt av Stortinget i 1987 for å utrede kommuneinndelingen i landet, blant annet i Hedmark. Utvalget gikk inn for en sammenslåing av Hamar, Vang og Løten (NOU 1989:16). Forslaget gikk ikke forbi i stillhet og møtte voldsom motstand i alle tre kommuner. Det ble avholdt rådgivende folkeavstemninger¹⁶ i Vang og Løten hvor et overveldende flertall på henholdsvis 94.93 prosent og 97.44 prosent ønsket å beholde den eksisterende kommuneinndelingen (Hamar Arbeiderblad 23.4.1990). Sammenslåingen av Hamar og Vang, der sistnevnte var en typisk jordbrukskommune med mindre bygdesentra, ble allikevel gjennomført. Løten forble en egen kommune. Det var på dette tidspunktet at By- og Bygdelista ble etablert. Listen gjorde et godt valg første gang den stilte i 1991 hvor de fikk en oppslutning på 12.6 prosent av stemmene. Ved neste valg i 1995 økte de ytterligere til 19.7 prosent av stemmene (Statistisk Sentralbyrå 2011d).

Tabell 5.1: Valgresultat i Hamar for perioden 1999-2007 (prosent).

Parti	1999	2003	2007
Sosialistisk Venstreparti	8.5	10.0	5.8
Arbeiderpartiet	36.4	32.1	25.2
Senterpartiet	1.9	1.8	1.6
Venstre	1.9	1.4	4.3
Kristelig Folkeparti	4.6	3.3	4.0
Høyre	14.4	8.1	7.1
Fremskrittspartiet	5.5	7.3	6.8
By- og Bygdelista	24.5	28.1	42.0
Andre	2.1	7.7	3.3

(Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2011d)

Som tabell 5.1 viser fortsatte By- og Bygdelista å øke sin oppslutning i 1999, men alt lå egentlig til rette for fire nye år med Arbeiderpartistyre etter at Sosialistisk Venstreparti hadde forhandlet fram en avtale med dem. Etter å ha fått støtte fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti

¹⁶ Oppslutningen ved disse avstemningene var på 70.04 prosent.

og en uavhengig representant klarte By- og Bygdelista allikevel å stable et knapt flertall på beina. De inntok ordførerkontoret med en varaordfører fra Høyre, og her har de blitt værende. Etter valget i 2003 fortsetter By- og Bygdelista å styrke sin posisjon og Hamars ordfører heter fortsatt Einar Busterud. By- og Bygdelista har flertall i kommunestyret sammen med en bred koalisjon bestående av Sosialistisk Venstreparti, Pensjonistpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og én uavhengig representant. Varaordfører er fra Sosialistisk Venstreparti. Etter 2007 får By- og Bygdelista 42 prosent oppslutning og sitter på både ordfører- og varaordførerposten. Et interessant aspekt som tabell 5.1 viser er at Fremskrittspartiet sliter med å få fotfeste i Hamar, i motsetning til landet som helhet.

Politiske saker som har preget politikken i Hamar det siste tiåret er kulturhussaken som enda ikke er avklart. Debatten om et nytt kulturhus har gått i flere år. Striden står om finansiering og hva politikerne villig til å gjøre. Næringsutvikling, boligbygging og i forlengelsen av dette; Hamars plass både i Hedmark og i Innlandet, har vært sentrale spørsmål i den politiske debatten. Kulturhuset faller i så måte inn under dette. I følge ordfører Einar Busterud skal Hamar være et sentrum for Innlandet (NRK 2007b).

5.1.2 Larvik

Politikken i Vestfold og Larvik er mye preget av nærheten til hovedstadregionen. Spørsmål som ny E-18, flere togspor og hvordan gjøre seg attraktive i konkurranse med andre byer har vært saker som preger politikken i fylkets kommuner, deriblant Larvik. Fylket hadde den største prosentpoengsøkningen i antall kommuner hvor velgerne har mulighet til å stemme på en lokal liste i perioden oppgaven ser på. Mellom 1999 til 2007 har 9 av 14 kommuner i fylket hatt en lokal liste. Ved valget i 2007 viser kartleggingen at befolkningen i 50 prosent av fylkets kommuner hadde et tilbud om å stemme på en lokal liste. Gjennomgangen av listenes navn viser også en stor forekomst av mer ensaksrettede lister i dette fylket.

Fra 1. januar 1988 ble de tidligere kommunene Brunlanes, Hedrum, Stavern og Tjølling slått sammen med den daværende Larvik kommune til den nye storkommunen Larvik. Larvik har hatt en ordfører i Øyvind Riise Jenssen fra Høyre siden 1999. Høyre har vært det styrende partiet, men sammen med litt ulike konstellasjoner. I 1999 bestod flertallskoalisjonen av Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti foruten Høyre. Som vi ser i tabell 5.2 var Fremskrittspartiet det største partiet i 2003, men flertallskonstellasjonen bestod av

Larvikslista, Sosialistisk Venstreparti, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre. Sosialistisk Venstreparti trakk seg fra koalisjonen i løpet av perioden.

Tabell 5.2: Valgresultat i Larvik for perioden 1999-2007 (prosent)

Parti	1999	2003	2007
Sosialistisk Venstreparti	7.5	7.3	3.3
Arbeiderpartiet	25.2	20.8	22.9
Senterpartiet	6.9	4.3	4.0
Venstre	5.7	3.5	6.7
Kristelig Folkeparti	10.2	5.1	5.7
Høyre	24	13.3	23.3
Fremskrittspartiet	19.1	22.8	22.0
Larvikslista	-	23.0	11.0
Andre	1.4		1.1

(Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2011d)

Etter det siste valget bestod flertallet av Fremskrittspartiet og Høyre, men også her har det vært brudd i samarbeidet. Med brutte koalisjoner må det ofte jaktes på flertall fra sak til sak, noe som fører til usikkerhet og kan gjøre langsiktighet vanskelig.

Viktige saker i perioden har vært koblet til byutvikling og hvor man vil med Larvik. I forkant av 2003-valget var det særlig to saker som var i fokus. Nytt kulturhus hadde vært diskutert i over 30 år uten at man var kommet til enighet. Plassering og finansiering har skapt hodebry for politikerne. For å få trafikken ut av sentrum var det også stor diskusjon rundt om man skulle flytte danskebåtens fergeleie ut fra Larviks indre havn til Revet, et område som ligger mer i utkanten. Hva fergeleiet eventuelt skulle benyttes til var det heller ikke enighet om. Her var markedsinteresser sterkt inne i bildet og næringslivet hadde mange synspunkter.

Lokalisering av ny storskole har også vært et hett spørsmål. Skulle skolen plasseres sentralt i sentrum eller utenfor bykjernen? Noen krefter, deriblant Larvikslista, ville ha den sentralt for å blåse liv i sentrum.

Det politiske bildet av de to kommunene danner bakteppet for etableringen av Larvikslista og By- og Bygdelista.

5.2 Etablering av lokale lister

Informantene ble stilt et åpent spørsmål om hva de anså som årsaken til at den lokale listen ble etablert¹⁷. Gjennomgangen av intervjumaterialet viser at etablering av en lokal liste kan knyttes opp til 3 hovedpunkter som går igjen i begge kommunene.

- 1) Enkeltsaker er en utløsende faktor etter lengre tids misnøye med det etablerte.
- 2) Lukkede miljøer i de politiske partiene som står stille i utvikling.
- 3) Behov for samarbeid og en mer pragmatisk tilnærming i konkrete saker.

De tre punktene vil gjennomgås og eksemplifiseres med utsagn fra intervjudataene.

5.2.1 I utakt med velgerne på enkeltsaker

Samtlige informanter i begge kommuner nevner enkeltsaker som en av flere årsaker til at de lokale listene ble etablert. Dette er tydelig koblet sammen med at de politiske partiene ikke evnet å fange opp folkemeningen på nye saker, som avsnitt 5.2.2 tydelig vil fremheve.

I Larvik vektla særlig informantene fra de politiske partiene viktigheten av enkeltsaker for etableringen av Larvikslista. En 30 år lang dragkamp rundt å bygge et kulturhus i kommunen hadde fortsatt ikke resultert i noe håndfast, og det var ikke noe gehør for dette i det eksisterende politiske systemet. For Larvikslista har attraktivitet og tiltrekking av den såkalte «kreative klasse» vært en sentral motivasjon bak kravet om kulturhus. Tesen om den kreative klasse tilskrives Richard Floridas arbeider. Kort oppsummert ønsket han å finne ut av hvorfor noen byer tiltrekker seg mennesker, mens andre ikke gjør det. Ved å studere flere amerikanske byer fant han ut at folk ønsker mangfold, frihet og vil bo i byer der det skjer noe. I tillegg til å tiltrekke seg denne typen mennesker må byer være flinke til å oversette disse menneskenes evner til økonomiske fordeler. Dette kan skje gjennom å dyrke nye ideer, etablere teknologiintensive virksomheter og fremme regional vekst (Florida 2002). I løpet av intervjuene ble den kreative klasse nevnt av de tre informantene fra Larvikslista. Å flytte

¹⁷ Informantene ble stilt spørsmålet; Hva er bakgrunnen for at *den lokale listen* ble opprettet?

fergen ut fra byens indre havn var en kampsak for Larvikslista og et ledd i deres byutviklingsstrategi. Flere av informantene kunne fortelle at dette var et meget kontroversielt grep ettersom det lå mye historie og identitet knyttet til danskebåtens daglige visitt i Larvik sentrum. Velgerne og politikerne var i utakt på flere konkrete saker, noe Larvikslistas jafs på 22 prosent av oppslutningen ved 2003-valget var et tegn på. Dette var et kraftig og tydelig mandat fra velgerne om et ønske om forandring.

Også i Hamar førte de politiske partienes faststivnethet til at deler av folkets meninger i enkeltsaker ikke ble fanget opp. Flere informanter trekker frem dette som et problem og en viktig grunn til at listen ble etablert.

Den misnøyen og den opinionen hadde aldri fått noen politisk kanal. Og så utløste kommunesammenslåingen Hamar-Vang at man fikk samlet disse kreftene.(...) Denne kommunesammenslåingen trigget mye følelser og engasjement. (...) Det gjorde nok at motkreftene mobiliserte og fant sammen (Informant By- og Bygdelista, Hamar)

Informantene fra By- og Bygdelista peker på kommunesammenslåingen som en utløsende årsak som trigget og mobiliserte. Det var på mange måter to bevegelser som fant sammen: Folk som var misfornøyde med hvordan Arbeiderpartiet styrte skuta og folk som var misfornøyde med ignoreringen av folkets røst i kommunesammenslåingssaken.

Hva var det med de politiske partiene i disse to kommunene som gjorde at disse enkeltsakene ikke ble fanget opp?

5.2.2 Misnøye med de politiske partiene

Som oppgavens underproblemstilling indikerer forventer jeg å finne mye av grunnlaget for etablering av en lokal liste i misnøye med de politiske partiene. Samtlige informanter i begge kommuner trekker frem misnøye med partiene som en hovedårsak til at den lokale listen ble etablert. Gjennomgangen vil vise at denne misnøyen er betinget av ulike aspekter ved partiene.

Lukkede miljøer og manglende utvikling

Alle seks informanter i Larvik trekker frem frustrasjon blant befolkningen og velgerne over de politiske partienes manglende handlekraft som årsak til at Larvikslista oppstod.

Kulturhussaken og flytting av fergeleiet er tydelige eksempler på saker som hadde stagnert i det politiske systemet. Informantene tegner et bilde av treige partier med manglende vilje til nytenkning. Adjektiv som «gammelmannspartier» og frykt for å være radikale blir nevnt av flere informanter fra de politiske partiene om dem selv. Videre fremhever de at det ikke var noen positivitet i omløp i kommunestyret og at fokuset lå på hva de ikke skulle gjøre. De tre informantene fra Larvikslista peker på partienes manglende kriseforståelse og evne til å lande påbegynte prosjekter som årsaker til at folk begynte å søke sammen for å danne et alternativ til det etablerte. De så en by som stod stille i utvikling, noe de mener at de politiske partiene ikke evnet å se. En av informantene fra Larvikslista trekker frem at mange av deres kandidater satt på konkret fagkunnskap om hvordan man skal skape lokalsamfunnsutvikling, noe vedkommende mente de politiske partiene manglet. En informant fra et politisk parti mener at de så problemene, men at det var mer et spørsmål om økonomiske prioriteringer. To av informantene nevner nettopp utålmodighet for at noe skulle skje som motivasjon for stille seg til tjeneste i Larvikslistas rekker. Den siste informanten fra Larvikslista trekker frem kjærlighet til byen som sin hovedmotivasjon.

Som nevnt i gjennomgangen av Larviks politiske situasjon var det mye samarbeidsbrudd og uroligheter mellom partiene. Politikken bar preg av steile fronter og partier som stod hard mot hverandre. Flere peker på dette som en årsak til at Larvikslista ble etablert.

De kom jo inn i en periode hvor det var mye turbulens og uroligheter i det tradisjonelle politiske miljøet i Larvik. Det var mye hakking, mye beinkrok og det var mye politisk spill mer enn det å være opptatt av å stake ut noen langsiktige veivalg og ta noen strategiske valg i forhold til utvikling av kommunen. Det politiske spillet ble til tider mer fremtredende enn sakene. (...) Vi ble så selvopptatte og selvsentrerte at vi var mer opptatt av oss selv og det politiske spillet. Vi tok ikke signalene ute alvorlig nok (Informant politisk parti, Larvik).

Flere av informantene omtaler Larvik som «omkampenes by» i perioden før 2003-valget. Det var ikke kampen om å få det til som var avgjørende, men omkampen om å forhindre å få det til. Omkamper med tilfeldige flertall som snudde fra det ene møtet til det andre var en realitet. Dette gav ikke grunnlag for forutsigbarhet eller langsiktig tenkning i politikken, og gjorde at prosjekter ikke ble gjennomført.

Miljøene deres og medlemsmassen fanget ikke opp hva folk er opptatt av. De snakket seg i mellom. Det er nok veldig riktig at de utviklet seg til å bli litt lukkede miljøer. Ikke på samme måte som i gamledager hvor de hadde mye mer kontakt og føling med grasrota. (...) Vi ble en åpenbar katalysator for noe som hadde begynt å røre seg i folkedyppet (Informant Larvikslista, Larvik).

De lukkede miljøene informantene peker på henger sammen med et poeng flere av informantene fra de politiske partiene trekker frem: De trenger nye impulser for å fange opp

enkeltsaker som betyr noe for folket. Dette er helt i tråd med koblingen som ble gjort av respondentene i Aars og Ringkjøbs (2007) survey mellom misnøye med de etablerte partiene og evnen til å fange opp nye saker. Med valgkampslagordet “*nye koster feier best*” fremstilte Larvikslista seg som noe nytt som var klar for å ta en dugnad for byen for å få ting på stell (Larvikslista 2007).

I Hamar fremhever alle informantene trekk ved de politiske partiene generelt, og det styrende Arbeiderpartiet spesielt, som en viktig årsak til at By- og Bygdelista ble etablert.

Maktarroganse er et adjektiv som benyttes flittig av informantene om Arbeiderpartiet. Denne maktarrogansen åpnet for et mer folkelig alternativ. De syv informantene forteller også her om en lukket partikultur. Saker ble i stor grad avgjort i styrer og råd innad i Arbeiderpartiet. Var det først vedtatt internt så var det *de facto* vedtatt, ettersom Arbeiderpartiet hadde flertall i kommunestyret og formannskapet. Det ble stadig færre som bestemte og det var vanskelig å se hvor beslutningene egentlig ble tatt.

I Hamar hadde det nok i løpet av mange år bygd seg opp en slags misnøye med det regjerende sosialdemokratiet, som jo satt på makten alene i 67 år vel. Og som etter hvert, i manges øyne i hvert fall, hadde utviklet seg til å bli relativt firkantet, lite utviklingsorientert og faststivnet. De hadde glemt noen viktige demokratiske medvirkningsprosesser underveis (Informant By- og Bygdelista, Hamar).

Hvis du er på en måte så suveren at det blir liksom en egen kultur og at du da kanskje ikke er flink nok til å fange opp folks meninger og strømninger, og er kanskje heller ikke flink nok til å endre deg (Informant politisk parti, Hamar).

Som de to informantene påpeker så stivnet partiet litt i maktstrukturene og fanget ikke opp hva folk begynte å bli opptatt av. En av informantene fra et politisk parti peker på at det kan være en utfordring å ha rent flertall i årevis nettopp hvis de ikke treffer folket.

Lukket partikultur er en klar fellesnevner i både Hamar og Larvik. I begge tilfeller førte det til faststivnethet og partier som var lite utviklingsorientert. Til forskjell fra Larvik hvor den lukkede partikulturen er en karakteristikk som favner samtlige partier og dynamikken dem i mellom, er den i Hamar spesielt rettet mot det styrende partiet. I Hamar hadde det lange flertallsstyret ført til en lammet opposisjonen som omtrent var gått i dvale.

Det var ikke opposisjonen som mobiliserte og samlet seg mot kommunesammenslåing, den var splittet, fragmentert og kraftløs. Det ble en samling av motkrefter litt ved siden av de politiske partiene. (...) [Partiene] var ikke sterke nok, verken for seg selv eller samlet. Denne kommunesammenslåingen som på en måte ble en organisasjon som heter By- og Bygdelista sugde til seg litt av den opposisjonelle kraften. Vi rekrutterte nøkkelpersoner fra de andre partiene (Informant By- og Bygdelista, Hamar).

Et suverent parti styrende i flere år og en lite slagkraftig opposisjon gjorde at folk søkte sammen utenfor Arbeiderpartiet og de andre etablerte partiene. Et interessant aspekt er at By- og Bygdelista særlig i oppstarten, men også gjennom hele deres eksistens, har rekruttert flere representanter fra de politiske partiene i kommunen. En av informantene fra et politisk parti mener det dreier seg om personer som ønsker å tale enkeltsakenes sak og viser til at en av deres representanter som særlig målbar eldresaken nylig hadde gått over til By- og Bygdelista etter at vedkommende ikke ble renominert i det politiske partiet. Tall fra Aars og Ringkjøbs (2007:10) surveyundersøkelse viser at 50 prosent av respondentene fra de lokale listene har vært medlemmer av politiske partier tidligere og 44 prosent hadde i medlemsperioden en posisjon i kommunestyret. Av de syv representantene fra en lokal liste jeg intervjuet hadde tre bakgrunn fra et politisk parti, mens fire ikke hadde det. Dette samsvarer med det informanten fra et politisk parti påpeker.

I likhet med Hamar var opposisjonen også svak i Larvik, men i følge en av informantene lå hovedproblemet hos partiene som var i posisjon.

Det største problemet ligger ikke i opposisjonen mot de som sitter i posisjon, men faktisk det mest opprivende har vært innad både i partier som sitter i posisjon og i de konstellasjonene som har regjert. (...) [Det] skyldes at vi har hatt en svak opposisjon med Arbeiderpartiet i spissen. Arbeiderpartiet har ikke vært mest på banen og sånn sett har litt av dynamikken mellom opposisjon og posisjon smuldret litt bort. I fravær av en opposisjon har jo de i posisjon klart å ødelegge litt for seg selv synes jeg (Informant Larvikslista, Larvik).

Maktkamp og uroligheter kan gjøre partiene handlingslammet utad. Som allerede nevnt hadde flere politiske koalisjoner sprukket før fireårsperioden var omme i Larvik, noe som understreker tendensen informanten peker på i sitatet over.

Behov for medvirkning og fokus på den enkelte velger

Som nevnt i kapittel 2, hadde jeg en forventning om at lokale lister har fått et rom å vokse frem i ettersom flere velgerne i større grad enn tidligere vektlegger autonomi, selvtutfoldelse og mulighet for direkte innflytelse. Min antakelse var at lokale lister oppstår på grunn av mangelfull folkelig deltakelse i politikken. Som forrige avsnitt viste så var lokalpolitikken i både Larvik og Hamar beskrevet som lukkede miljøer hvor de politiske partiene stivnet og ikke fanget opp folkemeningen. Det vil da være rimelig å anta at lokale lister vil sette velgeren i fokus og være mindre bundet av partiprogrammet, som vist i kapittel 2. Samtlige av de syv informantene fra de lokale listene jeg intervjuet mener at de ikke praktiserer partipisk,

men at de prøver å stemme samlet ved behandlingen av viktige spørsmål. Viktige spørsmål kan for eksempel være saker som er programfestet. Samtlige mente også at hensynet til egen overbevisning var viktig og at det er mulig å stemme i mot listen hvis man varsler dette på forhånd. Dette understreker at informantene føler seg relativt frie til å ta avgjørelser basert på eget selvstendig grunnlag. Det må legges til at informantene fra de politiske partiene heller ikke ville vedkjenne seg noen sterk partipisk og hadde lignende tanker rundt dette tema.

Ut fra antakelsen om mangelfull folkelig deltakelse og økt fokus på velgeren forventer jeg også at lokale lister vil fremheve seg selv som demokratiets forsvarer og fremme tiltak for å åpne opp politikken i større grad slik at flere får delta. Som en informant så presist formulerer det; ”*Vi er preget av vitalitet. Jeg tror at lokale lister føler en viss grad av forpliktelse til å kontakte velgerne og ha et litt bredere tilfang*” (Informant By- og Bygdelista, Hamar).

Det viktigste vi har oppnådd er å åpne politikken i Hamar. Både å åpne de politiske strukturene i kommunestyret og det politiske arbeidet generelt, men også å åpne opp i forhold til innbyggerne. Altså å ha dialog, medvirkning og engasjement. Medvirkning har vært vår ledestjerne og politiske metode (Informant By- og Bygdelista, Hamar)

Det hevdes at de har måttet “*stake opp kommunikasjonskanalene*”, som en informant fra By- og Bygdelista formulerer det. “*Vi hadde medvirkning og åpenhet som våre viktigste ting når vi kom med. Altså ting skulle være åpent, de politiske prosessene skulle skje i åpenhet*” (Informant By- og Bygdelista, Hamar). Medvirkning står sentralt for By- og Bygdelista på Hamar. En viktig endring som flere av informantene la vekt på er at de har tatt berørte parter med på beslutningene i mye større grad en tidligere. De har også arrangert folkemøter og hatt «lytteposter» hvor de har spurt velgerne hva de er opptatt av. Dette står i kontrast til partienes stands, som i større grad har funksjon som fora for formidling av budskap fra partiprogram. By- og Bygdelistas ulike tiltak er i tråd med idealet om mer direkte demokrati og at den enkelte velgeren står i fokus for deres representasjon.

Også for Larvikslista stod medvirkning i sentrum da de var med på å ta initiativ til såkalte «Byplankafeer» i regi av kommunestyret. Her kunne man i mer uformelle omstendigheter diskutere byplanen, stille spørsmål og komme med innspill til Larviks utvikling. Flere møter ble arrangert med stor tilslutning fra byens befolkning (Østlands-Posten 05.01.05).

Det hadde vi som intensjon når vi startet også, at vi skulle få til møteplasser hvor vi nettopp kunne diskutere hvordan vi ville at byen skulle utvikle seg, hva som er viktig for den enkelte innbygger, hva de ulike aldersgruppene brenner for, at vi skulle få med folkerøsten. [Spørsmål: Hadde det vært fraværende før?] Totalt. Det hadde ikke vært der (Informant Larvikslista, Larvik).

Som informanten påpeker hadde slike medvirkningsinitiativ vært fraværende tidligere og det er en tydelig indikator på at etableringen av Larviklista kan skyldes manglende folkelig involvering i lokalpolitikken. Larvikslista har også hatt en tradisjon for åpne folkemøter, og i likhet med By- og Bygdelista på Hamar er alle gruppemøtene åpne. Politikken skal ut av de lukkede rom. Etablering av en lokal liste har i begge kommuner ført til at representasjonsfokuset har blitt rettet mot den enkelte velger.

Brobygging og samarbeid

I fastlåste politiske situasjoner kan ønsket om en mer åpen og pragmatisk tilnærming til lokale spørsmål føre til at en lokal liste blir etablert. Det var i stor grad dette som var tilfelle i Larvik.

Vi ønsket å gå inn i kommunestyret og være brobyggere. For at vi så at hvis man skal lande noen sånne store byutviklingsgrep så må du finne noen partnere som ønsker det samme. Og det fant vi. (...) Så klarte vi å sy sammen en konstellasjon med SV ytterst til venstre, så hoppet vi bukk over Arbeiderpartiet og så endte vi opp med Høyre. Senterpartiet var heller ikke med, men det ble KrF, Larvikslista og Venstre. Så det ble en ganske stor konstellasjon med mange partier. Men vi hadde alle til felles at vi ville fullføre en byplan, ville gjennomføre flere store prosjekter, tenkte egentlig likt om Larviks videre utvikling. (...) Vi lagde da en samarbeidsavtale hvor vi var så konkrete som mulig på at de og de prosjektene skulle vi gjennomføre. (...) Det var nesten utrolig å være vitne til at vi klarte å bygge en bro med så stort spenn altså (Informant Larvikslista, Larvik).

Vi ble limet i en allerede bestående organisasjon som spriket alle veier nettopp på grunn av sin ideologi og partistyring. Og derfor stod vi jo og mye friere, vi sa vi ikke var noe parti men en tverrpolitisk liste (Informant Larvikslista, Larvik).

Det er interessant hvordan de to informantene bruker adjektiv som brobyggere og lim om Larvikslistas rolle i kommunestyret. En mer pragmatisk tilnærming viste seg å være effektivt. Både flytting av fergen og kulturhuset ble vedtatt allerede første høsten etter at Larvikslista hadde entret rådhuset. Bredden på samarbeidskonstellasjonen informanten trekker frem vitner også om at de i stor grad lyktes med å bygge bro på tvers av den økonomiske høyre-venstre aksene, som er en sentral skillelinje i norsk politikk. Samarbeid om konkrete saker vitner om at ideologi ikke nødvendigvis var like relevant for å løse de aktuelle spørsmålene. Deltakelse i koalisjonen viser at Larvikslista innehar koalisjonspotensiale.

Samtlige fra By- og Bygdelista mener det er små reelle forskjeller mellom de politiske partiene på lokalt nivå og når det er snakk om rent praktisk politikk.

Lokalt handler det mye mer om å finne løsninger som fungerer for lokalsamfunnet og det etableres allianser på kryss og tvers av partiene. Selv om det selvsagt er verdimesse aspekter også (Informant By- og Bygdelista, Hamar).

Dette sitatet er forenelig med poenget fra en av Larvikslistas informanter om at samarbeid kan oppstå på tvers av skillelinjer hvis sakene er konkrete. De fire informantene fra By- og Bygdelista fremhevet at også de er mer pragmatiske i forhold til et politisk parti i hvem de kan samarbeide med. Samarbeid blir ikke trukket frem som årsak til etablering like eksplisitt her, men indirekte kan ønsket om mer folkelig deltakelse forenes med ønsket om samarbeid. Med Arbeiderpartiet som enerådende hersker var det ikke utviklet noe miljø for samarbeid i lokalpolitikken.

Vi er veldig samarbeidspreget. Samarbeidet med alle, kanskje aller minst med Arbeiderpartiet. Vi har sprengt de tradisjonelle partistrukturene på Hamar. Det har jo ikke vært noen samarbeidskultur her. Man er på jakt etter flertall og finner samarbeidskonstellasjoner som gjør det mulig å få flertall (Informant By- og Bygdelista, Hamar).

En informant fremhever at de samarbeider med dem de vet de kan få ting til med. Dette er et trekk vi kjenner igjen fra Larvik: Man samarbeider med partier som vil det samme. Hvilket parti det er snakk om og hvilken ideologi de har er dermed av sekundær betydning.

Kort oppsummert ser vi store likheter mellom de to kommunene i hvorfor det ble etablert en lokal liste. Både enkeltsaker, manglende kobling med folkemeningen og behov for samarbeid for å få til utvikling gjennom en pragmatisk tilnærming er faktorer som dukker opp på tvers av kommunene. Den lokale listen blir en form for «bottom-up» initiativ fra det sivile samfunn når partivesenet ikke er lydhøre for strømmingene som beveger seg der. Medvirkning er for begge lister «medisinen» for å koble grasrota på igjen og sette velgeren i fokus for representasjonen. Med et så likt utgangspunkt skulle man ha forventet at også Larvikslista viste seg styringsdyktig og fikk en lang varighet i lokalpolitikken.

5.3 Kontrast i levetid

Som oppgavens underproblemstilling skisserer så ønsker jeg å si noe om hvorfor noen lokale lister varer lengre enn andre lokale lister. Larvikslista hadde utarbeidet en visjon om Larvik som en pulserende by ved fjorden. En av Larvikslistas informanter utdyper at visjonen ikke var et mål, men noe å strekke seg etter. Til tross for et mål uten noen klar ende sa det allikevel stopp. Larvikslista har som allerede nevnt valgt å ikke stille liste til kommunevalget i 2011. Denne delen av kapittelet vil vise at særlig tre forhold er viktige for å forklare den ulike varigheten til Larvikslista og By- og Bygdelista.

- 1) Evnen til å fornye seg når flere av de utløsende sakene til listens etablering er oppnådd og samtidig fremstå som et klart alternativ til de etablerte politiske partiene.
- 2) Viktigheten av å bygge en sterk organisasjon samtidig som man driver det daglige politiske arbeidet.
- 3) Viktigheten av profilerte frontfigurer.

Denne delen av kapittelet vil vise at det eksisterer forskjeller mellom de to listene på disse punktene.

5.3.1 Måloppnåelse og entusiasme

Informantene fra Larvikslista peker på det brede utgangspunktet med forgreninger utover deres symbolsaker som hovedårsak til at de var en maktfaktor å regne med i to perioder. En informant fra Larvikslista mener de var saksrettet men at de hadde mange saker. Flere av informantene trekker frem at enkeltsakene Larvikslista stilte til valg på i stor grad har blitt gjennomført i løpet av de to periodene de har sittet i kommunestyret.

Vi har jo nådd de sakene vi gikk til valg på. Så sann sett så har de jo rett de som sier at nå kan dere gi dere med æren i behold. Litt sann som Kjus og Aamot ikke sant, gi seg når du er på topp. Og så er det jo litt sann internt, skal jeg være ærlig, at når man når noen mål så dabbet momentumet også av. Momentumet kan dabbe av hvis du ikke når et mål ved at folk gir opp. Men vi merket at det dabbet litt av fordi folk var ganske så tilfreds med hva vi hadde oppnådd. Da blir det også ganske tungt å sitte på gruppemøter som tidligere var tjåka fulle, og så blir det færre og mer avskalling for hvert år. Da tenker jeg det er greit å gi seg. Det føles helt riktig å si at nå kan vi gi oss (Informant Larvikslista, Larvik).

Sitatet fra Larvikslistas representant understreker at entusiasmen har dabbet av i tråd med at saker har blitt gjennomført. Flere av informantene mener at det rår en følelse om at målet er oppnådd. Når det politiske verkstedet uteblir, er det både vanskelig å rekruttere nye folk og utarbeide ny politikk.

En informant trekker frem at Larvikslista i stor grad også har lyktes i målet om å endre kulturen i kommunestyret og derfor nå er overflødig.

Det er nok fordi de politiske partiene har sett at det må jobbes på en litt annen måte. Det er andre måter å gjøre dette på hvor vi i mye større grad lytter til hva folk er opptatt av, hva folk sier og mener, og legger løpet der etter. Da blir på en måte sånne lister overflødig mens de blomstrer opp i stor grad der det er grobunn for det (Informant politisk parti, Larvik).

Det etablerte får en konkurrent og dermed så skaper det mer trøkk, mer giv, mer engasjement også i de etablerte partiene (Informant politisk parti, Larvik).

Samtlige av informantene fra de politiske partiene trekker frem at Larvikslista har skapt mer positivitet i kommunestyret. Flere nevner også at folk har blitt snillere med hverandre og flinkere til å gi ros på tvers av partigrensene. Alle informantene mener at man har fått en helt annen stolthet for byen sin etter at mange prosjekter hatt blitt gjennomført og at frasen «Look to Larvik» har blitt et begrep. Mye av æren for dette kan tilskrives Larvikslista, selv om det var en bred koalisjon som fikk igjennom et flertall for disse prosjektene.

Det idylliske bilde som tegnes må nyanseres noe. En av informantene fra Larvikslista mener at mye av grunnen til at de ikke får den oppsvingen de trenger i form av rekruttering skyldes at det fortsatt er noe forsuret i det politiske miljøet som gjør at folk ikke melder seg. Har man lest Østlands-Posten denne våren kan oppkjøringen mot valgkampen neppe beskrives som «snill». I flere av de politiske partiene har det vært opprivende nominasjonsstrider og flere kontroversielle saker har havnet på forsiden av lokalavisen. Man kan derfor spørre seg om Larvikslista egentlig er overflødig, særlig med tanke på rollen som brobygger. Representanter fra Larvikslista har fått flere direkte henvendelser fra velgerne med forespørsler om å fortsette etter de siste månedenes turbulens i politikken. Dette avvises fra representantene som fremhever at det politiske grunnlaget ikke er tilstede lenger (Østlands-Posten 17.02.11).

By- og Bygdelista har i motsetning til Larvikslista evnet å strekke seg utover enkeltsakene som i sin tid dannet noe av grunnlaget for etableringen av listen. Som gjennomgangen av By- og Bygdelistas valgresultater viser har de økt sin oppslutning blant velgerne lenge etter at kommunesammenslåingen var et faktum. Dette kan altså ikke være noen hovedforklaring på hvorfor listen fortsatt har appell.

Vi ble etablert på en enkeltsak men så er det viktig å også se bakteppet som er en litt lammet opposisjon og en misnøye som hadde bygget seg opp over tid. Drivkraften og oppdriften på Hamar er mye mer enn denne enkeltsaken (Informant By- og Bygdelista, Hamar).

Som sitatet påpeker har misnøyen med de etablerte partiene gitt By- og Bygdelista vind i seilene. De har vært flinke til å samarbeide med de andre partiene og på den måten isolere Arbeiderpartiet fra makt.

[De] har klart å vri den politiske oppmerksomheten over på andre forhold enn kommunesammenslåing. Og på kanskje dette at det at de er mer fremadlente enn Arbeiderpartiet som har vært litt si rompa og litt treige. – Det skjer ingen ting. Altså har de vært veldig flinke til å fremstå som dynamiske (Informant politisk parti, Hamar).

Nettopp samarbeid og det å få igjennom flere konkrete prosjekter blir trukket frem av informantene. Gjennom en tur rundt i byen kan velgerne med egne øyne se resultatet av By- og Bygdelistas arbeid. Eksempler på dette er friområdet Koigen ved Mjøsas bredde, nytt rådhus og politihus. For velgerne oppleves det nok som at det skjer ting, og kan da bli tilbøyelig til å gi By- og Bygdelista sin stemme. Særlig hvis alternativet Arbeiderpartiet virker mer stillestående og tilbakeholdent. En av informantene fra et politisk parti mener det er et paradoks at By- og Bygdelista har hatt så bred appell uten å egentlig ha noen saker eller program.

En forskjell mellom By- og Bygdelista og Larvikslista er at førstnevnte har vært et ordførerparti siden 1999, mens Larvikslista i sin første periode var en del av en flertallskoalisjon og hadde varaordføreren. Den siste perioden har de vært i opposisjon. Ved at By- og Bygdelista helt tydelig har hatt makten vil de kunne sole seg i glansen for positive og populære vedtak. Dette går selvsagt begge veier. Har man hatt makten kan man ikke skylde på andre når saker ikke går som planlagt. Flere av informantene fra By- og Bygdelista peker på dette som en utfordring ved at de har sittet med makten så lenge. Informanter fra Larvikslista fremhever at ettersom de var en del av en koalisjon kom de litt på sidelinjen når det gjaldt positive ringvirkninger av gjennomføring av deres merkesaker. Larvik har hatt en veldig populær ordfører som klipper snorer og har kunnet sole seg i glansen av gjennomførte prosjekter. Larvikslista har kanskje ikke fått maks uttelling blant velgerne for ting de har vært med på å gjennomføre. Dette spiller inn på oppslutning, men også rekruttering og entusiasme i organisasjonen. Informantene peker samtidig på at ordføreren har gjort en god jobb i perioden og at slik er spillereglene i politikken.

5.3.2 Et politisk parti i forkledning?

Etter å ha lest Larvikslistas første partiprogram i 2003 skriver Østlands-Postens Tore Sandmoe i en kommentar at han tror Larvikslista går en døgnfluetilværelse i møte og er usikker på om de vil få mer enn en periode:

Det første inntrykket man får er at Larvikslista har hatt store problemer med å finne på noe helt nytt som ingen av de andre partiene hadde. Det var en forventning om dette ute blant folk, men åpenbart måtte man bare gi opp å konstruere nye grep. Nå nærmest bagatelliseres dette, og listekandidatene poengterer tvert i mot at det ikke har vært noen målsetting å finne på noe revolusjonerende, men faktisk bare få optimismen tilbake i Larvik. Bortsett fra enkelte ting, er nær sagt alle elementer noe som ett eller flere partier har i sin programsekk, men det er på en måte brukt et finere papir til innpakningen. Og da kan

man saktens spørre seg hva som er hensikten med en ny politisk bevegelse, som skulle være en slags protest mot beslutningsvegring og tafatthet hos de etablerte partiene (Sandmoe 2003).

Larvikslista opplevde en halvering i oppslutning ved valget i 2007, men Sandmoe tar feil i spådommen om at Larvikslista ville ryke etter en periode. Sandmoe peker allikevel på et viktig poeng når han skriver at Larvikslista på mange måter er lik de politiske partiene. Samtlige informanter fra de politiske partiene mener at Larvikslistas medlemmer kan få gjort samme jobben i et politisk parti nå som flere av enkeltsakene de ble etablert rundt er realisert.

I den første perioden dreide det seg mye om flaggsakene, de enkeltsakene. (...) De mistet litt av appellen ute for de fremstod på mange måter som likt et politisk parti i deres andre periode da sakene deres var gjennomført. Og i den perioden de nå sitter, som da er den andre perioden deres, så har jo for så vidt bevegelsen bak blitt borte (Informant politisk parti, Larvik).

Også informanter fra Larvikslista peker på at de blir veldig lik de etablerte politiske partiene når de først har kommet inn i det politiske systemet. En informant har problemer med å se de organisatoriske forskjellene mellom dem selv og et politisk parti. Hvis det skulle være en forskjell må det være hvordan man diskuterer innad i gruppene, mener informanten. Det er ingen vei utenom kommunestyremøter og arbeid i komiteer, slik at de institusjonelle rammene setter premisser listen formes etter.

Det kan virke som om «ikke-parti»-retorikken har vært noe sterkere på Hamar slik at de i større grad har lyktes å fremstå som et alternativ til de etablerte partiene. De har også hatt en tydelig definert motsetning og motstander i Arbeiderpartiet, mens det i Larvik har vært en løsere definert motstander i det generelle politiske miljøet. En rask gjennomlesning av By- og Bygdelistas valgprogram viser at avstand til politiske partier og partipolitikk er en rød tråd i samtlige manifest. At en stemme på By- og Bygdelista er en stemme for dem som mener at partiskillelinjer har lite for seg i lokalpolitikken kommer tydelig frem.

BBL vil samle folk rundt viktige saker på tvers av partiskiller. Vi vil være en motvekt til etablerte partier og ønsker at lokalpolitiske beslutninger skal fattes på et lokalt nivå, uten bindinger til nasjonalpolitiske føringer (By- og Bygdelista 2011b).

Vi ser i dette utdraget at By- og Bygdelista tydelig fremstiller seg som en motvekt til de politiske partiene og spiller på det de oppfatter som negative trekk ved de politiske partiene.

5.3.3 Dobbel organisasjon

De lokale partiene kan ha en fordel i forhold til en lokal liste ettersom de er koblet på det sentrale partiapparatet, som er en godt utbygd og profesjonelt bemannet organisasjon. En informant trekker frem manglende evne til å bygge en solid organisasjon som en av flere grunner til at Larvikslista nå takker for seg.

(...) Om man klarer å bygge en sterk organisasjon. Og det tror jeg blir veldig ofte underprioritert. Sånn at det var noe som svekket oss. Vi ble for tunge på den politiske jobbingen inne i kommunestyret og de politiske prosessene. Og dermed går alle de gode kreftene med der. Mens det må et helt eget selvstendig arbeid til for å drive en organisasjon. Pleie medlemmene for å si det sånn og utvikle ny politikk underveis. Ikke bare bli styrt av saklista som kommer fra administrasjonen (Informant Larvikslista, Larvik).

Her får informanten fra Larvikslista støtte fra flere av informantene fra de politiske partiene som også trekker frem manglende organisasjonskultur som en av grupperingenes store svakheter. Organisering på flere nivåer trekkes frem som en stor fordel for arbeidet i lokalpolitikken. Både på grunn av at mye tidkrevende arbeid er ivaretatt av partiet sentralt og regionalt, men også på grunn av mulighetene for innflytelse. Det er interessant at flere av informantene fra de politiske partiene i begge kommuner pekte på at det kan skorte på de lokale listenes gjennomføringsevne på grunn av at de ikke har flere nivåer i organisasjonen. Ettersom det faller utenfor oppgavens problemstilling vil jeg ikke gå nærmere inn på dette.

To informanter fra By- og Bygdelista peker også på den organisatoriske utfordringen med å bygge en organisasjon samtidig som man skal bedrive det daglige politiske virket. Som nevnt i kapittel 2 er det i stor grad saklisten i kommunestyret som styrer politikkenes retning, noe sitatet under viser at også gjelder lokale lister.

Vi lider kanskje litt under at vi blir litt sånn saksorientert. At det er saklisten som bestemmer vår egen dagsorden også. Kanskje burde vi litt oftere klart å løfte blikket og løsrive oss litt fra den politiske dagsordenen (Informant By- og Bygdelista, Hamar)

Skal du lage et politisk alternativ som varer må du ha mer enn en sak. Du må lage et grunnlag som er bredere. (...) Vår akilleshæl er at i tillegg til å jobbe politisk gjennom kommunens organer og utvalg er vi avhengig av å drive organisasjon, rekruttering og så videre. Det er en utfordring. Du skal jo egentlig ha et dobbelt apparat (Informant By- og Bygdelista, Hamar).

Her ser vi også tegn til de tendensene som er tilstede i Larvik, hvor man i stor grad blir formet av de institusjonelle rammene. Det kan allikevel virke som om By- og Bygdelista i større grad har lykket med organisasjonsbygging. De er en større organisasjon enn Larvikslista, hvor arbeidet er fordelt på færre hender. Inntrykkene fra intervjuene antyder at By- og Bygdelista har hatt et jevnere tilsig av nye aktive medlemmer, mens det i Larvikslista i siste periode har

vært de samme menneskene som har vært aktive. Det virker som om at de i større grad har slitt med rekruttering her. Samtidig er det klart at hvis listen har eksistert lenge unngår man visse oppstartskostnader gjennom at man vet hvordan ting fungerer, man har en etablert merkevare og man vet hvordan man skal skaffe driftsmidler. Slik sett blir det en form for selvoppfyllende profeti ved det hele. Listen består i kraft av at den har bestått i mange år.

5.3.4 Viktigheten av profilerte ledere

Samtlige informanter i begge kommunene fremhever viktigheten av sterke ledere og gode profilpersoner i lokalpolitikken, uavhengig av parti. Dette henger sammen med mesonivåendringer gjennomgått i kapittel 2, som har ført til at kandidatfokusering har blitt et sentralt trekk også ved lokalvalg og i lokalpolitikken. Flere informanter mener også at en lokal liste i mye større grad er avhengig av personene som bekler listen enn et politisk parti.

For de som en by- og bygde liste mener jeg enten er helt personavhengig eller forholdsvis personavhengig. (...) Fordelen for oss er at vi kan få stemmer på at velgerne sympatiserer med Arbeiderpartiet. Enten med Arbeiderpartiet generelt eller Hamar Arbeiderparti, selv om de ikke nødvendigvis skulle like meg som toppkandidat. Jeg tror en bygdliste er mer sårbare på det (Informant politisk parti, Hamar).

Som informanten påpeker, har de politiske partiene et grunnfjell av velgere som stemmer på bakgrunn av partiidentifikasjon og tilhørighet. Dette mangler lokale lister. I Larvik blir enkeltpersoner trukket frem som viktige. Informantene fra Larvikslista mener at noe av årsaken til at de ikke stiller liste skyldes tilfeldigheter rundt enkeltpersoner. Larvikslistas suksess ved 2003-valget var bygd opp rundt 2-3 fremtredende personligheter i lokalsamfunnet. I løpet av den første fireårsperioden forsvant disse ut av politikken av ulike årsaker, slik at listen ikke har noen kontinuerlig profilerte frontfigurer.

I Hamar er situasjonen en annen. Ordføreren er en meget populær politiker og har vært en selvskreven frontfigur fram til i år. I en artikkel i Hamar Arbeiderblad om hvorfor By- og Bygdelista har overlevd som ordførerparti i 10 år trekkes han frem som en sentral forklaring.

Det er ikke mulig å komme utenom Einar Busterud som forklaring. Han er forgrunnsfiguren og eneren i By- og Bygdelista. På en forunderlig måte har denne politikeren, med en fortid på ytterste venstre, ikke bare overlevd som ordfører, men også forsterket By- og Bygdelistas posisjon. Hans folkelighet, tilstedeværelse, men også politisk teft og utrolige evne til å komme ned på beina, uansett hvor håpløst det har sett ut, har gitt han en form for «politisk teflonbelegg». Uansett hva de andre prøver seg på så preller det av. Busterud har som reven alltid en nødutgang (Hamar Arbeiderblad 20.02.2009).

I år går stafettspinnen videre til Christel Meyer, som stiller som By- og Bygdelistas ordfører kandidat ved valget i 2011. Flere av informantene fra By- og Bygdelista beskriver valgresultatet fra 2007 som kunstig høyt og forventer et fall i oppslutning ved årets valg. Samtidig fremhever samtlige av informantene fra By- og Bygdelista Busterud som en viktig forklaring på listens suksess, men ikke en eneforklaring.

Busterud som frontfigur er veldig viktig. Han er samlende og har hatt stor betydning. Men det er viktig og ikke å overvurdere hans rolle. By- og Bygdelista er et godt organisert gruppearbeid (Informant By- og Bygdelista, Hamar).

De har hatt en profilert liste med folk som er synlige samfunnet ellers. Informanter fra de politiske partiene fremhever også at By- og Bygdelista har vært flinke til å rekruttere folk som er aktive på ulike måter i lokalsamfunnet. *“Vi er ikke født inn i By- og Bygdelista. Det er ikke det du er. Vi engasjerer og samler veldig mange som er samfunnsengasjerte. Og det gjør jo at vi ikke er politikere sånn sett, broilerpolitikere”* (Informant By- og Bygdelista, Hamar). Som informanten fra By- og Bygdelista påpeker, så er ikke deres politikere født inn i partiets korridorer.

Samme karakteristikker blir også benyttet om Larvikslista. Listens kandidater er engasjerte mennesker som er synlige på ulike arenaer i lokalsamfunnet. Flere av informantene forteller at de stilte seg til disposisjon for verv i den lokale listen etter å ha fått en direkte forespørsel. Det kan derfor synes som om begge lister bevisst har rekruttert sine kandidater. Til forskjell fra By- og Bygdelista har Larvikslista manglet en tydelig frontfigur den siste perioden i kommunestyret. Dette kan ha vært utslagsgivende for manglende evne til å rekruttere og skape ny giv i egne rekker og blant velgerne.

5.4 Oppsummering

Informantene i Larvik og Hamar har, til tross for ulike politiske situasjoner og forhold, flere likhetstrekk bak hvorfor en lokal liste har blitt etablert i kommunen. Et gjennomgående trekk er at enkeltsaker er en utløsende faktor etter lengre tids misnøye med det etablerte. I Larvik kom dette i form av særlig et ønske om flere byutviklingsgrep, mens det i Hamar var motstand mot kommunesammenslåing som utløste at folk begynte å søke sammen. Et annet fellestrekk er misnøye med de politiske partiene i kommunen. Lukkede miljøer i de politiske partiene gjør at enkeltsakene som opptar store deler av velgermassen ikke fanges opp. I

Hamar brøt By- og Bygdelista Arbeiderpartiets 67 år lange maktrekke, mens Larvikslista gikk inn som brobyggere i en politisk fastlåst situasjon. Omstendighetene i begge kommuner gjorde at det var behov for samarbeid og en mer pragmatisk tilnærming til politikken for å lande konkrete saker. Medvirkning og behov for å sette velgeren i fokus for representasjonen har også vist seg å være sentralt i begge kommuner.

Til tross for likheter i grunnlaget for etablering av en lokal liste, er det forskjell i de to listenes varighet. Kapittelet har vist at det er forskjell mellom de to listene når det gjelder evnen til å fornye seg når flere av de utløsende sakene til listens etablering er oppnådd og samtidig fremstå som et klart alternativ til de etablerte politiske partiene. I Larvik har entusiasmen dabbet litt av i tråd med at enkeltsaker har blitt realisert. I Hamar har de i større grad klart å strekke seg utover enkeltsakene de ble etablert rundt. Viktigheten av å bygge en sterk organisasjon samtidig som man driver det daglige politiske arbeidet er også et viktig for at listen skal vare. Det samme er profilerte frontfigurer. Larvikslista manglet dette i deres siste periode, mens By- og Bygdelista har hatt en tydelig frontfigur i Einar Busterud siden oppstarten.

I neste kapittel vil jeg diskutere om resultatene lar seg overføre til noen andre tilfeller av lokale lister i Norge.

6 Diskusjon og avslutning: Et lokalt betinget fenomen?

Oppgaven har konstatert at lokale lister er et heterogent fenomen. Kartleggingen har avdekket et stort spenn i ulike typer lokale lister. Vi ser eksempler på både typiske ensakslister som «Bomlistene» i Vestfold og sub-lokale grendelister som særlig er til stede i landets tre nordligste fylker. Intervjuene med kandidater fra Larvik og Hamar viser lokale lister med brede programmer som strekker seg ut over enkeltsak og territoriale interesser. Dette er i tråd med tidligere forskning og klassifisering som har pekt på fremveksten av en ny type liste. Et sentralt spørsmål som reiser seg er om man kan si noe mer generelt om lokale lister i forhold til hovedproblemstillingens tre elementer, eller om listene er for bundet av de lokale forholdene de har vokst frem i.

Formålet med dette kapittelet er tredelt. Først vil jeg starte med å oppsummere oppgavens hovedfunn. Hva er de viktigste momentene i forhold til oppgavens hovedproblemstilling og underproblemstillinger fra de empiriske spørsmålene reist i kartleggingen og dybdestudien av Larvik og Hamar?

I tråd med studiens siktemål vil jeg i dette kapittelet for det andre overføre noen av resultatene fra Hamar og Larvik til andre kommuner. Er trekkene fra de to kommunene gjenkjennbare utenfor kommunenes grenser? Ettersom verken oppgavens størrelse eller formål gir rom for å gå inn på samtlige av landets 163 lokale lister, har jeg valgt å nyansere diskusjonen med noen illustrerende eksempler fra et utvalg av dem. Her vil jeg supplere med informasjon basert på hjemmesider og partiprogram til ulike lokale lister.

Diskusjonens tredje formål er å se diskusjonen i lys av de teoretiske perspektivene presentert i kapittel 2. Her vil særlig viktigheten av lokale forhold, ulike årsaker til at strømninger ikke fanges opp av partiene, økt individualisering i samfunnet, representasjonsfokus rettet mot velgeren samt behov for samarbeid på tvers av skillelinjer stå sentralt. Det er viktig å huske på at den teoretiske diskusjonen vil omhandle etablering. Varighet og omfang er empiriske elementer av hovedproblemstillingen som ikke vil forankres i de gjennomgåtte teoretiske perspektivene i like stor grad.

Jeg vil runde av denne oppgaven med en kort oppsummering av den teoretiske diskusjonen, før jeg trekker noen linjer til lokale listers påvirkning på lokaldemokratiet. Dette er i tråd med perspektivene nevnt innledningsvis i kapittel 1 som peker på de politiske partienes uunngåelighet.

6.1 Oppsummering av oppgavens hovedfunn.

6.1.1 Omfang

Kartleggingen har vist at antallet lokale lister er nedadgående. Dette henger blant annet sammen med institusjonelle faktorer som endringer i valgloven og partifinansiering. Forholdene legges ikke godt til rette for at slikt engasjement skal vokse frem utenfor det tradisjonelle partivesenet. Samtidig har andelen kommuner hvor velgerne kan stemme på en lokal liste holdt seg relativt stabil. Kombinert indikerer de to momentene at nedgangen er størst i kommuner som har hatt flere lokale lister representert. Det kan dermed virke som om det ikke er ubegrenset med plass til lokale lister i en kommune. Fortsatt er lokale lister vellykkede i å skaffe seg representasjon i de kommunene de stiller til valg, noe som indikerer at det er behov og grunnlag for slike lister der de dukker opp.

Vedrørende omfang er et annet spennende hovedfunn at det er flest lokale lister på Østlandet etter valget i 2007. Denne utviklingen er parallell med en fortsatt reduksjon i omfanget av grendelister som særlig har vært til stede i Nord-Norge. Dette er to tegn på at Rokkans påstand om at lokale lister vil etableres i den “nasjonale periferi” som en forsvarer av utkantens behov stadig blir mindre treffende.

6.1.2 Etablering

Funnet om forflyttet geografisk hovedkonsentrasjon retter fokuset over på oppgavens hovedanliggende, som er å finne ut hvorfor lokale lister etableres. Østlandet er det området som tidligst ble partipolisert og hvor de politiske partiene har stått sterkt lenge. Denne forflytningen indikerer at noe av svaret på hvorfor lokale lister fortsatt etableres må ligge hos de politiske partiene. Fra de to kommunene ser vi store likheter i hvorfor det ble etablert en lokal liste. Enkeltsaker er en utløsende faktor etter lengre tids misnøye med det etablerte.

En av oppgavens underproblemstillinger har vært å se på hvilke trekk ved partiene som skaper en slik misnøye. Vi ser at de lokale listene i både Larvik og Hamar blir en form for «bottom-up» initiativ fra grasrota som dukker opp når partivesenet ikke er lydhøre for eller fanger opp strømningene som opptar velgerne. Begge kommunene har hatt lukkede miljøer i de politiske partiene som har ført til byer som har stått relativt stille i utvikling. I Hamar skyltes det lukkede miljøet et enerådende parti med rent flertall som ikke trengte å forholde seg til de andre partiene og til en viss grad velgerne. Avgjørelser ble i realiteten tatt i styrer og råd innad i partiet. I Larvik skyltes det i stor grad en fastlåst partikultur hvor politikerne var mer opptatt av det politiske spillet dem i mellom enn å få til en utvikling i byen. Stagnasjon og at avgjørelser ble tatt i lukkede rom, vekk fra folket, er fellestrekk ved både Hamar og Larvik.

Som vist i kapittel 5 så førte de lukkede politiske miljøene til at det var behov for mer folkelig forankring av politikken. For begge lister var medvirkning «medisinen» for å koble grasrota på igjen og sette velgeren i fokus for representasjonen. Både Larvikslista og By- og Bygdelista på Hamar¹⁸ har fokusert på medvirkning og involvering av berørte parter etter at de har blitt etablert og fremhever at dette var fraværende tidligere. Oppgaven har vist at ved at en lokal liste har blitt etablert i kommunen har representasjonsfokuset blitt rettet mot velgeren gjennom den lokale listen. Begge listene føler en forpliktelse til å ha mer direkte kontakt med velgerne. De ser på seg selv som representanter fra det sivilesamfunn og grasrota som gjør en dugnadsinnsats for byen.

Behov for samarbeid og en mer pragmatisk tilnærming til politikken i konkrete saker har gjort at de lokale listene har fungert som brobyggere når de har kommet inn i kommunestyret. Ideologi har vært sekundært for å komme til en løsning. I begge kommuner har vi sett samarbeidskonstellasjoner som går på kryss og tvers av de tradisjonelle skillelinjene i politikken. Vi ser også tegn på at lokale lister er attraktive samarbeidspartnere fra kartleggingen, ved at lokale lister har mange ordførere og varaordførere i forhold til oppslutningen hos velgerne. Det er heller ingen nedgang i antall ordførere fra lokale lister i perioden, til tross for en nedgang i antallet.

¹⁸ I dette kapittelet vil jeg benytte eksempler fra flere lister med navnet «By-og Bygdelista». Jeg legger derfor ved stedsnavn der det ikke er en del av navnet allerede for å gjøre det tydelig hvilken liste det dreier seg om.

6.1.3 Varighet

Lokale listers varighet er tidligere dokumentert som varierende, noe oppgavens kartlegging også viser. Et flertall av listene varer fortsatt mer enn ett valg når valgresultatet fra 2007 legges til i vurderingen. Oppgavens andre underproblemstilling var å finne årsaker til at det eksisterer slike kontraster blant listene. Et av funnene fra Larvik og Hamar viser viktigheten av å inneha en evne til å fornye seg når flere av de utløsende sakene til listens etablering er oppnådd. Når kommunesammenslåingen var et faktum og når byutviklingsgrepene Larvikslista kjempet for ble en realitet: Hvor går veien videre? I Hamar har de i større grad lyktes i å strekke seg ut over enkeltsakene de ble etablert rundt. Samtidig er det viktig å fremstå som et klart alternativ til de etablerte politiske partiene. By – og Bygdelista på Hamar har for eksempel i stor grad benyttet «anti-parti» retorikk. Det kan se ut som at Larvikslista fremstod som litt for likt et politisk parti når enkeltsakene var løst.

Et annet funn peker på viktigheten av å bygge en sterk organisasjon samtidig som man driver det daglige politiske arbeidet. Rekruttering og utarbeidelse av ny politikk er nødvendig for ikke å stagnere. Dette er et tidkrevende dobbeltarbeid for de lokale listene. De politiske partiene har i stor grad partiorganisasjonen å støtte seg på i dette arbeidet. Det kan virke som om By– og Bygdelista på Hamar har hatt et mye jevnere tilsig av medlemmer enn Larvikslista og gjennom det evnet å fornye seg.

Oppgaven har også pekt på at lokale lister er mye mer avhengig av enkeltpersoner og markante ledere ettersom de ikke har et ideologisk grunnfjell av velgere i bunnen. Dette understreker viktigheten av profilerte frontfigurer for overlevelsen til en lokal liste. I Larvikslista forsvant de mest sentrale frontfigurene ut av politikken etter den første perioden, mens By– og Bygdelista på Hamar har hatt samme frontfigur helt siden oppstarten. Dette har virket samlende og motiverende for organisasjonen og har gjort at By- og Bygdelista på Hamar har blitt et lett gjenkjennelig varemerke i samfunnsdebatten og i lokale medier.

6.2 Kan vi si noe mer generelt om landets lister?

I denne delen av diskusjonen vil jeg se om noen av hovedfunnene fra kartleggingen og dybdestudien av Hamar og Larvik er å finne i andre lokale lister i Norge. Jeg vil altså supplere

de eksisterende listene for å si noe generelt om andre lister. Her er informasjonen basert på de lokale listenes hjemmesider og partiprogram.

6.2.1 Etablering

Flere partier med lukkede miljøer

Oversikten i kapittel fire viser at velgerne har mulighet til å stemme på en lokal liste i en stor andel av Hedemark og Opplands kommuner. Det er derfor interessant om man kan se noen fellestrekk blant disse listene. Hedemark og Oppland er områder som tidlig ble partipolitisert (Hjellum 1967). Arbeiderpartiet har stått sterkt her og har hatt flertall alene i store deler av etterkrigstiden i flere av kommunene. Dette gir grunnlag for å anta at noen av de andre lokale listene i de to fylkene er etablert med bakgrunn i en situasjon med fellestrekk til omstendighetene på Hamar. Altså misnøye med følgende av Arbeiderpartiets dominans. For eksempel har nabokommunen Ringsaker hatt en lignende utvikling som på Hamar. Et utdrag fra en pressemelding om grunnlaget for etablering av den lokale listen «Ringsaklista» har flere klare likhetstrekk med momenter gjennomgått i kapittel 5.

Ringsaklista ble stiftet før jul som et resultat av misnøyen med sittende sammensetning i kommunestyret. De sittende har styrt i Ringsaker siden krigen og har ved en rekke saker satt til side lokaldemokratiet. (...)Ringsaklista vil bidra til å åpne for spennende debatter i kommunestyret. Vi vil at du som innbygger skal ha størst mulig innsyn i sakene og vite hvordan og hvor vedtak fattes. Flest mulig bør få anledning til å medvirke i arbeid med planer som vil angå dem (Ringsaklista 2007).

Også i Ringsaker har det vært et behov for å åpne lukkede partidører og få til medvirkning i saker etter at et styrende parti har stivnet i maktstrukturene på bekostning av lokaldemokratiske prinsipper. Vi ser av utdraget at Ringsaklista etterlyser det politiske verkstedet med levende debatter og medvirkning. I Ringsaker er det særlig misnøye med endringer i skolestrukturen og innføring av eiendomsskatt som har vært utløsende årsak, men vi ser at bakteppet er noe av det samme som på Hamar (Hamar Arbeiderblad 16.01.07). Det er heller ikke urimelig å anta at listen ble etablert fordi man så hva de hadde fått til i nabokommunen. By- og Bygdelista på Hamar sin suksess kan ha virket som en motivasjonsfaktor. Også i andre fylker finner vi eksempler på lister med lignende omstendigheter for etablering. I Flå kommune i Buskerud ble «Bygdelista» etablert i 1983 for å bryte et langvarig Arbeiderpartistyre i kommunen. Arbeiderpartiet har ikke klart å klatre helt til topps igjen etter listens inntog (NRK 2007d).

Disse eksemplene fremhever at en lokal liste kan etableres på grunnlag av at det er behov for medvirkning og mer lokaldemokratiske prinsipper som åpenhet.

Pragmatiske, men ikke nødvendigvis uten ideologi

Navnene på landets lokale lister som er analysert i kapittel 4 antyder at lokale lister oppstår på grunn av samarbeidsbehov. Tverrpolitisk, upolitisk og samarbeid er betegnelser som vitner om at ideologi er satt til side og er sekundært for å finne gode løsninger for lokalsamfunnet. Som en informant fra Larviklista påpeker blir det feil å si at lokale lister ikke har ideologi. Medlemmer av lokale lister er, som vi så i Hamar og Larvik, ofte folk med bakgrunn i ulike ideologiske ståsteder. Som informanten fra Larvikslista formulerer det: Det er *“ingen som har mer ideologi enn oss”* (Informant Larvikslista, Larvik). Til forskjell fra et politisk parti blir ikke ideologi noen rettesnor man følger slavisk, men en bagasje som alle som deltar i diskusjonen for å stake ut den politiske retningen og programmet har med seg. På spørsmålet hva som forener listen og gjør at de holder sammen når man ikke har et overordnet ideologisk reisverk svarte et flertall av informantene fra de lokale listene ønsket om å få til noe og det at man vil det beste for byen sin. Man *vil* noe.

Ser vi på noen andre lokale lister i landet gir det ikke et like entydig bilde. Solidaritetslista på Notodden skriver følgende i sitt partiprogram: *“Vi som utgjør Solidaritetslista utformer vår politikk fra et sosialistisk ståsted der solidaritetstanken danner grunnlag for våre standpunkter (Solidaritetslista 2011)”*. Listen består av sympatisører med SV, Rødt samt partiløse, og er i posisjon med Arbeiderpartiet i kommunestyret. Her er det naturlig å anta at listen, i motsetning til Larvikslista og By- og Bygdelista på Hamar, ikke kan samarbeide fritt etter hvor de får flertall. En solidaritetstankegang lar seg ikke like lett forene med partier på høyresiden som på venstresiden i norsk politikk, selv ikke på lokalt plan.

Samtidig er tendensen fra gjennomgangen av de lokale listenes navn i kapittel 4 slående: Det er betegnelser som tverrpolitisk og samarbeid som går igjen. Det er derfor ikke urimelig å sette behov for samarbeid og pragmatisme som et fellestrekk for etablering av en lokal liste. Diskusjonen har imidlertid vist at ideologi er mer styrende for noen lokale lister enn andre. Oppfattelsen av lokale lister som blottet for ideologi kan være misvisende etter som det ofte er med som bagasje i den tverrpolitiske blandingen.

Representasjonsfokus og medvirkning, en rød tråd

Som gjennomgangen av intervjuresultatene viste så har Larvikslista og By- og Bygdelista på Hamar velgeren i fokus for sin representasjon og føler en større forpliktelse til å koble på grasrota i de politiske prosessene. Informantene i Hamar og Larvik samt funnene fra Aars og Ringkjøb (2007) sin studie presentert i avsnitt 2.2.1 understreker et viktig poeng: Lokale lister står friere til å fange opp strømninger i folket, mens partiene føler seg noe mer forpliktet til sitt partiprogram. Ser vi lignende representasjonsfokus hos andre lokale lister? Flere lokale lister trekker frem deres flate struktur som noe legger til rette for nettopp det. Det at lokale lister bare er representert på ett nivå gjør dem bedre skikket, i følge dem selv, til å tale velgerens sak. By- og Bygdelista Holmestrand og Ringsaklista fokuserer på nettopp dette momentet i sine partiprogram og på sine nettsider.

Våre representanter vil tale din sak, som ekte lokalpolitikere skal gjøre. By- og Bygdelista trenger ikke spørre hva Stortingspolitikere mener. Vi lever nemlig ikke i en partiverden hvor lokalpolitikken brukes som springbrett til videre karriere. Vi står på vårt program og de løftene vi har gitt deg som velger. Det er derfor vi kaller oss ekte lokalpolitikere (By- og Bygdelista Holmestrand 2011).

Ringsaklista er opptatt av at det tas gode og fremtidsrettede avgjørelser, ikke preget av tradisjonelle partiskiller og politisk karriere. Det betyr at vi i kommende periode vil gå inn for økt samarbeid i regionen og at vi vil prioritere saker der både nærings- og kulturliv kan vokse (Ringsaklista 2007).

Som det fremgår av sitatene er det også her benyttet retorikk som spiller på det som anses som negative trekk ved de politiske partiene. Dette grepet gjør at de distanserer seg fra partipolitikk. Lignende tendenser så vi i utdraget fra By- og Bygdelista på Hamar sitt partiprogram. Samtidig er det en lite nyansert oppfatning at alle lokalpolitikere fra politiske partier går med en stortingsdrøm i magen. Et stort flertall av landets lokalpolitikere stiller seg nok til disposisjon av genuint lokalpolitiske årsaker og har ingen ambisjoner om å gjøre noen videre politisk karriere. Det er allikevel mulig å se for seg at oppfatningen om partipolitikere som lite lokalt orienterte karrierejegere i visse tilfeller vil kunne være nok for å så en spire til misnøye som kan eskalere til etablering av en lokal liste.

I Solidaritetslista på Notodden sitt partiprogram finner vi et illustrerende eksempel for hvilket representasjonsfokus som går igjen hos flere lokale lister.

Representantene som blir valgt inn for Solidaritetslista forplikter seg til å støtte og arbeide for vårt valgprogram. I saker som ikke strider mot programmet, har Solidaritetslistas folkevalgte full rett til å opptre som personlig valgte og fremme egne saker og forslag. Solidaritetslista har som mål at våre folkevalgte skal utvikle en selvstendighet som kan gjøre oss til aktive og nyttige representanter for innbyggerne (Solidaritetslista 2007).

Det å få flest mulig med på avgjørelsene og det å være opptatt av å representerte folkemeningen er et trekk som sammenfaller med flere av landets lokale lister. Det er ulike måter å løse dette på. Mange lokale lister trekker frem åpne prosesser og medvirkning som nødvendig i sine partiprogram. Et eksempel på dette finner vi i Gran kommune i partiprogrammet til Gran Bygdeliste.

Vi vil arrangere folkemøter om alle viktige saker som er oppe til behandling. Vi vil oppmuntre alle til å la sin stemme høre – både i folkemøter og gjennom pressen. (...)Vi tror at alle har viktige bidrag å gi i det offentlige ordskiftet. Derfor vil vi lytte til alle synspunkter og all kritikk (Gran Bygdeliste 2011).

Det å skape et rom hvor hva velgerne er opptatt av kan komme frem, for eksempel gjennom folkemøter, er trekk vi også har sett på Hamar og i Larvik. Medvirkning er i tråd med idealene fra det direkte demokratiet hvor de som berøres av beslutningene skal være med å ta dem.

By- og Bygdelista på Hamar har også to andre interessante trekk av mer direkte demokratisk karakter. For det første har de vært rausere ved at de har gitt bort verv de egentlig kunne beholdt selv. Med en oppslutning på 42 prosent betyr det mange plasser i formannskapet. En informant påpeker at de ikke ville få noen dynamikk i politikken ved å være så suverene. Flere partier i formannskapet gjør at man i større grad legger opp til diskusjon og dialog. Ved å kjøre et sololøp ville man lett kunne gå i samme felle som Arbeiderpartiet hadde gjort tidligere. For det andre så kumulerer ikke By- og Bygdelista på Hamar noen på listen sin til kommunevalg.

BBL pleier å ikke kumulere noen på lista. Dermed er det i realiteten byens velgere som bestemmer hvilke personer som får plass i kommunestyret. I andre partier er listetoppene forhåndskumulert og sikret plass i kommunestyret, bare folk stemmer på partiet deres. Det synes vi er udemokratisk. BBL ønsker at byens velgere skal ha reell innflytelse og medvirke til hvem som skal sitte i kommunestyret i neste periode (By- og Bygdelista 2011b).

Dette gir velgerne mer direkte innflytelse over hvilke personer som blir valgt inn. På hjemmesidene til flere av landets lokale lister kan man se tegn til lignende tendenser. Et eksempel er Tverrpolitisk liste i Sør-Aurdal kommune hvor det i praksis er så mange ordfører kandidater som navn på listen (Oppland Arbeiderblad 04.09.07).

Kort oppsummert viser gjennomgangen av eksempler fra ulike lokale lister at flere av trekkene fra Larvik og Hamar kan overføres til andre kommuner. Samtidig viste gjennomgangen at utløsende saksforhold kan variere i karakter og at ideologi har ulik plass i ulike lister og påvirker derfor i ulik grad hvor fleksible lokale lister står i valg av samarbeidspartnere.

6.2.2 Varigheten til landets lister

Varighet er et sentralt aspekt i det representative demokratiet. For det første for å kunne ansvarliggjøre makthaverne ved valg, og for det andre for å kunne tilføre politikken et langsiktig element. Kartleggingen viste at det er variasjon i varigheten til landets lokale lister. Om lag halvparten av listene hadde eksistert i mer enn ett valg, noe som har muliggjort å ansvarliggjøre den lokale listen gjennom stemmeseddelen. Kapittel 5 viste at By- og Bygdelista på Hamar og Larvikslista skilte seg ut på noen konkrete punkter som kan forklare deres ulike varighet. I tråd med det induktive siktemålet til diskusjonen av varighet vil jeg her se om jeg kan finne igjen noen av hovedfunnene fra dybdestudien i andre kommuner med lokale lister. Her vil jeg diskutere hvor mye av varighetsaspektet som må tillegges den lokale konteksten og hvilke elementer som kan ha gyldighet utover kommunens grenser.

Å skille seg ut i partifloraen

Kjennetegnene på et politisk parti som Ware (1996:4) trekker frem innledningsvis er særlig interessant i en diskusjon rundt ulik varighet. Fra intervjuene påpekes det at Larvikslista ikke maktet å fremstå som et klart alternativ til de etablerte politiske partiene. En lokal liste oppfyller Wares kriterium om at et politisk parti kjennetegnes av at man er formelt organisert for å påvirke offentlig politikk, typisk gjennom deltakelse i offentlige valg. Her er det altså et sammenfallende trekk mellom et politisk parti og en lokal liste. Det blir derfor viktig å fremheve de andre forskjellene mellom dem selv og et politisk parti for å fremstå som et klart alternativ. For eksempel kriteriet om ulike nivåer, hvor lokale lister kun er representert på et nivå. Vi ser at flere av landets lokale lister fremhever nettopp dette i sine partiprogram.

Noen av medlemmene fra Lavikslista går nå inn i de politiske partiene. En av informantene jeg intervjuet skal stå på liste for Venstre ved årets kommunevalg. Det at medlemmer av en lokal liste melder overgang til et politisk parti viser at den lokale listen ikke lenger er nødvendig for at representanten skal få målbåret sitt budskap. Hvis man melder overgang til et politisk parti kan man spørre seg hvor ulikt utgangspunkt den lokale listen og det aktuelle partiet egentlig har hatt. Når sakene som utløste listen er borte, er det kanskje ikke like mange motsetninger mot å gå inn i et parti.

Et tegn på at lignende tendenser finnes i andre nedlagte lokale lister. I Leirfjord kommune legges «Bygdelista» ned ettersom den har utspilt sin rolle. Listen ble etablert i sin tid på grunn

av en splittelse i Arbeiderpartiet. Nå eksisterer det ikke lenger en slik splittelse og flere av medlemmene er nå nominert for Arbeiderpartiet (Helgeland Arbeiderblad 2011). Et annet eksempel finner vi i Vindafjord hvor «Tverrpolitisk liste Skjold/Vats» ble startet i 1987 for å få folk fra ytre del av kommunen inn i kommunestyret grunnet stor misnøye. Når listen ble lagt ned før valget i 2007 sa samtlige tre representanter for listen i kommunestyret ja til å stå på liste for Høyre (Haugesunds avis 2006).

Kapittel 5 viste at evnen til å fornye seg når flere av de utløsende sakene til listens etablering er oppnådd er en viktig grunn til at Larvikslista ikke stiller liste til årets valg. Et annet av Wares kriterier går ut på at et politisk parti søker å representere noe mer enn en enkelt sak eller en smal interesse. Det kan virke som om det er her Larvikslista har feilet i stor grad, noe som er interessant med tanke på at det samtidig fremheves at de er for like partiene. Det kan synes som to krav som det ikke er like enkelt å forene.

Avgjørende organisasjonsbygging

I både Hamar og Larvik vektlegges viktigheten av å bygge en sterk organisasjon samtidig som man driver det daglige politiske arbeidet. En organisasjon gjør det mulig å utvikle ny politikk og rekruttere nye medlemmer, som er nødvendig for å overleve i politikken. Man kan argumentere for at rekrutteringsproblemene Larvikslista opplevde, særlig i deres andre periode, kan føres tilbake til en svak organisasjon. I Vestby kommune har «Vestby Uavhengige» måttet legge ned på grunn av at de sliter med å rekruttere folk til å stå på lista. I et intervju med Østlandets blad (2006) fremhever lederen av lista at dette skjer til tross for at de har et fullverdig program. Det er altså ikke snakk om noen ensaksliste som forsvinner med saken. Forklaringen på nedleggelsen må være noe annet.

Institusjonelle faktorer påvirker også organisasjonen og dermed listens varighet. De institusjonelle rammene rammer alle lokale lister likt. Ulike svar på hvordan den utfordringen blir løst kan gi ulike utfall. Mindre pengestøtte gjør de lokale listene mer avhengige av enkeltpersoners dugnadsinnsats og ressurser. Penger gir frihet til å kunne produsere materiell, kurse medlemmer og drive organisasjonen. Reduksjon av inntekter vil antakelig ha en hemmende effekt på organisasjonen. I Larvik påpeker en av informantene at de mistet pengestøtte mellom 2003 og 2007, noe som påvirket hvordan de kunne drive organisasjonen.

Det med støtte økonomisk har rammet oss noe synes jeg. Vi hadde mye mer økonomiske muskler første perioden hvor vi hadde fullt tilskudd. For oss var 50 000 kroner borte og det er mye penger på et lokalpartis årsbudsjett. Det hadde vel en hensikt å gjøre det vanskeligere for nye partier (Informant Larvikslista, Larvik).

Det er ikke umulig å tenke seg at slike kutt har rammet flere lokale listers varighet også. Det er interessant sett i sammenheng med nedgangen i lokale lister i Nord-Norge og på Vestlandet. Her er små kommuner med få innbyggere vanlig, og færre folk gir færre ressurser når slike lister er avhengig av dugnadsinnsats. Det kan tenkes at det er en sammenheng mellom nedgangen og tilgang på ressurser. Det er dessverre vanskelig å finne data for å dokumentere dette. Intervjuer med representanter for nedlagte lokale lister kan gi et svar på om det er noen kausalsammenheng.

Samling i front

Suksessen til By- og Bygdelista på Hamar viser viktigheten av profilerte frontfigurer. I en medialisert offentlighet kan den som mestrer mediernes form og språk vinne både politisk oppmerksomhet og oppslutning. Positiv oppmerksomhet i form av spalteplass kan også være nyttig i rekrutterings øyemed. Dette har Busterud, som oppgaven har påpekt, vist seg å være dreven på. En liste i medgang er en liste som med stor sannsynlighet fortsetter å eksistere.

«Bygdelista» i Bykle har hatt lignende problemer som Larvikslista. «Bygdelista» i Bykle ble startet av folk som ikke ville stille for de tradisjonelle partiene. De finner ingen frontfigur til å trekke lasset, og gir seg etter 28 år i politikken. Dette til tross for at representanter for listen fortsatt ser behov for dem i det politiske miljøet ettersom de ser bygda som bygd og ikke bare som storpolitikk (NRK 2011).

Kort oppsummert ser vi at trekk fra Larvikslistas skjebne eksisterer i andre kommuner hvor lokale lister legges ned. Klarer den lokale listen å fornye politikken, bygge en sterk organisasjon og ha en tydelig frontfigur er overlevelsessjansene i lokalpolitikken større.

6.3 Etablering i forhold til de teoretiske perspektivene

6.3.1 Lokale forhold som utslagsgivende faktor

I både Larvik og Hamar var enkeltsaker en utløsende faktor for etablering av en lokal liste etter lengre tids misnøye med det etablerte politiske miljøet. Dette er helt i tråd med de funnene Strand (2000) gjør om motivasjonen bak deltakelse i lokale lister. Slike enkeltsaker er lokalt betinget, og noe overordnet fellestrekk ved de utløsende sakene er vanskelig å fastslå. Imidlertid er det rimelig å anta at saken(e) vil ha egenskap av at den/de a) virker mobiliserende og b) ikke har utløp i de etablerte politiske partiene eller forvaltes mangelfullt av dem. Momentene må foreligge for at det skal være kraft nok og grunnlag for organisering. En sak som de politiske partiene allerede målbærer på en god måte eller en sak få er særlig opptatt av er neppe et godt utgangspunkt for å rekruttere medlemmer eller velgere.

Lokale strømninger fanges ikke opp

Endringene ved partiene som beskrives i kapittel 2 kan forklare hvorfor lokale strømninger ikke alltid fanges opp. Dette kan for eksempel henge sammen med at partiene ikke lengre er massepartier i den forstand at medlemstallene blomstrer og partiene fungerer som et politisk verksted i landets kommuner. Ettersom partiene hovedsakelig er finansiert av offentlige midler har de ikke samme avhengighet av en stor medlemsmasse for å kunne utøve sitt virke. Informantene har påpekt at partiene trenger nye impulser for å fange opp enkeltsaker, noe som samsvarer dårlig med reduksjon i rekruttering og medlemsflukt fra partiene. Hvis Arbeiderpartiet hadde hatt et jevnt tilslag av nye medlemmer og folk hadde strømmet til for å delta i nominasjonsprosessen hadde man i Hamar og Ringsaker kanskje hatt en annen politisk situasjon uten innslag av lokale lister.

En annen forklaring på den manglende evnen til å ha føling med grasrota kan ligge latent i de politiske partienes natur. Som oppgaven har vært inne på, fokuserer lokale politiske partier i ulik grad på nasjonale skillelinjer. Et slikt fokus er helt fraværende hos lokale lister på grunn av deres organisatoriske ambisjonsnivå, som Pedahzur og Brichta (2000) påpeker. For representanter i politiske partier kan lokalpolitiske verv være første trinnet på en karrierestige mot et høyere politisk nivå. Ettersom ikke lokale lister kan tilby en slik karrierevei kan de

derfor sees på som mer lokale. Flere av listene oppgaven har presentert i avsnitt 6.2.1 påpeker viktigheten av nettopp dette i sine programmer og som en fordel ved deres tilstedeværelse.

Nettopp den flate strukturen til lokale lister gir de en fordel i en medialisert offentlighet hvor store deler av befolkningen ser på lokale og nasjonale parti som en og samme sak. Dette fører til at de lokale partiene kan rammes av misnøye med de nasjonale partiene. Denne nivåforskjellen kan tenkes å gi vind i seilene til lokale lister ettersom de ikke blir assosiert med politikk som føres på nasjonalt plan og eventuell misnøye mot dette. Lokale lister kan bare holdes ansvarlig for den politikken som blir utført på kommunalt nivå. Flere av informantene fra de politiske partiene i både Hamar og Larvik påpekte dette som en utfordring og noe lokale lister slapp å forholde seg til.

Etablering av grendelister kan også tolkes som en reaksjon på manglende føling med folket og misnøye som ikke fanges opp av partiene. Det partiene da ikke fanger opp er mer sub-territorielt betingete saker. Ulike deler av kommunen har så ulike interesser at egne lister dannes for å målbære dem. Lokalitet blir i en grendeliste et mye mer sentralt ledd i kausalkjeden for å forklare etablering av listen enn hos bredere lister som i Hamar og Larvik. I tråd med perspektivene nevnt i kapittel 2 er denne typen lister på vei tilbake. Det kan se ut som en litt motstridende tendens i forhold til foregående diskusjon. Betyr grendelistenes tilbakegang at de politiske partiene fanger opp tendensene på lokalt nivå bedre slik at en grendeliste blir overflødig og forsvinner? Et slikt argument er ikke nødvendigvis gyldig i alle kommuner. En kikk på kommunene med grendeliste viser at flere av disse kommunene også har innslag av andre lokale lister. En ekstrem, men like fullt interessant, illustrasjon på dette er landets minst befolkede kommune Utsira som ligger i Rogaland. Her er det kun lokale lister som stiller til valg, og partiene har ikke noe fotfeste i kommunevalg (Statistisk Sentralbyrå 2010c).

Individualisering og ulik ideologisk bagasje

Ulike samfunnsendringer som kapittel 2 beskriver skaper et rom lokale lister kan vokse frem i hvis de lokale forholdene åpner for det. Vane og tilhørighet er blitt mindre viktig, noe som gjør velgerne selvforsynte og de står mer fritt til å handle blant de politiske alternativene alt ettersom hvem som tilbyr de mest fristene varene. En forventning i forkant av studien var at lokale lister vil legge mer vekt på enkeltsaker og mindre på ideologi. Dette vil gjøre at de

fremstår som mer pragmatiske og løsningsorienterte. I tråd med den økte individualiseringen i samfunnet er det mye enklere å engasjere folk knyttet til en konkret sak i lokalmiljøet enn det er å få folk til å engasjere seg på et bredt politisk nivå. Studier viser at mange er villige til å påta seg offentlig verv eller stå på en valgliste, men en stor andel av disse er uvillige til å bli medlem av et politisk parti (Ringkjøb 1996:82). Folk vegrer seg altså for å komme ut av det politiske skapet.

Det er mye lettere å engasjere folk knyttet til en sak i lokalmiljøet eller på en annen måte enn det er å få folk til å engasjere seg på et bredt politisk nivå. Folk vegrer seg for å komme ut av det politiske skapet. (..) [Larvikslista] appellerer nok i veldig stor grad til de som, og de blir det stadig flere av, de som ikke har den politiske forankringen. Nå er vi som mennesker mye mer ad hoc orientert. Vi er opptatt av barnehage så lenge vi har unger som trenger barnehageplass, og så forflytter det seg til skole og ungdomsspørsmål og ender opp med eldreomsorg og sykehjemsplasser etter hvert som vi får foreldre som trenger det. Det gjør jo at de appellerer til store velgergrupper. (Informant politisk parti, Larvik).

Ad hoc preget som informantene påpeker gir lokale lister en bred appell. De står mye friere til å følge opp innspill etter velgernes temperatur og saker som dukker opp i mediebildet. Dette blir fremhevet som et fortrinn i valgprogrammene til flere lokale lister. Helhetlig ideologi blir sett på som et hinder og en tvangstrøye. Kapittel 5 viste at ideologi ikke står sentralt hos verken Larvikslista og By- og Bygdelista på Hamar. Begge lister har medlemmer i alle politiske farger i sine rekker. De to listenes programmer trekker frem ideologi som et forstyrrende element når man skal finne gode løsninger for kommunen, og informantene fra de lokale listene i Larvik og Hamar ser på lokalpolitikk som noe annet enn partipolitikk. Representanter som etablerer lokale lister unngår pakkedløsninger i tråd med individualiseringen og skreddersyr en egen liste etter egne behov, men også lokalsamfunnets.

Jeg tror vel alle i ettertid ser at vi har vært med å dels berike det politiske landskapet, dels gjort folk aktive som ikke har vært det. Altså folk som ønsker å bidra lokalt men som ikke ønsker å svelge hele pakka med NATO og EU. Og så tror jeg dem erkjenner, i hvert fall på bakrommet, at vi har vært ganske flinke til å plukke folk som har stått for noe og fått til noe (Informant By- og Bygdelista, Hamar)

Vi ser her at informantene peker på at de rekrutterer folk som ønsker å gjøre en innsats for lokalsamfunnet som ikke har hatt noen vei inn i politikken tidligere grunnet de politiske partienes ideologi. Lokale lister er i så måte med på å berike lokaldemokratiet, så vel som det politiske landskapet.

Åpning av stengte dører og fokus på velgeren

Studien til nå har vist at velgeren bevisst er i fokus for mange av representantene fra lokale lister. Politiske partier vektlegger meningene til egne velgere og tilhengere mye sterkere enn

meningene til velgerne generelt (Aars og Ringkjøb 2007:19). Her kan man trekke paralleller til kapittel 2 hvor det fremheves at politiske partiers svakheter kan være en lokal listes styrke. Tegn på et slikt representasjonsfokus ser vi i flere av kommunene hvor det eksisterer lokale lister med innslag av folkemøter, åpne prosesser og involvering av berørte parter. Åpne gruppemøter og lister som ikke er forhåndskumulert er andre tegn vi har sett i studien.

Det er interessant å koble representasjonsfokus opp mot poenget fra kapittel 2 om at lokale lister i de senere årene i større grad har oppstått i kommuner med mer enn 10 000 innbyggere. Dette kan være med å understreke at lister etableres når det er mangelfull medvirkning i politikken. Det kan tenkes at veien til makt føles kortere i en kommune med færre innbyggere og befolkningen enklere vil kunne involveres i de politiske prosessene. I mer folkerike kommuner er det flere å involvere noe som kan gjøre at dette ikke kommer like automatisk og det må arbeides aktivt med å åpne politikken.

Samarbeid og skillelinjer

Partiene lever i spenningsfeltet mellom det lokale og det nasjonale (Bäck mfl. 2005:360). Dette gjør at de lokale partiene må pleie hensynet til partiorganisasjonen og til lokalsamfunnet samtidig. Lokale saker går ofte på tvers av nasjonale skillelinjer og gir behov for en mer pragmatisk tilnærming.

Nasjonalpolitikk bygger i mye større grad på partienes ideologiske ståsted. Ideologien ligger i bunn i forhold til de løsningene og de måtene de ønsker å løse felles utfordringer på. I lokalpolitikken har jeg nok opplevd at de går mye mer på personer, altså hva den enkelte har mellom ørene mye mer enn den politiske fargen. (...) De [Larviklista] fikk være med å rette fokus for alle de andre partiene til det dette dreier seg om. Og til en viss grad også utviske en del av partiskillelinjene og få folk til å jobbe sammen i større grad litt uavhengig av partiskillelinjer (Informant politisk parti, Larvik).

Styringskonstillasjonen i Larvik hvor blant annet Høyre og Sosialistisk Venstreparti styrte sammen og i Hamar hvor By- og Bygdelista kom til makten i 1999 med støtte fra Høyre og Sosialistisk Venstreparti, er et tegn på at høyre og venstresiden i politikken ikke alltid er like relevant på lokalt nivå. I Hamar var ønsket om å sette en sluttstrek for Arbeiderpartiets maktrekke en sak som gikk på tvers av de tradisjonelle skillelinjene. Som nevnt i kapittel 2 sees partiene på som viktige i hjertesaker og det er ikke alltid like lett å se forskjell i saker frikoblet disse. På spørsmålet om en lokal skole skal legges ned eller ikke er det gjerne om man bor i skolekretsen eller ikke som avgjør standpunktet i saken fremfor om man tilhører høyresiden eller venstresiden i politikken. Dette er et tegn på at det Skare (1999) påpeker om

at lokale skillelinjer skjærer inn i partiene fremfor å gå i mellom dem kan ha noe for seg. I slike saker blir ikke partiene et verktøy for å forklare og forenkle. Skillelinjene kan oppleves som fremmede.

Lokale lister er pragmatiske, lite ideologiske og kan samarbeide og gå i koalisjoner med de fleste partiene i kommunene. De kan ofte samarbeide begge veier så lenge det ikke går på akkord med egen overbevisning. Et uttrykk for dette så vi i kartleggingen som viste at antall ordførere fra lokale lister som er langt høyere enn hva man skulle forvente ut fra oppslutningen blant velgerne. Det at tendensen er stabil til tross for færre lokale lister kan tolkes som at lokale lister er attraktive samarbeidspartnere. Antall varaordførere fra lokale lister vitner også om dette. Hvis man sammenligner med Fremskrittspartiet, et parti med mangedobbel oppslutning i forhold til lokale lister, så er de i mye større grad isolert når det kommer til koalisjons- og alliansebygging som kan gi dem ordførerposten (Bäck mfl. 2005:362). Kapittel 5 viser at behov for samarbeid og pragmatiske løsninger trigget etableringen av lokale lister i både Hamar og Larvik. Larvikslista og By- og Bygdelista på Hamar fremhever samarbeidsevne som sin store styrke. Begge listene har vist at de har koalisjonspotensiale ettersom de har deltatt i koalisjoner om flertallet i kommunestyret. Som informantene fra Larvik og Hamar fremhever så samarbeider de der det er mulig å få flertall. Dette gjør at de ikke er isolerte og ofte har mulighet til å utøve stor innflytelse i lokal politikken. Samtidig har diskusjonen vist lokale lister med mer uttalt ideologiske preferanser som ikke står like fritt i valg av samarbeidspartnere

6.4 Noen konkluderende bemerkninger

Helt overordnet kan man si at etableringen av en lokal liste munner ut i et ønske om å bli hørt i det politiske systemet. Om det så er en enkeltsak, et ønske om territoriell særbehandling eller lukkede politiske maktstrukturer, så har alle årsakene til etablering dette aspektet til felles. Når det som motiverer listens dannelse ikke har noe gehør eller ikke formidles på en god måte i de tradisjonelle politiske partiene kan det resultere i etableringen av en lokal liste som en form for motstand eller motsvar. Den lokale listen blir en korrigeringsmekanisme. Diskusjonen av listenes etablering viser at flere av trekkene fra Hamar og Larvik finnes i andre lokale lister. Sakene som utløser samarbeidet kan ofte være av ulik karakter, men munner ut i et ønske om å bli hørt i et system som ikke evner å målbære en sak av interesse.

Det finnes flere eksempler på at lokale lister har blitt etablert etter at politikken har blitt utøvet bak lukkede dører. Diskusjonen har også vist at medvirkning og samarbeid står sentralt hos flere av landets lister. Vi ser at lokale lister i større grad enn politiske partier setter velgeren i fokus for sin representasjon.

Diskusjonen om varighet har styrket hovedfunnene fra Larvik og Hamar ved å vise at det eksisterer lignende tendenser hos nedlagte lister i andre kommuner. Her trengs det imidlertid videre forskning gjennom for eksempel en surveyundersøkelse eller intervjuer av representanter for nedlagte lokale lister. Det vil da være mulig å teste ulike fortsettelser som er presentert her.

Oppgaven har vist at lokale lister til syvende og sist er et spørsmål om samspill og kombinasjoner av ulike faktorer. Lokale forhold spiller i stor grad inn på om en lokal liste etableres og om den blir en varig bestanddel i en kommune. Tor Bjørklund (1999) påpeker at det er fornuftig å omtale lokalvalg i flertallsform fremfor å snakke om «lokalvalget», ettersom det i realiteten er 430 ulike valg med sin egen dynamikk. Det er derfor helt naturlig at den lokale konteksten vil spille inn på etableringen av en lokal liste. Betingelser for etablering kan ligge latent i alle kommuner, men noe må tenne gnisten. Fyrstikken kan komme i form av en lokal sak ettersom etableringen av en lokal liste ikke kan frikobles beslutninger tatt i lokale sakssammenhenger, slik som Bäck mfl. (2005) påpeker i kapittel 2. Dette forklarer hvorfor lokale lister ikke oppstår i alle kommuner.

I Makt og demokratiutredningen fra 2003 blir det lokale demokratiet gjenstand for dystre spådommer og det felles en hard dom over lokaldemokratiets tilstand. Utredningen konkluderer med at forklaringen ligger i at de *"sitter med ansvar uten makt"* (Bjørklund 2005: 198). Lav valgdeltagelse ved lokalvalg og politiske partier som sliter med rekrutteringen er negative trekk ved lokaldemokratiets tilstand (Bjørklund 2005:15). Valgdeltakelse og rekruttering til de politiske partiene er ikke noe perfekt mål for å diagnostisere lokaledemokratiet. Velgerne kan delta gjennom andre former for aktivitet med mer ad hoc preg, som for eksempel en lokal liste. I denne sammenhengen er funnene fra denne oppgaven særlig interessante. Lokale lister fremstår som vitale med mobiliserende effekt på lokalpolitikken. Vi ser at politikken blir åpnet opp og at folk som tidligere ikke har vært politisk aktive kommer med i politikken. Vi ser også at listene har et

representasjonsfokus som sammenfaller mer med hva velgerne setter i sentrum. Lokale lister bidrar i så måte til å fange opp det som opptar grasrota.

Perspektivene innledningsvis i denne oppgaven peker på partienes uunngåelighet og deres viktighet for å sikre demokratiets overlevelse. Lokale lister er som vist et unntak fra dette. Er en lokal liste en mer optimal form for representasjon lokalt enn et politisk parti? Flere mener at et partiløst samfunn ville vært problematisk. Problemer dukker opp når det gjelder aggregering, kanalisering og rekruttering. Ikke alle kommuner er like tynt befolket som Utsira, flere hensyn må veies. Ulik varighet på lokale lister og de få organisatoriske forskjellene mellom dem og politiske partier gjør at det verken er hensiktsmessig eller realistisk å se for seg en partiflora kun bestående av lokale lister i landets kommuner. Lokale lister er imidlertid berikende for lokaldemokratiet som et korrigerende supplement. Fokuset blir rettet mot det representative demokratiets funksjon når partiene har drevet vekk fra hva og hvem de egentlig skal representere, folkemeningen.

Litteraturliste

Aberbach, Joel D. og Bert A. Rockman (2002). "Conducting and Coding Elite Interviews" i *PS: Political Science and Politics* 35 (4): 673-676.

Aftenposten (2007). *Lokale lister vil ha mer statsstøtte*.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article1958741.ece> [Lesedato: 16.04.11].

Andresen, Svein S. (2006). "Aktiv informantintervjuing" i *Norsk Statsvitenskapelig tidsskrift* 22: 278-298.

Arstein, Torbjørn (1996). *Gøy på landet? Bygdelister i norsk lokalpolitikk 1945-1995*.

Hovedoppgave, Bergen. Institutt for sammenlignende politikk.

Bäck, Henry, Audun Offerdal og Jacob Aars (2005). "Partikommunens oppgang och fall" i Demker, Marie og Lars Svåsand (red): *Partiernas århundrade. Fempartimodellens oppgang och fall i Norge och Sverige*. Stockholm: Santérus förlag.

Bergh, Johannes og Tor Bjørklund (2009). "Lokalvalg og riksvvalg: Forskjeller og likheter", i Saglie, Jo (red): *Det nære demokratiet: Lokalvalg og lokal deltakelse*. Oslo: Abstrakt forlag.

Berry, Jeffrey M. (2002). "Validity and Reliability Issues in Elite Interviewing" i *PS: Political Science and Politics* 35 (4): 679-682.

Bjørklund, Tor (1999). *Et lokalvalg i perspektiv: valget i 1995 i lys av sosiale og politiske endringer*. Oslo: Tano Aschehoug.

Bjørklund, Tor (2005). "Maktutredningens diagnose av lokaldemokratiet", i Saglie, Jo og Tor Bjørklund (red). *Lokalvalg og lokalt folkestyre*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Bryman, Allan (2004): *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.

By- og Bygdelista (2011a). *Index*. <http://www.byogbygdelista.no/index.html/>. [Lesedato:03.05.11].

By- og Bygdelista (2011b). *Hvem*. <http://www.byogbygdelista.no/hvem.html> [Lesedato:03.05.11].

By- og Bygdelista Holmestrand (2011). *Om oss*. <http://www.bb-lista.org/pages/omoss.html>
[Lesedato: 03.05.11].

Checkel, Jeffrey T. (2008). "It's the Process Stupid! Tracing Causal Mechanisms in European and International Politics", i Audie Klotz (red.): *Qualitative Methods in International Relations: A Pluralist Guide*. New York: Palgrave Macmillan.

Dalton, Russel J. og Martin P. Wattenberg (2000a). *Parties Without Partisans: Political Change In Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Dalton, Russel J. og Martin P. Wattenberg (2000b). "Unthinkable Democracy. Political Change in Advanced Industrial Democracies", i Dalton, Russel J. og Martin P. Wattenberg (red): *Parties Without Partisans: Political Change In Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Florida, Richard (2002). "The rise of the creative class. Why cities without gays and rockbands are loosing in the economic development race". *Washington monthly*, Mai.

George, Alexander L. og Andrew Bennett (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT press.

Gerring, John (2007), *Case study research. Principles and practices*. New York: Cambridge University Press.

Gran Bygdeliste (2011). *Valgprogram for Gran Bygdeliste for perioden 2011-2015*. <http://www.granbygdeliste.no/wp-content/uploads/2011/03/Valgprogram-2011.pdf>.
[Lesedato:08.05.11].

Hamar Arbeiderblad (1990). "Nesten ingen ja-stemmer". 23.april.

Hamar Arbeiderblad (2007). "By- og bygdeliste under etablering". 16. januar.

Hamar Arbeiderblad (2009). "Et politisk fenomen". 20. april.

Haugesundsavis (2006). *Heile lista til Høgre*. <http://www.h-avis.no/nyheter/heile-lista-til-hogre-1.1710537>. [Lesedato: 27.04.11].

Heidar, Knut og Jo Saglie (2002). *Hva skjer med partiene?* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Helgeland Arbeiderblad (2011). *Legger ned bygdelista*. <http://www.helgeland-arbeiderblad.no/nyheter/article5511209.ece> [Lesedato:27.04.11].

Hjellum, Torstein (1967). *Partiene i lokalpolitikken . En analyse av politiseringen av lokalstyret i Norge : endringsrater, forklaringsfaktorer og virkninger*. Oslo: Gyldendal.

Holtmann, Everhard (2008). ”Local lists in Europe” i Reiser, Marion og Everhard Holtmann (red): *Farewell to the party model? Independent local lists in east and west European countries*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Ingelhart, Roland (1977). *The Silent Revolution. Changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press

Katz, Richard S. og Peter Mair (1995). “Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party”. *Party Politics* 1 (1):5-28.

Larvikslista (2007). *Politisk program Larvikslista*. <http://www.larvikslista.no/program.htm> . [Lesedato: 04.03.2011].

Leech, Beth L. (2002). “Asking Questions: Techniques for Semistructured Interviews” i *PS: Political Science and Politics* 35 (4): 665-668.

Lijphart, Arend (1971). “Comparative Politics and the Comparative Method”. *American Political Science Review*. 65: 682-693.

Mair, Peter og Ingrid Van Biezen (2001). ”Party membership in twenty european democracies, 1980-2000”. *Party Politics* 7(1):5-21.

Mair, Peter (2006). ”Party-scepticism, Party Failings, and the Challenge to European Democracy”. Uhlenbeck Lecture 24, Netherland’s Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences. June 9 2006.

Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2007). *Demokrati og ansvar. Politisk representasjon i et flerpartisystem*. Oslo: Damm.

NOU 1989:16. *Kommuneinndeling i byområdene Sarpsborg, Fredrikstad, Arendal, Hamar og Hammerfest*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

NOU 2004:23. *Penger teller, men stemmer avgjør. Om partifinansiering, åpenhet og partipolitisk fjernsynsreklame*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Norges offisielle statistikk (1996). *Kommunestyrevalget 1995*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

NRK (2007a). *Tverrpolitisk i Hægebostad*.

http://fil.nrk.no/nyheter/distrikt/sorlandet/valg_2007_sorlandet/1.3443289.

[Lesedato:02.05.11].

NRK (2007b). *Hamar*.

http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hedmark_og_oppland/valg_2007_hedmark_og_oppland/1.2613786. [Lesedato: 02.05.11].

NRK (2007c). *Audnedal*.

http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/sorlandet/valg_2007_sorlandet/1.2585519.

[Lesedato:02.05.11].

NRK (2007d). *Flå*.

http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/ostafjells/valg_2007_ostafjells/1.2602334.

[Lesedato:02.05.11].

NRK (2011). – *Trist at bygdelista tar slutt*.

<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/sorlandet/1.7511680>. [Lesedato: 27.04.11].

Oppland Arbeiderblad (2007). “Tverrpolitisk kommuneliste i Sør-Aurdal”. 4. September.

Pedahzur, Ami og Avraham Brichta (2000). “The attractiveness of the seemingly unattractive: An Israeli case”. *Local Government Studies*. 26 (3): 55-70.

Pettersen, Per Arnt og Lawrence Rose (1997). “Den norske kommunen: Hva har politikerne ønsket, og hva ønsker folket?”, i Baldersheim, Harald, Jan Fridthjof Bernt, Terje Kleven og Jørn Rattsø (red): *Kommunalt selvstyre i velferdsstaten*. Oslo: Tano Aachehoug.

Ringkjøb, Hans-Erik (1996). *Rekruttering til lokalpolitikken. Ei undersøkning av partia sitt rekrutterings- og nominasjonsarbeid i fire norske kommunar*. Hovedoppgave, Bergen.

Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap.

Ringsaklista (2007). *Grunnlaget for Ringsaklista - By og Bygdelista for Ringsaker kommunevalget september 2007*.

http://ringsaklista.no/Nyheter/Innlegg/2007/1/15_Pressemelding.html. [Lesedato: 08.05.11].

Rokkan, Stein (1966). "Electoral Mobilization, Party Competition and National Integration" i LaPalombara, Joseph og Myron Weiner (red): *Political Parties and Political Development*. Princeton: Princeton University Press.

Saglie, Jo (2002). *Standpunkter og strategi. EU-saken i norsk partipolitikk 1989-1994*. Oslo: Unipax.

Sandmoe, Tore (2003). "Larvikslista- En døgnflue", *Østlands-posten* 6.juni.

Sartori, Giovanni (1990). "A Typology of Party Systems", i Mair, Peter (red): *The West European Party Systems*. Oxford: Oxford University Press.

Skare, Audun (1999). "Jo mer lokalpolitikk, dess mindre partipolitikk- Om partienes rolle i lokalpolitikken", i Aars, Jacob og Audun Offerdal (red): *Lokaldemokratiet. Status og utfordringer*. Oslo: Kommuneforlaget.

Solidaritetslista (2011). *Programerklæring 2007-2011*. <http://solidaritetslista.org/>. [Lesedato:02.05.11].

Statistisk Sentralbyrå (1999). *Tabell 18. Kommunestyrevalget 1999. Spesifikasjon av Felleslister, Lokale lister og Andre lister*. <http://www.ssb.no/kommvalg/arkiv/tab-2000-02-24-18.html>. [Lesedato: 14.01.11].

Statistisk Sentralbyrå (2000). *Tabell 17. Ordførere/varaordførere 1999. Spesifikasjon av Felleslister (FL), lokale lister (LL) og andre lister (AL)*. <http://www.ssb.no/kommvalgform/arkiv/tab-2000-05-12-17.html>. [Lesedato:14.01.11].

Statistisk Sentralbyrå (2004). *Tabell 19. Ordførere/varaordførere 2003. Spesifikasjon av Felleslister (FL), lokale lister (LL) og andre lister (AL)*. <http://www.ssb.no/kommvalgform/arkiv/tab-2004-06-11-19.html>. [Lesedato:14.01.11].

Statistisk Sentralbyrå (2008). *Tabell 16. Ordførere/varaordførere 2007. Spesifikasjon av Felleslister (FL), lokale lister (LL) og andre lister (AL)*.

<http://www.ssb.no/emner/00/01/20/kommvalgform/tab-2008-01-29-16.html>.

[Lesedato:14.01.11].

Statistisk Sentralbyrå (2011a). *Tabell 18: Kommunestyrevalget 2003. Spesifikasjon av Felleslister, Lokale lister og Andre lister [Rettet 8. februar 2011]*.

<http://www.ssb.no/kommvalg/arkiv/tab-2004-04-05-18.html>. [Lesedato:12.02.11].

Statistisk Sentralbyrå (2011b). *Tabell 18 Kommunestyrevalget 2007. Spesifikasjon av Felleslister, Lokale lister og Andre lister [Rettet 8. februar 2011]*.

<http://www.ssb.no/emner/00/01/20/kommvalg/tab-2008-01-04-18.html>. [Lesedato:12.02.11].

Statistisk Sentralbyrå (2011c). *Kommunefakta*. <http://www.ssb.no/kommuner/>.

[Lesedato:04.04.2011].

Statistisk Sentralbyrå (2011d). *Tabell 01180: Kommunestyrevalget. Godkjente stemmer, etter parti/valgliste*.

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?Productid=00.01&PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/MenuSelP.asp&SubjectCode=00. [Lesedato: 03.04.11].

Strand, Mona (2000). *Engasjement i lokale lister: Protest adferd eller ønske om lokalpolitisk fornyelse? En studie av deltakere på lokale lister i to Hedmarkskommuner*. Hovedoppgave, Oslo. Institutt for statsvitenskap.

Strauss, Anselm og Juliet Corbin (1998). *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. London: Sage Publications.

Strøm, Kaare og Lars Svåstad (1997a). *Challenges to political parties. The case of Norway*. Ann Arbor: Michigan University Press.

Strøm, Kaare og Lars Svåsand (1997b). "Political Parties in Norway: Facing the challenges of a new Society" i Strøm, Kaare og Lars Svåstad (red): *Challenges to political parties. The case of Norway*. Ann Arbor: Michigan University Press.

Valen, Henry (1972). "Norway: Local Elections in the Shadow of the Common Market" i *Scandinavian Political Studies Yearbook* 7:272-282.

Valgloven. Lov av 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre.

Ware, Alan (1996). *Political parties and the party systems*. Oxford: Oxford University Press.

Østby, Helge (1997). "Media in politics: Channels, Actors, Themes" i Strøm, Kaare og Lars Svåstad (red): *Challenges to political parties. The case of Norway*. Ann Arbor: Michigan University Press.

Østlandets blad (2006). *Kroken på døra for Vestby Uavhengige*.

<http://www.oblad.no/nyheter/kroken-pa-dora-for-vestby-uavhengige-1.3804121?startdate=01.03.2011>. [Lesedato: 01.03.11].

Østlands-posten (2005). "Nå er tiden inne for byplan-diskusjoner". 5. januar.

Østlands-posten (2011). "Ble spurt om å ta opp Larvikslista". 17. februar.

Aars, Jacob og Hans- Erik Ringkjøb (2005). "Party Politiciation Reversed? Non-partisan Alternatives in Norwegian Local Politics". *Scandinavian Political Studies*. 28(2):161-181.

Aars, Jacob og Hans-Erik Ringkjøb (2007). "Party alternatives? Independent lists in local politics". Paper presentert på konferansen 'Comparative Perspectives on Local Party Politics' (ECPR Joint Sessions), University of Helsinki, 7.-12. mai 2007.

Aars, Jacob og Hans- Erik Ringkjøb (2008). "Independent lists in Norwegian local politics" i Reiser, Marion og Everhard Holtmann (red): *Farewell to the partymodel? Independent local lists in east and west european countries*. Wiesbaden: Verlag für sozialwissenschaften.

Vedlegg

Vedlegg 1: Oversikt over informanter

Navn	Parti	Stilling i partiet da intervjuet ble gjennomført	Dato for intervju
Christel Meyer	By- og Bygdelista	Varaordfører	28.01.11
Einar Busterud	By- og Bygdelista	Ordfører	31.01.11
Tor Inge Martinsen	By- og Bygdelista	Leder	01.02.11
Erna Bragadottir	By- og Bygdelista	Gruppeleder	01.02.11
Morten Aspeli	Hamar Arbeiderparti	Gruppeleder	31.01.11
Anne-Lise Bakken	Hamar Arbeiderparti	Kommunestyremedlem	01.02.11
Solveig Seem	Hamar Høyre	Gruppeleder	31.01.11
Per Bjønnes Kristiansen	Larvikslista	Leder	10.02.11
Finn Øivind Gabrielsen	Larvikslista	Kommunestyremedlem	10.02.11
Ingjerd Beate Nyhus Larsen	Larvikslista	Gruppeleder	11.02.11
Øyvind Riise Jenssen	Larvik Høyre	Ordfører	11.02.11
Per Manvik	Larvik Fremskrittsparti	Gruppeleder	10.02.11
John Thoresen	Larvik Arbeiderparti	Gruppeleder	11.02.11

Stemmene fra grasrota?

Intervjuguide

Parti/Liste:

Navn:

Stilling:

Adresse, telefon, e-post:

Dato:

Sted:

Innledning.

I min masteroppgave ønsker jeg å kartlegge omfanget av lokale lister, samt å få en bedre forståelse av hvilken rolle lokale lister spiller i lokalpolitikken. Intervjuet vil kunne utdype den mer overordnede kartleggingen. Oppgaven min er en del av et større prosjekt som heter *Political parties and democracy. Decline or change?* Bak prosjektet står en gruppe forskere fra Institutt for Statsvitenskap ved Universitetet i Oslo (personene nevnes hvis spørsmålet blir reist).

Det er særlig to hovedspørsmål jeg er interessert i:

1. Hvorfor oppstår lokale lister?
2. Hvordan og på hvilken måte skiller lokale lister seg fra politiske partier?

For å få belyst disse spørsmålene ønsker jeg å foreta et intervju med deg. Alle opplysninger vil bli behandlet strengt fortrolig. Lyddopptaket vil bli slettet umiddelbart etter transkribering.

DEL 1: Opprettelse av lokale lister og hvordan de skiller seg fra politiske partier.

Tas i hovedsak med sentrale personer i By- og bygdelista Hamar og Larvikslista. Listeleder, personer øverst på listene som har vært med siden oppstarten og gruppeleder.

1.1 Bakgrunn

⇒ Jeg er først interessert i stille noen spørsmål rundt ditt engasjement i *den lokale listen* (navnet på den lokale listen).

1. Hva er din rolle i *den lokale listen*?
Hvor lenge har du sittet i kommunestyret?
2. Hvor lenge har du vært aktiv i *den lokale listen*?

1.2 Opprettelse av den lokale listen

⇒ Jeg ønsker å stille noen spørsmål rundt opprettelsen av *den lokale listen*.

1. Hva er bakgrunnen for at *den lokale listen* ble opprettet?
Hvordan var de politiske omstendighetene på dette tidspunktet?
Var det noen trekk ved de politiske partiene som var utslagsgivende?
Tror du det var noe de politiske partiene ikke fanget opp?
Påstand: Lokalpolitikk annerledes enn partipolitikk [det er andre premisser som gjelder enn på nasjonalt plan]. Ligger det noe sannhet bak dette?
2. Hva var din motivasjon for å bli med i *den lokale listen*?
Hadde du en karriere i annet parti tidligere? Hva var årsaken til at du gikk vekk fra å være organisert i det politiske partiet?
3. Hvordan tror du at de politiske partiene i kommunen ser på deres nærvær i kommunepolitikken?
Hvordan er det å samarbeide med de politiske partiene?
Er dere mer pragmatisk i hvem dere kan samarbeide med enn de politiske partiene?
4. Hvem er deres typiske velger?
Hvilke parti tar dere stemmer fra?
Hvilke parti er hovedmotstanderen deres?
5. Hva mener du er grunnen til at noen lokale lister opphører etter kort tid, mens andre får lengre levetid?

1.3 På hvilken måte skiller lokale lister seg fra politiske partier

⇒ Jeg vil videre snakke litt om hvordan og på hvilken måte lokale lister skiller seg fra politiske partier. Særlig med tanke på organisering, partidisciplin og formidling av politikken.

1.3.1 Organisering

1. Hvordan organiserer dere arbeidet i listen?

Hvor ofte har dere møter?

Hva kreves av medlemmene deres? Medlemskontingent? Kontinuitet i medlemsbasen?

2. Hva tror du er den største organisatoriske forskjellen på politiske parti og lokale lister [altså, hvordan dere organiserer virksomheten]?

3. Samarbeider *den lokale listen* med lokale lister andre steder i landet?

Hvis Ja: Hvordan foregår dette samarbeidet?

Hvis nei: Er dette noe dere har tenkt på?

4. Hvor viktig vil du si lederen av den lokale listen er for å forklare listens suksess?

Mer personavhengig enn de politiske partiene i kommunen?

Mer avhengige av lederen enn de politiske partiene i kommunen?

1.3.2 Partidisiplin

5. Hva er de viktigste sakene deres?

6. Har dere en fast plattform eller et "partiprogram"?

7. Hva mener du forener dere i *den lokale listen* og gjør at dere holder sammen?

8. Er det rom for å stemme etter egen overbevisning hvis man er uenig med listen ved en votering i kommunestyret?

9. Tror du det er noen forskjell mellom lokale lister og politiske partier når det gjelder partidisiplin?

Friere eller mer bundet som politisk parti ved at man er representert på flere nivåer?

1.3.3 Formidling av politikken

10. Tror du lokale lister skiller seg fra politiske partier i valgkamparbeid?

Hvordan kommer dette i såfall til uttrykk?

11. Hvordan har dere lagt opp og organisert valgkampen i forkant av valgene i 2003 og 2007?

Bevisst strategi i forkant?

Har dere en informasjonsansvarlig?

Hvis nei:

Er dette noe dere har tenkt på?

Hvordan legger dere opp løpet frem til neste års valgkamp?

DEL 2: De politiske partienes syn på lokale lister.

Tas med sentrale personer i de store systembærende partiene i de to kommunene. Lederen for lokallaget, nestlederen eller gruppelederen er å foretrekke så fremt de har lang fartstid i kommunepolitikken.

2.1 Bakgrunn

⇒ Jeg er først interessert i stille noen spørsmål rundt ditt engasjement i *partiet* (navnet på det politiske partiets lokallag).

1. Hva er din rolle i *partiet*?
Hvor lenge har du sittet i kommunestyret?
2. Hvor lenge har du vært aktiv i *partiet*?

2.2 Betydningen av lokale lister i kommunen

⇒ Jeg ønsker å snakke litt om hvilken betydning *den lokale listen* (navnet på den lokale listen) har og har hatt for politikken i kommunen og hvordan du ser på deres nærvær.

1. Hvordan har nærværet av *den lokale listen* påvirket ditt parti?

Endret politiske fremtoning etter at *den lokale listen* ble en del av det politiske landskapet? [fokus på andre saker, annen strategi overfor velgerne]

Endret politisk kultur i kommunestyret? [Med kultur tenker jeg her på samarbeid, dynamikken mellom partiene, arbeidsmåte, organisering osv.]

2. Hvordan er det å samarbeide med *den lokale listen* i forhold til et politisk parti?
3. Hvilke fordeler og ulemper tror du lokale lister har i kommunepolitikken i forhold til et politisk parti?

Friere eller mer bundet som lokal liste ved at man kun er representert på det lokale nivået?

Opplever du partimerkelappen som belastende til tider? [altså at det som skjer med ditt parti på nasjonalt nivå kan ha uheldige konsekvenser på lokalt nivå?]

4. Når det kommer til valgkamp, hvordan opplever du det er å konkurrere med *den lokale listen* i forhold til et politisk parti?
5. Hvem tror du *den lokale listen* appellerer til?
Hvem har de tatt valgere fra etter at de kom på banen?

2.3 Hvorfor oppstår lokale lister?

⇒ Jeg ønsker til slutt å snakke litt om hvorfor lokale lister oppstår.

1. Hva mener du er grunnen til at *den lokale listen oppstod*?

Hvordan var de politiske omgivelsene i kommunen på tidspunktet *den lokale listen* oppstod?

Noen trekk ved de politiske partiene som var utslagsgivende?

Tror du det var noe de politiske partiene ikke fanget opp? Hvis ja: Hvorfor fanget de politiske partiene ikke opp det?

Påstand: Lokalpolitikk annerledes enn partipolitikk [det er andre premisser som gjelder enn på nasjonalt plan]. Ligger det noe sannhet bak dette?

2. Tror du det er noen forskjell mellom lokale lister og politiske partier når det kommer til lederens betydning for suksess og oppslutning?

Mer personavhengig?